

**AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ**

RESİM ANASANAT DALI

**20. YÜZYIL SONRASI SALGIN SÜRECİNİN
RESİM SANATINA YANSIMASI**

EYLEM ÇAĞLA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman

Prof. Dr. FATİH BAŞBUĞ

ANTALYA – 2023

**AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ**

RESİM ANASANAT DALI

**20. YÜZYIL SONRASI SALGIN SÜRECİNİN
RESİM SANATINA YANSIMASI**

EYLEM ÇAĞLA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman

Prof. Dr. FATİH BAŞBUĞ

ANTALYA – 2023

KABUL VE ONAY SAYFASI

Eylem ÇAĞLA tarafından hazırlanan “20. Yüzyıl Sonrası Salgın Sürecinin Resim Sanatına Yansıması” başlıklı bu çalışma, jürimiz tarafından Resim Anasanat Dalı’nda Yüksek Lisans Tezi olarak oybirliği/oyçokluğu ile kabul edilmiştir./...../.....

Jüri Başkanı	Prof. Dr. Fatih BAŞBUĞ	İmza
Jüri Üyesi	Prof. Dr. Atilla DÖL	İmza
Jüri Üyesi	Doç. Dr. Semih BÜYÜKKOL	İmza

Bu çalışma, Akdeniz Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği’nin ilgili maddeleri uyarınca yukarıdaki jüri tarafından uygun bulunmuştur.

.....
Güzel Sanatlar Enstitüsü Müdürü

ÖNSÖZ

Toplum, sanatın ayrılmaz bir parçasıdır. Bu sebeple toplumsal olaylardan etkilenen sanatçı, duygu ve düşüncelerini çalışmalarına yansıtmaktadır. Plastik ögeler ile hassas ve duyarlı bir biçimde; insanları etkileyen, toplum düzenini bozan her türlü siyasi, ekonomik, sosyolojik ve psikolojik konular ele alınabilmektedir. Yüzyıllar boyu süren, çeşitli sebeplerden ortaya çıkan ve milyonlarca insanın hayatını kaybetmesine neden olan salgın hastalıklar, sanatçıların da kayıtsız kalmadıkları ve eserlerinin merkezine yerleştirdikleri temalar arasında yerini almıştır.

Bu çalışmada, günümüzde halen atlatılamamış COVID-19 ve bu zamana kadarki büyük salgın hastalıklar araştırılmış, salgın sürecinin sanat eserine yansımaları örneklerle anlatılmıştır. Sanatçıların salgın öncesi ve salgın sürecini gözlemledikten sonraki eser üretiminde konu, üslup ve malzeme bağlamında bir değişimin söz konusu olduğu gözlemlenmiş, salgının resim sanatı üzerine etkileri araştırılmıştır.

Yüksek Lisans eğitim sürecinde ve bu araştırmanın her aşamasında engin bilgi birikimiyle bana destek veren, ilgi ve zamanını esirgemeyerek deneyimleri ışığında yol gösteren danışman hocam Sayın Prof. Dr. Fatih BAŞBUĞ'a, saygı, minnet ve sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Eylem ÇAĞLA
Antalya-2023

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ

Öğrencinin	Adı Soyadı	Eylem ÇAĞLA
	Numarası	202053002005
	Anasanat Dalı	Resim
	Danışmanı	Prof. Dr. Fatih BAŞBUĞ
	Tezin Adı	20. Yüzyıl Sonrası Salgın Sürecinin Resim Sanatına Yansıması

ÖZ

Büyük felaketler tarih boyunca tüm insanlığı etkilemiş, toplumu psikolojik, sosyolojik, ekonomik bağlamda zor bir sürece sürüklemiştir. Doğal afetlerin yanı sıra salgın hastalıklar ciddi can kayıplarına sebep olurken diğer yandan insanları ilaç tedavisi, hijyen kuralları gibi önlem alma konusunda eğitmiştir. Tifus, Veba, Kolera, Cüzzam, Frengi, Sıtma, Çiçek Hastalığı, İspanyol Gribi, Kuş Gribi, Domuz Gribi, Sars Virüsü gibi tarihe geçmiş birçok salgın hastalık ciddi bir kaosla beraber yüksek orandaki can kayıplarıyla sonuçlanmıştır.

165 yılında başlayan salgın süreci bireyi ilk kez bir hastalıkla yüz yüze getirirken günümüzde halen yaşanan COVID-19 salgını ile pandemi içselleştirilmiş, insanlar karantina hayatına uyum sağlamaya başlamıştır. Bu küresel sorun ülkeyi yalnızca ekonomik bağlamda sarsmakla kalmamış psikolojik birtakım sorunların doğmasına da sebep olmuştur. Ölüm korkusu, hastalık hastası olmak, gereğinden fazla titiz davranarak kimyasal ilaçlara boğulmak, evde kalma zorunluluğu ile yalnızlaşmanın verdiği bunalım, depresyon, sıkıntı hali, değişik alışkanlıkların ve fobilerin oluşmasına yol açmıştır. Bu durum her kesimden insanı etkilediği gibi toplumun bir parçası olan sanatçıları da derinden etkilemiştir. Ortaya çıkan malzeme sıkıntısı, eserlerin sergilenme biçimleri, renkleri değişmiş paletler ve farklılaşan temalarla güçlü bir ifade aracına dönüşen resim sanatı, salgın süreciyle de bir başkalaşımın içine sürüklenmiştir. Salgın hastalıkları konu olarak oluşturulan eserler, döneminin kanıtı bağlamında literatüre kaydedilmiştir.

Bu çalışmada, salgın hastalıkların tarihsel süreci incelenmiş, sanat eserlerinden örnekler sunulmuş ve biçimsel bir analiz yapılmıştır. Göstergebilimsel Yöntem ile Etnografik Araştırma yapılarak bu küresel problemin sanatçılarda oluşturduğu üslup farkı ve plastik öğelerin değişimi sorgulanmış, karşılaştırmalı bir analiz yapılmıştır. Bu bağlamda salgın boyunca deneyimlemiş birçok sorunun sanatsal üretime yansıma biçiminin irdelenmesi ve resim sanatına etkisinin ortaya çıkarılması amaçlanmıştır.

Anahtar kelimeler: Salgın, Hastalık, Ölüm, Resim Sanatı, Toplum

T.R.
AKDENİZ UNIVERSITY
INSTITUTE FINE ARTS

Student' s	Name Surname	Eylem ÇAĞLA
	Number	202053002005
	Department	Painting
	Supervisor	Prof. Dr. Fatih BAŞBUĞ
	Thesis Title	Reflection of the Post- 20th Century Epidemic Process on Painting Art

ABSTRACT

Major disasters have affected all humanity throughout history, dragging the society into a difficult process in the psychological, sociological and economic context. While natural disasters as well as epidemics cause serious loss of life, it also educated people about taking precautions such as drug treatment and hygiene rules. Many epidemic diseases in history such as Typhus, Plague, Cholera, Leprosy, Syphilis, Malaria, Smallpox, Spanish Flu, Avian Flu, Swine Flu, Sars Virus have caused serious chaos and high loss of life.

While the epidemic process, which started in 165, brought the individual face to face with a disease for the first time, with the current COVID-19 epidemic, the pandemic was internalized and people began to adapt to the quarantine life. This global problem not only shook the country economically, but also caused some psychological problems. Fear of death, being sick, choking on chemical drugs by being very meticulous, staying home alone, depression, distress, different habits and phobias. This situation not only affected people from all walks of life, but also deeply affected artists who were a part of the society. The art of painting, which turned into a powerful means of expression with the emerging material shortage, the way the works are exhibited, color-changing palettes and differentiating themes, was dragged into a metamorphosis with the epidemic process.

The works created on epidemic diseases have entered the literature in the context of the proof of the period. In this study, the historical process of epidemics was examined, examples from works of art were presented and a formal analysis was made. The

stylistic difference and the change of plastic elements created by this global problem in the artists were questioned by the Semiotic Method and Ethnographic Research and a comparative analysis was made. In this context, it is aimed to examine the reflection of many problems experienced during the epidemic period on artistic production and to reveal their effects on the art of painting.

Keywords: Epidemic, Disease, Death, Painting Art, Society

İÇİNDEKİLER DİZİNİ

KABUL VE ONAY SAYFASI.....	i
ÖNSÖZ	ii
ÖZ.....	iii
ABSTRACT.....	v
İÇİNDEKİLER DİZİNİ	vii
KISALTMALAR	viii
GÖRSEL VE TABLO DİZİNİ	ix
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM: SALGIN HASTALIKLARIN TARİHÇESİ VE RESİM	
SANATINDAN ÖRNEKLER.....	5
1.1. Veba	5
1.2. Çiçek Salgını	13
1.3. Sifiliz (Frengi)	15
1.4. Kolera.....	18
1.5. Sarı Humma	21
1.6. Difteri (Kuşpalazı)	23
1.7. Tifüs	25
1.8. Tüberküloz (Verem)	27
2. BÖLÜM: 20. YÜZYIL SONRASI SALGIN SÜRECİNİN RESİM	
SANATINA YANSIMASI	31
2.1. Edvard Munch (1863-1944).....	34
2.2. Egon Schiele (1890-1918)	37
2.3. Keith Haring (1958-1990).....	44
2.4. Hugh Auchincloss Steers (1962-1995)	47
2.5. Leslie Lumeh (1970-).....	54
2.6. Neşe Erdok (1940-).....	61
2.7. Juan Lucena.....	63
3. BÖLÜM: UYGULAMA ÇALIŞMALARI	65
SONUÇ	76
KAYNAKLAR	78
EKLER	86
EK-1 GÖRSEL DİZİNİ	86
EK-2 ETİK BEYANI.....	115
EK-3 TEZ ORJİNALLİK RAPORU	116
EK-4 MASTER’S ORİJİNALLİK RAPORU	117
EK-5 YAYIMLAMA VE FİKRÎ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI	
.....	118
ÖZGEÇMİŞ	119

KISALTMALAR

- aüyb: Ahşap üzerine yağlı boya
- AIDS: Acquired Immune Deficiency Syndrome (Kazanılmış Bağışıklık Yetmezliği Sendromu)
- CoV: Corona Virus (Koronavirüs)
- DSÖ: Dünya Sağlık Örgütü
- HIV: Human Immunodeficiency Virus (İnsan Bağışıklık Yetmezliği Virüsü)
- kümb: Kâğıt üzerine mürekkep boya
- küyb: Kâğıt üzerine yağlı boya
- MERS: Middle East Respiratory Syndrome (Orta Doğu Solunum Sendromu)
- pügb: Panel üzerine guaj boya
- püyb: Panel üzerine yağlı boya
- SARS: Severe Acute Respiratory Syndrome (Şiddetli Akut Solunum Sendromu)
- tüab: Tuval üzerine akrilik boya
- tükt: Tuval üzerine karışık teknik
- tüyb: Tuval üzerine yağlı boya
- WHO: World Health Organization (Dünya Sağlık Örgütü)

GÖRSEL VE TABLO DİZİNİ

Sıra	Tanımlama	Sayfa
Tablo 1.	Tarihteki Önemli Salgın Hastalıklar.	4
Görsel 1.	Veba Salgını.	6
Görsel 2.	Bernt Notke, “Ölüm Dansı”, (1463-66), 157 x 750 cm, tüyb, St Nicholas Kilisesi, Tallin.	7
Görsel 3.	Pieter Brueghel, “Ölümün Zaferi”, (1562), 117 x 162 cm, aüyb, Prado Müzesi, Madrid.	8
Görsel 4.	Matthias Grünewald, “Isenheim Altarı’ndaki İsa”, (1512-16), püyb, Unterlinden Müzesi, Fransa.	9
Görsel 5.	Arnold Böcklin, “Veba”, (1898).	11
Görsel 6.	Albrecht Dürer, “Mahşerin Dört Atlısı”, (1497-98), 39 x 28 cm, gravür baskı.	12
Görsel 7.	Çiçek Salgını.	13
Görsel 8.	Anonim, “Japonya Çiçek Salgını”, (1892).	14
Görsel 9.	Frengi.	15
Görsel 10.	Rembrandt van Rijn, “Gerard de Lairese’nin Portresi”, (1665), 112.7 x 87.6 cm, tüyb, Metropolitan Müzesi, New York.	16
Görsel 11.	Henri de Toulouse-Lautrec, “Tıbbi Muayene”, (1894), 83.5 x 61.4 cm, küyb, Ulusal Sanat Galerisi, Washington.	16
Görsel 12.	Richard Tennant Cooper, “Sifiliz”, (1912), 52 x 70.5 cm, pügb, Londra.	17

Görsel 13.	Kolera.	18
Görsel 14.	Alfred Rethel, “Boğucu Ölüm”, (1851), baskı resim, Rosenwald Koleksiyonu.	19
Görsel 15.	George Pinwell, “Ölümün Dispanseri”, (1866).	20
Görsel 16.	Sarı Humma.	21
Görsel 17.	Anonim, “Sarı Humma Getiren Denizci”, (1900), New York.	21
Görsel 18.	Anonim, “Philadelphia Kuşatma Altında: 1793’ün Sarı Humması”.	22
Görsel 19.	Difteri.	23
Görsel 20.	Anonim, “Difteri Aşısı”, (1894).	23
Görsel 21.	Francisco de Goya, “Lazarillo de Tormes”, (1808-10), 80 x 60 cm, tüyb, Madrid.	24
Görsel 22.	Tifüs.	25
Görsel 23.	Pepin, “Tıp Turu”, (1889), poster.	26
Görsel 24.	Tüberküloz.	27
Görsel 25.	Richard Tennant Cooper, “Hasta Bir Kadın Üstü Kapalı Balkonda Oturuyor”, (1912), 41.7 x 45.5 cm, karışık teknik, Londra.	29
Görsel 26.	Edvard Munch, “Hasta Çocuk”, (1907), 137 x 139 cm, tüyb, Tate Modern, Londra.	30
Görsel 27.	İspanyol Gribi, “Maskeni Tak”.	31
Tablo 2.	İspanyol Gribi.	32

Görsel 28.	Edvard Munch, “İspanyol Gribi ile Otoportre”, (1919), 150 x 131 cm, tüyb, Munch Müzesi, Oslo.	34
Görsel 29.	Edvard Munch, “İspanyol Gribi’nden Sonra Otoportre”, (1919), tüyb, Munch Müzesi, Oslo.	35
Görsel 30.	Edvard Munch, “İspanyol Gribi ile Otoportre”, (1918), 66.5 x 100.5 cm, tüyb.	36
Görsel 31.	Edvard Munch, “Hastalıktan Sonra Otoportre”, (1919), 66 x 90 cm, tüyb, Lübeck.	36
Görsel 32.	Egon Schiele, “Aile”, (1918), 152 x 162 cm, tüyb, Avusturya Galerisi.	37
Görsel 33.	Egon Schiele, “Ölüm ve Bakire”, (1915), 150 x 180 cm, tüyb, Avusturya Galerisi.	38
Görsel 34.	Egon Schiele, “Münzeviler”, (1912), 181 x 181 cm, tüyb, Leopold Müzesi, Avusturya.	39
Görsel 35.	Asya Gribi (1957 Pandemisi).	40
Görsel 36.	Hong Kong Gribi (1968 Salgını).	41
Görsel 37.	HIV (AIDS).	42
Görsel 38.	Edith Alvarez, “AIDS Bitmedi”, (2012).	43
Görsel 39.	Keith Haring, “Güvenli Sex”, (1988), 305 x 305 cm, tüab.	44
Görsel 40.	Keith Haring, (1988), 122 x 91.4 cm, tüab.	45
Görsel 41.	Keith Haring, “Sessizlik=Ölüm”, (1989), 61.1 x 109.4 cm, tüab, Whitney Amerikan Sanatı Müzesi, New York.	45
Görsel 42.	Keith Haring, (1989), 180 x 240 cm, tüab.	46

Görsel 43.	Keith Haring, (1988), 57 x 76 cm, kümb.	46
Görsel 44.	Hugh Auchincloss Steers, “Siyah Çanta”, (1993), 114.3 x 96.52 cm, tüyb, New York.	47
Görsel 45.	Hugh Auchincloss Steers, “Hastane Yatağı”, (1993), 155.7 x 165.35 cm, tüyb, New York.	48
Görsel 46.	Hugh Auchincloss Steers, “Nefes”, (1987), 27.94 x 38.10 cm, küyb, New York.	49
Görsel 47.	SARS-CoV.	50
Görsel 48.	Domuz Gribi.	51
Görsel 49.	Ebola Virüsü.	52
Görsel 50.	Leslie Lumeh, “Ebola”, (2016).	54
Görsel 51.	MERS-CoV.	56
Görsel 52.	COVID-19 (Sağlık Çalışanları).	57
Tablo 3.	COVID-19 (Koronavirüs Tablosu).	58
Görsel 53.	Neşe Erdok, “Sınırlar Açıldı”, (2020).	61
Görsel 54.	Neşe Erdok, “Korona Virüs”, (2020).	62
Görsel 55.	Juan Lucena, “Onlar Olmadan Ne Yapacağız?”, (2020), 120 x 150 cm, tükt.	63
Görsel 56.	Juan Lucena, “Birleşme”, (2020), 120 x 100 cm, tükt.	64
Görsel 57.	Eylem Çağla, “Vebalı Ruhlar”, (2022), 130 x 150 cm, tüab.	65
Görsel 58.	Eylem Çağla, “Maske”, (2022), 100 x 100 cm, tüab.	67

Görsel 59.	Eylem Çağla, “Enfekte”, (2022), 130 x 100 cm, tüab.	68
Görsel 60.	Eylem Çağla, “Kara Ölüm”, (2022), 140 x 110 cm, tüab.	69
Görsel 61.	Eylem Çağla, “Maske II”, (2022), 100 x 100 cm, tüab.	70
Görsel 62.	Eylem Çağla, “Maske III”, (2022), 100 x 100 cm, tüab.	71
Görsel 63.	Eylem Çağla, “COVID-19”, (2021), 140 x 100 cm, tüab.	72
Görsel 64.	Eylem Çağla, “AIDS”, (2021), 140 x 110 cm, tüab.	73
Görsel 65.	Eylem Çağla, “Pandemide Çocuk”, (2022), 140 x 100 cm, tüab.	74
Görsel 66.	Eylem Çağla, “Gömü”, (2022), 150 x 120 cm, tüab.	75

GİRİŞ

İlk çağlardan bu yana varlığını sürdüren salgın hastalıklar ve resim sanatı arasında güçlü bir bağ kurmak mümkündür. Sanatçının kayıtsız kalamadığı küresel problemler, içinde bulunduğu sosyal, ekonomik, siyasal gelişmeler ve değişimler, tinsel dürtü sonucu plastik bir yaratıya dönüşmektedir. Dolayısıyla tüm insanlığı etkileyen olaylar, sanatçının eser üretiminin güçlü bir parçası haline gelmiştir.

Çalışmanın amacı; resim sanatını etkileyen dış faktörler sonucunda eserlerin süreç içerisinde bir dönüşüme uğradığının kanıtlanmasıdır. Literatür taramasında bu konu ile ilgili eksiklik göze çarpmıştır. Güncel, toplumsal bir problem olması ve aynı zamanda günümüz teknolojisinin sanat nesnesini farklı bir boyuta taşıması yeni problemleri ortaya çıkarmıştır. Bu sebeple salgın hastalıklar gibi küresel olayların eser üzerindeki dominant etkisinin irdelenmesi gerekmektedir.

Sınırlılıklar çerçevesinde tarihsel süreç ile başlanmış resim sanatına vurgu yapılmıştır. Renk, leke, form gibi plastik öğelerle eserlerin biçimsel çözümlemesi ve tema bağlamındaki değerlendirmesine yer verilmiştir.

Bu çalışmanın hipotezi salgın hastalıklar ve resim sanatı arasındaki bağdır. İddia hipotezi: “Hastalıklar, tinsel bir üretime dönüşmüş olan resim sanatı üzerinde gözle görülebilir bir dönüşüme sebep olmaktadır.”

Bu hipotezin ortaya atılmasına neden olacak birçok soru mevcuttur:

- Pandemi döneminin sanatçılar üzerindeki etkileri nelerdir?
- Sanatçılar, bu küresel kriz sonucu renk, biçim, leke, çizgi gibi plastik öğelerde ne tür değişiklik yapmışlardır?
- 20. yüzyıl öncesi büyük salgınları konu alan sanatçılar ile 20. yüzyıl sonrası hastalıkları gözlemleyen sanatçılar arasındaki benzerlik ve farklılıklar nelerdir?
- Pandemi döneminde içine kapanan, yalnızlaşan, toplumdan kendini soyutlayan sanatçı, ürettiği eserleri izleyiciye nasıl sunmuştur?

Bu tür sorulardan yola çıkarak ve literatürdeki açık, göz önünde bulundurularak bir araştırma konusu geliştirilmiştir. Büyük kitleleri etkileyen salgın hastalıkları yaşamış sanatçıların, bu süreçteki sıkıntılarının sanatsal üretimlerine ve ifade biçimlerine yansımalarının irdelenmesi amaçlanmıştır. Bu doğrultuda biçimin, renk ve lekenin hatta eserlerin temasının farklılaşmasının ardından ortaya çıkan çalışmanın toplumsal kimliğinin incelenmesi esas alınmıştır.

Sanat, tarihsel boyutuna bakıldığında zaman toplumdan bağımsız düşünülemez bir ifade aracı olmuştur. Bunun ilk örneklerini mağara duvarlarına çizilmiş resimler vermektedir. Günümüze gelindiğinde ise güçlü bir tinsel dürtü sonucu ile imgenin plastik öğelere dönüşmesiyle oluşmaktadır. Eserlerin yaratım sürecindeki sancı ve kaygı; ortaya çıkacak olan ürünün izleyiciyle buluşma anı, sanatçının ilham aldığı olaylar, durumlar ve tüm bunların yanı sıra çalışmanın estetik bir varlık olarak sanat

piyasasındaki görünürlüğünü korumasından kaynaklanmaktadır. Bu araştırma, sanat ile toplumu bütünleştiren bir görev üstlenmiştir. Küresel problemler içinde salgın hastalıkları ele alan sınırlar, resim sanatı ile sanatçıları etkileyerek eserlerine aktarılan ölümcül hastalıklar olarak çerçevelenmiştir. Resim sanatının sosyal, ekonomik, siyasal ilişkisinden farklı olarak sanat ve sağlık arasındaki bağlantı odak noktası olmuş, özellikle 20. yüzyıl sonrası hastalıklar ele alınmıştır. Yalnızca salgın hastalıklar ve bu hastalıkların resim sanatı üzerine etkisi araştırmanın merkezine konumlandırılmıştır.

Ulaşılmaması beklenen nokta; dönemsel problemlerin sanat eserini dönüştürmesinin sorgulanması ve bunun neticesinde salgın hastalıklar öncesi ve sonrası arasındaki başkalaşım sürecinin ortaya çıkarılmasıdır. Sonucunda ise ölümcül hastalıkların, sanatçının ruh halini etkileyen ve artık başka bir temanın (ölümlerin, hastalıkların, bedensel farklılıkların ve gerçeküstü varlıkların) eserlerin merkezine yerleştirildiğini ortaya çıkaran bir çalışma olmasıdır.

Bu araştırmada kronolojik ilerleme ile tarihsel bir inceleme söz konusudur. Çalışma, 20. yüzyıl öncesi ve sonrası olmak üzere iki parçadan oluşacaktır. İkinci ve üçüncü bölüm, salgın hastalıkların tarihsel sürecini kapsayacaktır. Üçüncü bölüme ek olarak özellikle sanatçılar ve onların ölümcül hastalıkları konu alan eserlerinin salgın kapsamındaki önemi ve psikolojik özelliklerinin plastik öğelere yansımaları üzerinde durulacaktır. Salgın hastalıklar ve resim sanatı arasındaki ilişkinin araştırılması amacıyla öncelikle toplumu anlamak ve hedef gruplarının kültürüne, dönemine göre çözümlemek için kullanılan sosyal bir araştırma yöntemi olan Etnografik Araştırma yapılacaktır. Tarihsel boyutun ardından eser çözümlemesine gelindiğinde belirli ikonların, sembollerin ve indekslerin anlaşılabilirliği ve araştırılabilirliği için Göstergebilimsel Yöntem kullanılacaktır.

Etnografik Araştırma Yöntemi'nde kültürel öğeler ön plana çıkmaktadır. Bireylerin yaşamış oldukları hastalıklara verdikleri tepki, korunma yolları, ölüm oranları gibi istatistikî bilgiler içeren o döneme ait olan sanatçının eserlerinin alt metninde iletilmek istenen mesaj bu yöntem ile irdelenmeye çalışılacaktır. Kültürden kültüre veya toplumdan topluma farklılık gösteren durumlar ve farklı hastalıkların sonuçları bu yöntem ile belirlenecektir. Bu noktada belirli tablo ve çizelgeler (yıllara göre ayrılmış hastalık çeşitleri, dönemlere göre ölüm oranları, bu dönemlerde yaşamış olan ve salgın sürecini deneyimlemiş sanatçı listesi, vs.) referans alınacaktır. Görsel kısımda ise tarihi bağlamda yine Etnografik Yöntem'den yararlanılsa da bu noktada en çok kullanılacak araştırma biçimi Göstergebilimsel Yöntem olacaktır. Hastalık, ölüm, acı, hüznün gibi olayları ifade eden sembollerin açıklanması ve yapıtların çözümlemeleri için kullanılacak olan analiz yöntemidir.

Yüzyıllar boyu insanlık tarihinin en büyük sorunlarından biri salgın hastalıkların ciddi kayıplara yol açmasıdır. Dezenfekte sürecinden önce, temiz su sıkıntısı ile göçebe hayatın mecbur kıldığı toplu barınma hali bu hastalıkların hızla yayılmasına sebep olmuştur. Savaşlarla bu salgınlar farklı ülkelere taşınmış böylece tüm dünyayı etkisi altına alan virüsler gelişmeye başlamıştır. Antibiyotik devrimiyle birlikte belli hastalıkların kontrolü sağlansa da bilinçsizce kullanılan ilaçlar ile insan bünyesi dirençli hale gelmiştir. Örneğin; ilaca dirençli Tüberküloz hastalığı bu şekilde ortaya çıkmıştır. Bu hastalıklar toplumların kültürü, yaşayış biçimi, temizlik anlayışı, hayvanlarla olan etkileşimiyle viral olmuş salgınlara dönüşmüştür. Hastalık sürecinde ise tedaviden çok salgına karşı önlem alınması gerektiği savunulmuştur. Salgın hastalıklar arttıkça insanlar daha önce duymadıkları terimlerle karşılaşmış ve kendilerini korumak için yaşamsal faaliyetlerini değiştirmişlerdir. Bu kavramlardan bazıları karantina, pandemi gibi daha önce duyulmamış ancak zaman içinde gelişen, insan hayatını etkileyen unsurlar haline gelmiştir (Temel, 2012, s. 1).

Salgın; enfeksiyon hastalığının toplumda belli oranların üstünde, çok kişiye bulaşarak yayılması ile oluşmaktadır. Toplumdan topluma farklılık gösteren hayat koşulları, salgın hastalıkların bulaşma yollarından, oluşma sebebine kadar etki etmektedir. Belirli standart oranlara sahip olan salgınlar “endemik” olarak nitelendirilirken sınırları aşan salgınlar “hiper endemik” olarak adlandırılmaktadır. Salgının büyüklüğüne ve yayılma hızına göre değişen bu hastalıklar, ciddi boyutta ise ve ülkeden ülkeye yayılarak büyük bir alanı içine aldıysa “pandemi” olarak değerlendirilmektedir (Arık, 1991, s. 27). İlk “salgın” kavramı 165 yılındaki Galen Salgını ile ortaya çıkmıştır. Devamında gelen birçok hastalık ciddi can kayıplarına sebep olurken ülkeleri maddi ve manevi yıkıma uğratmıştır. Toplumda ilerleyen salgın hastalıkların sonucunda insanlar kendini bir şekilde korumaya çalışırken yöneticiler de harekete geçmiş ve karantina sürecinin başlatılmasını sağlamıştır. Böylece “karantina” kavramı insan hayatına girmiştir. Ekonomik bağlamda ülkeyi zor bir gidişata sürükleyen salgın hastalıklar sonucunda çoğu insan işsiz kalmış, psikolojik olarak olumsuz etkilenmiş ve milyonlarca kişi hayatını kaybetmiştir. Tarih süreci içinde virüslerin oluşma sebebinin en önemli etkeni tarım toplumu olmuştur. İnsan ve hayvan arasındaki etkileşim ile göçebe bir hayat sürülüyor olması salgınların hızlıca yayılmasının başlıca sebeplerindendir. Yerleşik hayata geçildikten sonra farklı kültürlerin bir araya gelmesiyle bu olay ivme kazanmıştır (Özden ve Özmat, 2014, s. 61). Salgınlar devamında bir diğerinin temelini oluşturmuş ve bu sebeple yeni hastalıklar oluşmaya başlamıştır (Nişancı, 2020). Bu nedenle Görsel 1’de yer alan tabloda salgınların devamında getirdiği hastalıklar görülmektedir. Galen salgınından günümüze kadarki süreç yer almaktadır.

Adı	Tarih	Yer	Hastalık	Ölüm Sayısı
Antonine (Galen) Salgını	165-180	İtalya, Roma İmparatorluğu	Çiçek	5 Milyon
Justinian Vebası	541-542	Konstantinopolis, Roma İmparatorluğu	Veba	30-50 Milyon
Japon Çiçek Salgını	735-737	Japonya	Çiçek	1 Milyon
Kara Ölüm	1347-1353	Çin, Hindistan, Orta Doğu, Avrupa	Veba	200 Milyon
Yeni Dünya Çiçek Salgını	1520	Kuzey ve Güney Amerika	Çiçek	56 Milyon
İtalyan Vebası	1629-1631	İtalya	Veba	1 Milyon
Londra Büyük Vebası	1665	İngiltere	Veba	100 Bin
Kolera Pandemisi	1817-1923	Hindistan, Asya, Güney Amerika	Kolera	1 Milyondan Fazla
Üçüncü Veba Salgını	1855-1959	Çin, Hindistan	Veba	12 Milyon
Sarı Humma	1800'lerin sonu	Kuzey Amerika, Avrupa	Sarı Humma	150 Bin
Rus Gribi	1889-1890	Rusya	İnfluenza	1 Milyon
İspanyol Gribi	1918-1919	Avrupa, Kuzey Amerika	İnfluenza	50 Milyon
Asya Gribi	1957-1958	Asya	İnfluenza	1.1 Milyon
Hong Kong Gribi	1968-1970	Asya	İnfluenza	1 Milyon
HIV (AIDS)	1981	Tüm Dünya	AIDS	35 Milyon
SARS-CoV	2002-2003	Çin-Uzak Doğu	Coronavirus	774
Domuz Gribi	2009-2010	Asya	İnfluenza	18,449
Ebola	2014-2016	Afrika	Ebola Virüs	11.325
MERS-CoV	2015	Orta Doğu	Coronavirus	858
COVID-19	2019-	Tüm Dünya	Coronavirus	?

Tablo 1. Tarihteki Önemli Salgın Hastalıklar, (Güvercin, 2020, s. 64).

1. BÖLÜM: SALGIN HASTALIKLARIN TARİHÇESİ VE RESİM SANATINDAN ÖRNEKLER

Salgın hastalıklara bakılmadan önce tıbbın gelişim sürecine göz atmak gerekmektedir. Tarihte ilk tıbbi müdahaleler vücut sağlığını korumaktan öteye gidememiştir. Salgın hastalıkların kendini göstermeye başladığı noktada şamanlar veya din adamları devreye girerek salgınların manevi inançla çözülebileceğini ortaya atmışlardır. Bu din liderleri, doktorların yerine geçmiş ve çeşitli otlar, hayvansal yağlar ile ritüellerle tedavi sürecine başlamışlardır. Tarihe bakıldığında zaman mumyalama işlemlerinden dolayı insan bedenine en hâkim olan topluluk Mısırlılardır. Vücut kanallarının tıkanması ve hastalık sürecinin başlaması, tanrının bir eylemi olarak görülmüş, kötü ruhların ve şeytanların buna sebep olduğu düşünülmüştür. Mısırlılar da ruhani bir çözüm yolu bulmaya odaklanmış, zaman içinde masajla tedavi yöntemini geliştirmişlerdir (Forrest, 1982, s. 200). Antik Yunan tıbbı, modern tıbbın başlamasında ilk basamaktır ve bunun tohumlarını atan bilim insanı “Tıbbın Babası” olarak nitelendirilen Hipokrat ve sonrasında Galen olmuştur. MS 650 yılına kadar Roma ve Bizans İmparatorluğu tarafından benimsenen bu anlayış devam ettirilmiştir. Bu süreçten sonra hastalıklar Yunan tıbbının bilimsel bakış açısıyla dini ritüellerden uzaklaşarak bilimsel ve akılcı bir temele dayandırılmıştır. Hastalıklar mantıksal bir çerçevede açıklanmaya başlanmış ve hatta mitoloji, tıbbi terminolojide yer almaya başlamıştır (Özdoğan, 2009, s. 7-9).

Salgın hastalıkların ilki ve en etkilisi olan Veba hastalığı ise başlangıçta tanrının laneti olarak görülüp dini temellere dayandırılmışsa da süreç içinde bilimsel bir anlayışla mantık çerçevesinde tedaviye başlanmıştır. Ancak hastalık ilk belirtilerini gösterdiğinde insanlar tanrının gazabından kurtulmak için adak, dua gibi yollara başvurarak kendilerini korumaya çalışmışlardır (Kılıç, 2017, s. 72).

1.1. Veba

Veba salgını, bulaşıcı hastalıklar kapsamında değerlendirildiğinde en tehlikelisi ve hızlı yayılanı olarak belirlenmiştir. İnsanlara fare pireleri yoluyla bulaşan bu hastalık, insandan insana öksürük damlacıkları ile yayılmıştır. Hijyenle ilgili sorunların olduğu ülkelerde virüs; göç, sefalet ve açlığın da etkisiyle hızla çoğalmıştır. Kaşınmanın sonucundaki yaralar ile bakteriler boşlukları doldurmuş ve tüm insan bedenine yayılarak vücutta siyah lekelerin oluşmasına sebep olmuştur. Yaz aylarında daha hızlı yayılan bu hastalık, Bubon Vebası (Hıyarcıklı Veba), Akciğer Vebası (Veba Pnömonisi) ve Veba Sepsisi olmak üzere üç şekilde görülmektedir (Gökhan, 1988, s. 54-56).

Antoninus Vebası (MS 165-180), Yakın Doğu Seferi’nin ardından ülkelere dönen Romalı askerlerin taşıdığı ve o zamana kadar görülen ilk salgın olarak tarihe geçmiştir. Nil Nehri’nden yayıldığı düşünülen bu salgında dokuz yıl içerisinde günde iki bin

kişinin öldüğü bölge, ekonomik açıdan da zarar görmüştür. Devletin yeterli yardımda bulunamamasıyla halkın üçte birlik kısmı salgından hayatını kaybetmiştir. Bu sebeple azalan nüfusa savaş kayıpları da eklenmiş, Roma hem ekonomik hem de askerî açıdan büyük ölçüde zayıflamıştır. 172-180 yılları arasında Marcomanni Savaşları'nın devam etmesi salgının hız kazanmasına neden olmuştur (Karakuş, 2018, s. 40).

Tarihte kayıtlı ve kanıtlanmış olan ilk Veba salgını ise MS 541 yılında ortaya çıkmıştır. 541-542 yılları arasında Akdeniz, Konstantinopolis, Sasani İmparatorluğu'nda toplam yirmi beş milyon kişinin ölümüne sebep olmuş “Birinci (Justinianus) Veba Salgını”, en büyük salgın olarak tarihe geçmiştir. 8. yüzyıla kadar etkisi devam eden bu hastalık; Mısır'da ortaya çıkmış, daha sonra Doğu Roma'ya (Konstantinopolis), oradan Güney Avrupa ve Pers'e (İran) yayılmıştır (Parıldar ve Dikici, 2020).

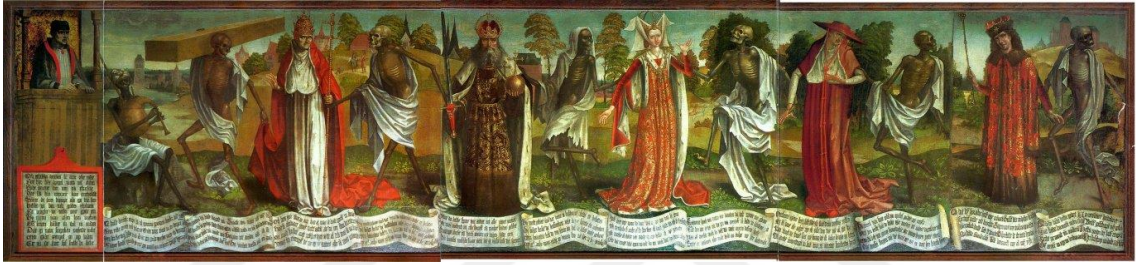
Görsel 1. Veba Salgını, (Kaynak: <https://www.tarihiolaylar.com>, Erişim Tarihi: 14.04.21).

543 yılında Konstantinopolis'te iyice artmış, günde on bin kişinin öldüğü, yaş, cinsiyet gibi sınırları olmayan farklı ırk ve coğrafyaya hızla ilerleyerek ciddi rakamlarda can kayıplarına yol açan salgın; halkı kilise avlularını cesetlerle dolduracak kadar tahribata uğratmıştır. Kasıklardaki yaralarla ortaya çıkan ve yüksek ateşle devam eden semptomlar sonucu ölüm aniden gelmektedir. İlerleyen süreçte kasık yaraları dışında çıkan yaralar kara lekeler olarak şekillenmektedir. Bu sebeple Veba'ya “Kara Ölüm” de denilmektedir. Bu kitlesel can kayıpları ekonomiyi olumsuz etkilemekle kalmamış, psikolojik bağlamda da insanları sarsmıştır. Nüfusun büyük ölçüde azalması iş gücü sıkıntısına yol açarak enflasyonun yükselmesine neden olmuştur. Salgın, tarımı da olumsuz etkilemiş ve bir süre sonra kıtlığın başlamasına da sebebiyet vermiştir (Meier, 2016, s. 275-281).

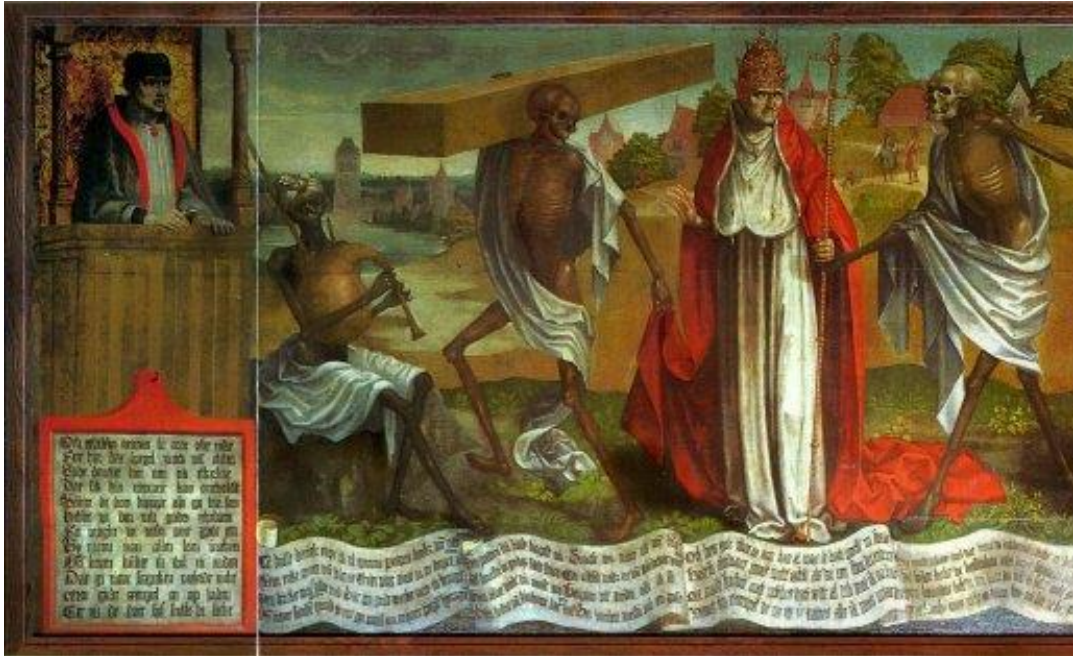
Sonrasında “Japon Çiçek Salgını” başlamış ancak bu süreçte Veba hastalığı bitmemiş, Haçlı Seferleri ile askerler tarafından daha hızlı yayılarak 1346-1551 yıllarında tekrar kendini göstermiştir. İkinci kez nükseden hastalık, Kırım'da başlamış, İspanya, Rusya, Fransa, İngiltere, Almanya, İtalya gibi her yerde neredeyse insan kalmayacak kadar çok ölüme sebep olmuştur. Nüfus yayılımında değişiklikler olmuş ve Floransa,

nüfusunun yaklaşık dörtte üçlük bir kısmını kaybetmiştir. Yalnızca Floransa’da değil, Köln, Siena gibi daha birçok kentte yapılaşma durmuştur (Bakır ve Ülgen, 2009, s. 138).

15. yüzyılın ilk çeyreğine gelindiğinde Suriye ve Filistin’de ölen insan sayısı seksen bin kişiyi bulmuş, Gazze’de nüfusun büyük bir kısmı yok olmuş, evler boşalmıştır (Gökhan, 2008, s. 97-99). Bu süreçten sonra bazı tedbirler alınarak mesafe kuralları konulmuş, dilenciler sokaktan toplanmış ve temizliğe dikkat edilmeye başlanmıştır. İnsanlara, herhangi bir hastalık hissetme anında acilen sağlık kuruluşuna gitmek gerektiği dayatılmış ancak tüm bu çabaya rağmen iki yüz milyon kişi vebadan hayatını kaybetmiştir. Milyonlarca insanın 14. yüzyılda Veba sebebiyle ölmesi resim sanatını da çok etkilemiş, ölüm temalı eserler üretilmeye başlanmıştır (Birsell ve Malazizi, 2021).

Görsel 2. Bernt Notke, “Ölüm Dansı”, (1463-66), 157 x 750 cm, tüyb, St Nicholas Kilisesi, Tallin, (Kaynak: <https://mydailyartdisplay.wordpress.com>, Erişim Tarihi: 14.04.21).

Görsel 2. Bernt Notke, “Ölüm Dansı”, (Detay), (Kaynak: <https://mydailyartdisplay.wordpress.com>, Erişim Tarihi: 14.04.21).

Zengin, fakir demeden ölümün her insanı alıp götüreceğini anlatan “Ölüm Dansı” adlı eser, burada olumsuz bağlamda değil kutsal bir duygu olarak ele alınmıştır. Dans eden iskeletler ölümü simgelerken bir yandan da tanrının elçisi olarak kutsal bir görevi üstlendikleri ifade edilmektedir. Hayatın geçici oluşu ve asıl olanın tanrı huzuruna çıkmak olduğu anlatılan çalışmada figürler, bu durumun insanlar için büyük bir lütuf olduğu inancıyla mutlu bir halde resmedilmiştir. İnsanlar yaşamak için yalvarırken solda oturmuş olan iskelet ölüm dansını başlatmış, yanındaki ise elindeki tabutla birlikte insanları kendine çekmektedir.

Sanat eserine yansıyan Veba teması, diğer salgın hastalıkların da çalışmaların temelini oluşturacağının habercisi olmuştur. 1520 yılında ortaya çıkan Çiçek salgını, Kuzey Amerika halkının üçte birlik kısmını yok ettiği ve dünyada elli milyon kişinin bu hastalıktan hayatını kaybettiği tahminler arasında yer almaktadır. 1629 yılında tekrar ortaya çıkan Veba salgını Otuz Yıl Savaşları sebebiyle askerler tarafından taşınarak İtalya’ya gelmiştir. Başlangıcından kısa bir süre sonra hızlı bir şekilde yayılarak ölüm oranını arttırmıştır (Türk, Ak Bingöl ve Ak, 2020).

Hastalık tüm tedbirlere rağmen Milano’ya kadar yayılmıştır. Venedik Cumhuriyeti salgın sebebiyle nüfusunun büyük bir kısmını kaybetmiş, ticari gücü azalmıştır. İtalya’daki can kayıpları tüm dünyayı etkilemiş, her anlamda bir gerileme süreci başlamıştır (Alfani, 2016, s. 1). Pieter Brueghel de bu süreçten etkilenmiş ve “Ölümün Zaferi” adlı eserinde bu konuyu ele almıştır.

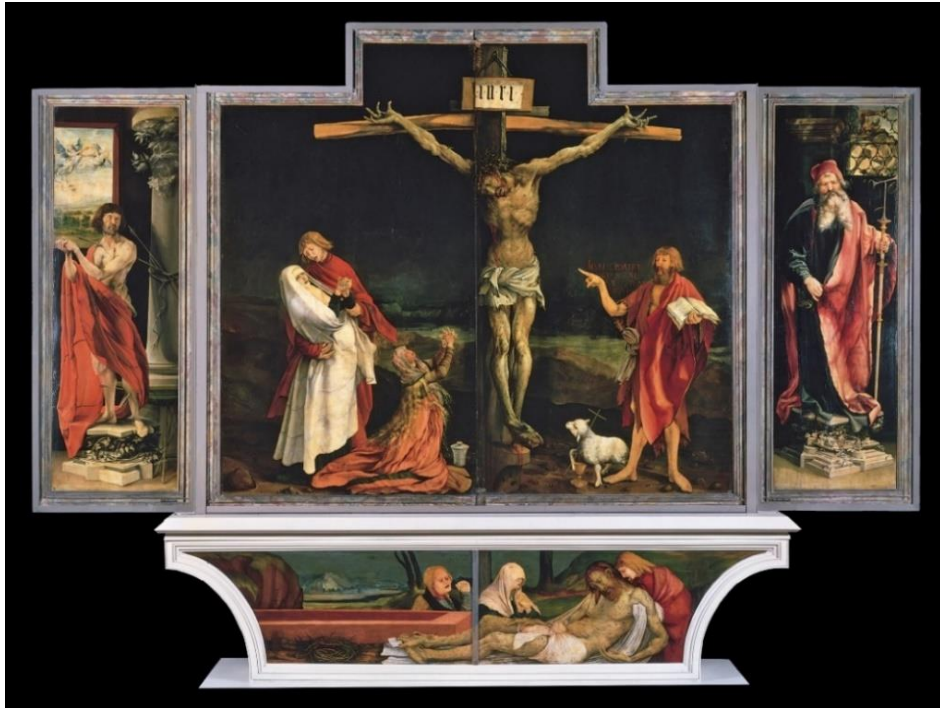

Görsel 3. Pieter Brueghel, “Ölümün Zaferi”, (1562), 117 x 162 cm, aüyb, Prado Müzesi, Madrid, (Kaynak: <https://kronos34.news/tr>, Erişim Tarihi: 14.04.21).

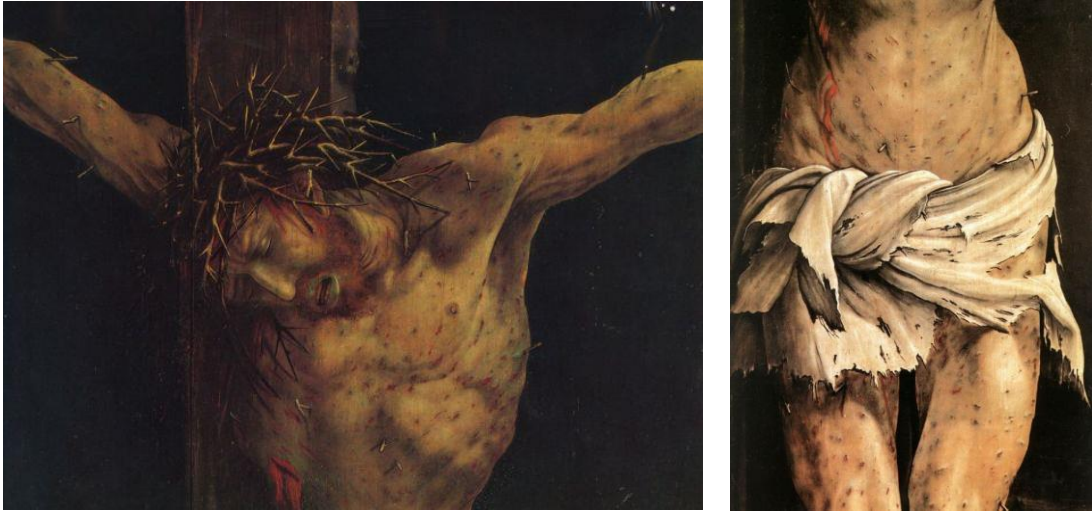
Veba salgınından etkilenen Brueghel 1562’de “Ölümün Zaferi” adlı yağlı boya eserini yapmıştır. Çirkin kavramının vurgulandığı eserde çok sayıda insanı öldüren salgın hastalık, grotesk yaratıklar ile tasvir edilmiştir. Şeytanlar, cadılar, şehvet düşkünleri estetik bağlamda göze hoş gelmeyen imgelerle bütünleşirken; savaş, salgın gibi büyük sorunlar çaresizlik kavramıyla özdeşleştirilmiştir. Beden imgesi burada farklılık göstermiş, çirkin bedenler hastalıklı insanları işaret etmiştir. Bu konuyla ilgili Topaloğlu der ki:

“Beden algısı beraberinde her zaman bir ideali getirmiştir. Bu ideal beden tarihsel süreç içerisinde çeşitli değişimlere ve dönüşümlere uğradıysa da “ideal” imgesi varlığını hep korumuştur. İdeal bedene yüklenen anlamların genel olarak iyilik, sağlamlık, güzellik, erdemlilik gibi değerleri varken, bu ideal karşısını da kötülük, çirkinlik, hastalıklılık gibi olumsuz kodlarla doldurmuştur.” (Topaloğlu, 2010).

Hastalıkların bedende uğrattığı tahribat, sanat eserlerindeki beden kavramının dönüşmesine, estetik güzelliğin sorgulanmasına sebep olmuştur. Vebalı, Cüzzamlı gibi hasta bireylerin salgın sonucu vücutlarında oluşan yara izleri sanatçıların eserlerinde kullandıkları figürlere çirkin bir nitelik kazandırmıştır. Örneğin Matthias Grünewald’un betimlediği Hz. İsa figürünün bedenindeki yaralar, kutsal bir varlık olan peygamberin tiksiniç bir görüntüsünü izleyiciye sunmaktadır.

Görsel 4. Matthias Grünewald, “Isenheim Altarı’ndaki İsa”, (1512-16), püyb, Unterlinden Müzesi, Fransa, (Kaynak: <https://commons.wikimedia.org>, Erişim Tarihi: 14.04.21).

Görsel 4. Matthias Grünewald, “Isenheim Altarı’ndaki İsa”, (Detay), (Kaynak: <https://commons.wikimedia.org>, Erişim Tarihi: 14.04.21).

Kara Ölüm olarak nitelendirilen Veba’nın vücutta beliren siyah benekleri, Grünewald’un eserinde görülmektedir. Hz. İsa’nın çarmıha gerildiği için değil, salgına yakalandığı için öldüğü betimlenmiştir. Eserlerde idealize edilerek mükemmelleştirilen İsa figürü, bu çalışmada o dönemin salgın hastalıklarının çok sayıda insana bulaştığı ve hatta bir peygamberi öldürecek güçte olduğu vurgulanmıştır. Üç farklı görünüme sahip olan bu sunak, hastalara moral vermek amacıyla hastane şapeline yerleştirilmiştir. Hz. İsa’nın acı içindeki bedeni, kanayan yaraları, hastaların dayanma gücünü ve iyileşeceklerine olan inançlarını kuvvetlendireceği düşünülmüştür.

Uzun yıllar süren Veba tekrardan 1665-1666 yılları arasında İngiltere’de ortaya çıkmış Londra’nın dörtte birini katletmesi sebebiyle “Londra Büyük Vebası” olarak nitelendirilmiştir. Londra batısının maddi olarak kötü vaziyette olması, hijyen açısından önlem alınamadığı için salgının önünü kesemeyecek hızla ilerlemesine sebebiyet vermiştir. 1679 yılına kadar hastalığın devam etmesine ve 1713-1714 yılları arasında Viyana’da salgının başlamasına neden olmuştur. Bu salgın, her beş kişiden birini yok eden, büyük orandaki kayıpların oluşmasına yol açmıştır. Başlangıçta ortaya atılmış olan tanrıya itaat etmemenin sonucunda hastalığın yayıldığı ve insanların Veba ile cezalandırılma düşüncesi din adamları tarafından desteklenen fikirlerdir. O dönemde salgının uzun sürmeyeceğini düşünen sağlık çalışanları ve insanların başlangıçta tıbbi olarak değil dini açıdan bu hastalığa çözüm bulma istekleri, salgının yayılmasına sebebiyet vermiştir. 17. yüzyıldan 18. yüzyıla kadar tekrarlayan bu hastalık, 14. yüzyıldaki Kara Veba olarak nitelendirilen süreç kadar zor geçmiş ve büyük bir alanı ele geçirmiştir (İstek, 2017). Bu dönemde de Veba temalı eserler yapılmaya devam etmiştir.

Görsel 5. Arnold Böcklin, “Veba”, (1898), (Kaynak: <https://www.wikiwand.com/tr/Veba>, Erişim Tarihi: 03.05.21).

Arnold Böcklin’in eserinde ölümün kol gezdiği ve Veba’nın bulaştığı her bölgeyi tahrip ettiği görülmektedir. Tasvir edildiği üzere insanlara yaşamak için fırsat tanımayan ve acımasızca saldıran iskelet figürü karamsar, olumsuz, yıkıcı ve acımasız bir tutum içindedir. Ölümün diğer her canlı üzerindeki baskın karakteri ve güçlü duruşu, bireylere yaşama fırsatı vermemektedir (Başbuğ, 2020). Eserler üretilmeye devam ederken Veba da bu süreçte bitmemiş ve tekrar canlanmıştır.

“Üçüncü Veba Salgını” olarak adlandırılan 1885 salgını, Çin’in Yünnan kentinde ortaya çıkan büyük bir hastalıktır. Bu bubonik¹ salgın pandemisi, büyük kıyı nakliye bölgelerinde gerçekleştiği için tüm dünyaya kısa sürede yayılmıştır. Sert kararlarla karantina sürecine giren Hindistan halkı bu serbestlik sonucu tepki göstererek o bölgenin sağlık hizmetlerinin gelişmesine katkı sağlamıştır. Salgın sonrası Çin’de göç etme zorunluluğu başlamış, sonucunda da tarım ve ekonomide büyük bir ticari sorun meydana gelmiştir. Veba salgını ortaya çıktığı günden itibaren milyonlarca insanın ölümüne sebep olmuş ve ülkeleri sosyal, ekonomik, tıbbi ve ticari bağlamda zor bir sürecin içine sürüklemiştir (Sanburn, 2010). Sanatçılarda bu toplumsal krizlerin sonucunda çalışmalarına farklı bir bakış açısıyla devam etmişlerdir.

¹ **Bubonik Veba**, diğer adıyla Hıyarcıklı Veba da denmektedir. Veba’nın insanlara bulaşan en yaygın türüdür. Bu tür, adını bulaştığı insanların bedenlerinde oluşan şişliklerden almıştır (<https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-53310847>).

Görsel 6. Albrecht Dürer, “**Mahşerin Dört Atlısı**”, (1497-98), 39 x 28 cm, gravür baskı, (Kaynak: <https://tr.wikipedia.org/wiki/Dosya:Durer>, Erişim Tarihi: 02.02.22).

Sanatçı, İncil’de yer alan 7. mührün açılışından sonra yaşanacakları simgelemekle birlikte bir kıyamet ortamını gözler önüne sermektedir. Birinci at Hz. İsa’yı temsil ederken, ikinci at savaşın habercisi olan kırmızı attır. Üçüncü at kıtlığın habercisi olan siyah at ve sonuncu at ise salgın hastalıkları simgeleyen kıyamet alameti olarak betimlenmiştir. Bu at diğerlerinin tüm olumsuzluklarını üstünde barındıran en güçlü ve en korkunç olanıdır (Yüksel, 2020)².

² Veba Salgını ile ilgili diğer sanat eserlerinden örnekler EKLER kısmında Görsel 67-79 arasında yer almaktadır.

1.2. Çiçek Salgını

Görsel 7. Çiçek Salgını, (Kaynak: <https://sinirbilim.org/cicek-hastalig>, Erişim Tarihi: 02.02.22).

Yıllarca devam eden Veba'nın ardından yeni bir salgın hastalık Japon Çiçek Salgını, 735-737 yılları arasında Tokyo'da ortaya çıkmış ve çoğunlukla çocukları hedef almıştır. Hava yolu ile bulaşan hastalık, ciltte döküntülerin oluşmasına neden olmaktadır. Oldukça hızlı yayılan Çiçek hastalığı, cilt kabarmalarının yanı sıra titreme, ateş, baş ve karın ağrısını da beraberinde getirmiş, iki yıl içerisinde yaklaşık bir milyon insan hayatını kaybetmiştir. Bu sayı Japon nüfusunun üçte birlik kısmının yok olduğu anlamına gelmektedir. Hastalığın Japonya'ya balıkçılar tarafından getirildiği düşünülmektedir. Tarım alanlarının yer aldığı bölge olan Kore Yarımadası'nda tarımsal faaliyetlerin durmasına sebep olan Çiçek salgını verimliliği azaltmakla birlikte kıtlık başlangıcına yol açmıştır. Japonya'nın yüzde otuz beşini etkileyen hastalık, göçlerin ve can kayıplarının artmasıyla çalışabilir nüfusu olumsuz etkilemiştir. Salgın sebebiyle para da değer kaybetmiş, ekonomik açıdan zor bir süreç başlamıştır (Farris, 2009, s. 36-37).

Dünya tarihinde önemli bir yere sahip olan Çiçek salgını, 18. yüzyıla kadar dört yüz bin kişinin ölümüne yol açmıştır (Riedel, 2005, s. 21). İspanya halkının Amerika ile arasındaki sorun savaşa dönüşmüş ve bu durum da hastalıklara bağışıklığı olmayan yerlileri etkileyerek salgının hızla yayılmasına neden olmuştur. 19. yüzyılda aşının bulunması ile tedavi süreci hızlanmış ve salgın, çocuk hastalığına dönüşmüştür. Tarihte bulunan ilk aşı Çiçek salgınına aittir. Süreç içinde kontrol altına alınan salgının, 8 Mayıs 1980'de Dünya Sağlık Örgütü tarafından ortadan kalktığı duyurulmuştur (Tognotti, 2010, s. 264). Sanat eserlerine de yansıyan hastalık, birçok çalışmanın temasını oluşturmıştır.

Görsel 8. Anonim, “Japonya Çiçek Salgını”, (1892), (Kaynak: <https://fineartamerica.com>, Erişim Tarihi: 03.02.22).

Hastalığın Japonya’da ortaya çıktığını temsil eder şekilde eserde geleneksel kıyafetler içinde bir erkek figürü görülmektedir. Bu figür samuray savaşçısı Minamoto no Tametomo’nun salgın hastalıkları simgeleyen meleklere direnişini göstermektedir. Dik ve cesur duruşuyla özgüvenli ve dayanıklı bir tutum içindedir. Kılıcı ve oklarıyla savaşçı bir tavır içinde tasvir edilmiştir. Bu sert ifade çevresindeki renksiz, uçan hayaletler için tehdit niteliğindedir. Çiçek salgınını temsil eden yaratıklar, erkek figürünün korkusuz halinden çekinmekte ve bunun sonucunda köşeye kısırılmış bir şekilde betimlenmişlerdir³.

³ Çiçek Salgını ile ilgili diğer sanat eserlerinden örnekler EKLER kısmında Görsel 80-82’de yer almaktadır.

1.3. Sifiliz (Frengi)

Veba kadar etkili olan Sifiliz, 1493 yılında Kolombiyalı bir grup denizci tarafından taşınmıştır. Bu hastalık yaklaşık beş yüz yıl boyunca edebi eserlere, plastik sanatlara konu olmuş, politika ve savaşlarda merkeze yerleşmiştir. Denizciler sebebiyle taşınan bu hastalığı önlemek amacıyla limanlarda çeşitli tatbikatlar düzenlenmiştir (Kılıç, 2004, s. 39).

Görsel 9. Frengi, (Kaynak: <https://nedirara.com/frengi>, Erişim Tarihi: 06.02.22).

Beş yüzyıl boyunca yayıldığı tüm bölgelerin politikasına, savaşlarına, sanatına ve edebi metinlerine, bireylerin cinsel hayatına karışmış olan bu hastalık sonucunda Avrupa'ya kondom, antibiyotik ve peruk gibi materyaller girmiştir (Nikiforuk, 2018). Sifiliz, cinsel yolla bulaşan bir hastalıktır. Frengi yaralarıyla doğrudan temas bu salgının ilerlemesine neden olmuştur. Benekler halinde ağız kenarları ve genital bölge etrafında oluşup vücuda yayılmaktadır. Başlangıçta bu hastalığın cinsel yolla bulaşması günahkâr insanların tanrı tarafından cezalandırılması olarak nitelendirilmiştir. Kilo ve saç kaybı, kahverengi lekeler, ateş, yorgunluk gibi belirtileri vardır (Shmaefsky, 2003, s. 9). Yalnızca kan testi ile ortaya çıkan Sifiliz, penisilin ile tedavi edilmiştir. Ancak tedaviye geç kalındığı takdirde sinir sisteminde ciddi boyutta tahribata başlayarak beraberinde ölümü getirmektedir (Demirbağ, 2018, s. 24).

Frengi, birçok sanat eserinin konusu olmuş, beden üzerindeki değişimler çalışmalarda yer almıştır. Örneğin Rembrandt van Rijn'ın "Gerrard De Lairese'nin Portresi"nde betimlediği gibi kabarık ve düzensiz bir yüz formu ortaya çıkmaktadır. Şiş bir burun, asimetrik ve birbirinden farklı göz kapakları, soluk bir ten, figürün hasta olduğunu izleyiciye sunmaktadır. Ressam ve sanat kuramcısı olan Gerrard De Lairese, doğuştan Sifiliz hastasıdır. Bu hastalık sebebiyle yüzündeki deformasyonlar, değişik bir mutasyonun meydana gelmesi bir süre sonra Lairese'nin kör olmasına sebep olmuştur. Elindeki kitap ile oturur vaziyette resmedilen erkek figürünün diğer elini gizliyor olması gerçek olamayacak büyüklükte bir biyolojik bozukluktan kaynaklanmaktadır (Yabalak, 2020a).

Görsel 10. Rembrandt van Rijn, “**Gerard de Lairese’nin Portresi**”, (1665), 112.7 x 87.6 cm, tüyb, Metropolitan Müzesi, New York, (Kaynak: <https://commons.wikimedia.org>, Erişim Tarihi: 08.02.22).

Cinsellik ve Frengi arasındaki bağlantı keşfedildikten sonra sanat eserlerinde yer alan figürlerin resmediliş biçimlerinde bir değişim söz konusu olmuştur. Ahlak kavramı ön plana çıkarılarak bir tür yargılama politikası uygulanmıştır. Erken yaşta Frengi’den hayatını kaybeden Henri de Toulouse-Lautrec, zevk arayan sanatçı olarak tanınmaktadır. Zamanının büyük bir kısmını Paris’in genelevlerinde geçiren Lautrec, o dönemi yansıtan resimler yapmış, genelev kadınlarını eserlerine yerleştirmiştir. Bu kadınların eğlenirken sergiledikleri tavırlar, şehvetli halleri, genelev ortamının atmosferi ve orada çalışanların muayene anları resmedilmiştir (Demirbağ, 2018, s. 60).

Görsel 11. Henri de Toulouse-Lautrec, “**Tıbbi Muayene**”, (1894), 83.5 x 61.4 cm, küyb, Ulusal Sanat Galerisi, Washington, (Kaynak: <https://www.artprintsondemand.com>, Erişim Tarihi: 08.02.22).

Görsel 12. Richard Tennant Cooper, “Sifiliz”, (1912), 52 x 70.5 cm, pügb, Londra, (Kaynak: <https://commons.wikimedia.org>, Erişim Tarihi: 08.02.22).

Birçok eserde kadın bedeni bu hastalığın başlıca kaynağı olarak nitelendirilmiştir. Bunu en çok kullanan sanatçılardan biri ise Richard Tennant'tır. Bir suç aleti, günahkâr bir yaratık veya baştan aşağı hastalığın yansıması olarak kadın bedenini resmetmiştir. “Sifiliz” adlı eserinde alkolün etkisinde bir erkek figürü kendinden geçmiş ve mutsuz bir şekilde kafasını masaya koymuş, olan bitenden kendini koparmaya çalışırcasına betimlenmiştir. Yanında nü bedeniyle perdeyi tutan kadın figürü tasvir edilmiştir. Bu figür büyük ihtimalle genelev çalışanı olarak eserde yer almaktadır. Kadın figürünün üstündeki şeffaf örtünün içinden eli uzanan ve korkunç portreye sahip olan figür ise Frengi'yi temsil etmektedir. Bu figür erkek imgesine doğru uzanmakta ve onu bu salgın hastalığın içine çekmeye çalışmaktadır. Kadın figürüyle bir bütün olan garip yaratık, hastalığın insan bedenine bürünmüş halini izleyiciye sunmaktadır ⁴.

Görsel 12. Richard Tennant Cooper, “Sifiliz”, (Detay), (Kaynak: <https://commons.wikimedia.org>, Erişim Tarihi: 08.02.22).

⁴ Sifiliz Salgını ile ilgili diğer sanat eserlerinden örnekler EKLER kısmında Görsel 83-85'te yer almaktadır.

1.4. Kolera

Sifiliz'in ardından 19. yüzyılda ortaya çıkan ilk salgın Kolera olup o dönemin en öldürücü hastalığı olarak adlandırılmıştır. Su ve gıdaların enfekte eden bakterilerle bozulması sonucu insanlara bulaşan hastalıktır. İlki 1817'de ortaya çıkmış olan hastalık 1824'e kadar Asya'da devam etmiş, milyonlarca kişi bu sebepten hayatını kaybetmiştir. Üçüncüsü ise 1852-1860 yılları arasında sürmüş, Ganj Nehri'nin taşıdığı kirli sudan yayıldığı öne sürülerek Hindistan'da baş göstermiştir. Hastalığın yayılmasının en önemli etkeni alt yapının kötü olmasından kaynaklanmaktadır (Parıldar, 2020).

Birçok ülkeyi etkileyen bu salgın, ilk ortaya çıktığı sene tüm dünyayı etkisi altına almıştır. Ticari, askeri çatışma ve göç gibi olaylardan sonra salgının yayılma hızı artmış ancak hastalık sebebi tam anlamıyla kesinleşmeden tıbbi açıdan büyük bir değişim gerçekleşmemiştir. Robert Koch, Kolera'nın nasıl oluştuğunu ve ne şekilde yayıldığını bulduktan sonra sağlık sektöründe bir yapılanma başlamıştır (Lee ve Dodgson, 2000, s. 217-220).

Görsel 13. Kolera, (Kaynak: <https://evrimagaci.org/kolera>, Erişim Tarihi: 03.02.22).

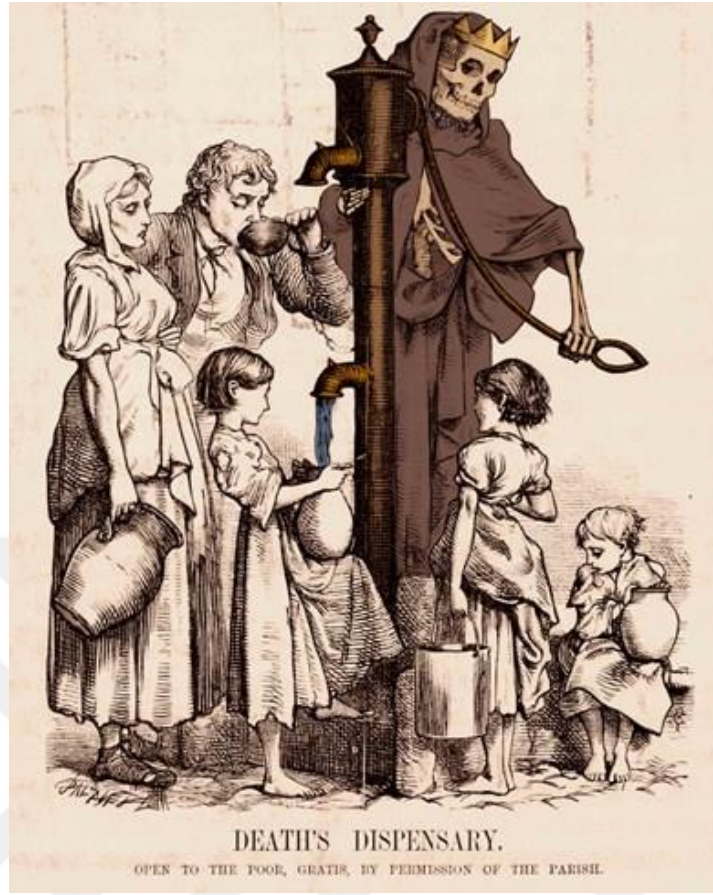
Oldukça öldürücü bir etkiye sahip olan Kolera, mikrobun mideye yerleşip bağırsaklara ilerlemesi ile vücutta çoğalmaktadır. Hastalık yalnızca sindirim sistemine indiğinde kendini göstermektedir. Kolera'nın epidemiyolojik⁵ bağlamda önemi ise kıtalararası salgınlara yol açabilmesidir (Ayar, 2005, s. 3-4).

⁵ **Epidemiyoloji**, hastalıkların insan topluluklarındaki dağılımı ve bu dağılımı belirleyen etkenleri istatistik yöntemleriyle inceleyen tıp dalıdır (<https://cdn.istanbul.edu.tr>).

Görsel 14. Alfred Rethel, “**Boğucu Ölüm**”, (1851), baskı resim, Rosenwald Koleksiyonu, (Kaynak: <https://artsandculture.google.com>, Erişim Tarihi: 03.02.22).

Veba salgını kadar insan üzerinde etki yaratan bir hastalık olduğu için sanat eserlerine de sıkça konu edilmiştir. Ölüm, birçok sanat eserinde iskelet formunda betimlendiği gibi bu eserde de ana karakter olarak merkezde yer almaktadır. Eserde ölüm, acımasız bir şekilde keman çalmaktadır. Sanatçı bu eseri üretirken şair Heinrich Heine’in Paris Karnavalı (1832) sırasında bir baloda Kolera salgınından bahsetmesi üzerine bundan çok etkilenmiş ve ilham kaynağı olarak kullanmıştır. Eserde kaçan müzisyenlere rağmen ölüm buna aldırış etmeyen bir tavırla müziğine devam etmektedir. Merdivene konumlandırılmış çelimsiz ve hastalık derecesinde zayıf olan kadın figürü, kefeniyle oturmaktadır. Bu figür Kolera’yı temsil etmektedir. Ön planda, yerde baygın yatan insan figürleri hastalığa yenik düşmüş ve hayatlarını kaybetmişlerdir. İnsanlar sahneden uzaklaşırken veya ölürken yerini iskelete yani ölüme bırakmaktadırlar. Bu sebeple ölüm tüm umursamazlığıyla keyifli bir şekilde kendi ezgisine kapılmaktadır.

Görsel 15. George Pinwell, “Ölümün Dispanseri”, (1866), (Kaynak: <https://stpancras.com/history/drinking-fountain>, Erişim Tarihi: 03.02.22).

Karikatür sanatçısı Pinwell, eserde ölümün bir tasviri olarak betimlediği iskelet figürünü su pompasının başında resmetmiştir. Çevresindeki insanlar ise yoksul kesimi temsil etmektedir. İlk bakışta insanlar kirli suyu içerek ölümü kabullenmiş bilinçsiz bireylermiş gibi görünseler de aslında alt metinde gizli bir toplumsal sınıf ayrımının eleştirisi yer almaktadır. Su bulabilmek için kovalarla bekleyen çocuklar ve uzun sıralara giren aileler, hastalığın sebebini bilmeyen ve kirlenmiş suya bile muhtaç olan zor durumdaki bir grup insanın tasviridir. Kirli sudan yayılan bu hastalık, iskelet figürünün insanlara zevkle ikram ettiği hatta kovalarca almalarını istediği bir zehir niteliğindedir. Dönemin acımasız sınıf ayrımı, salgın hastalıklarda da kendini göstermiş, yoksul insanlar adeta intihar eder derecede susuzluklarını bu şekilde gidermişlerdir. Hem eşitsizliği hem de Kolera’yı konu alan ve içinde ciddi bir hiciv barındıran eser, o yılları anlatan önemli bir tarihi kanıt niteliğinde karşımıza çıkmaktadır (Bodleian Kütüphanesi, 1866)⁶.

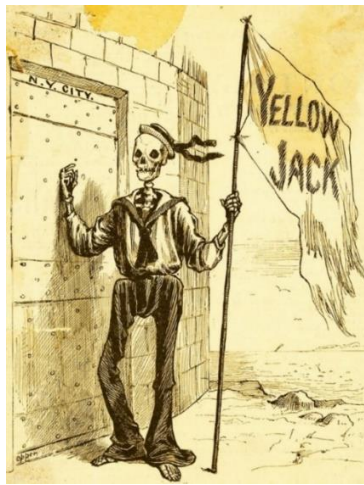
⁶ Kolera Salgını ile ilgili diğer sanat eserlerinden örnekler EKLER kısmında Görsel 86-95 arasında yer almaktadır.

1.5. Sarı Humma

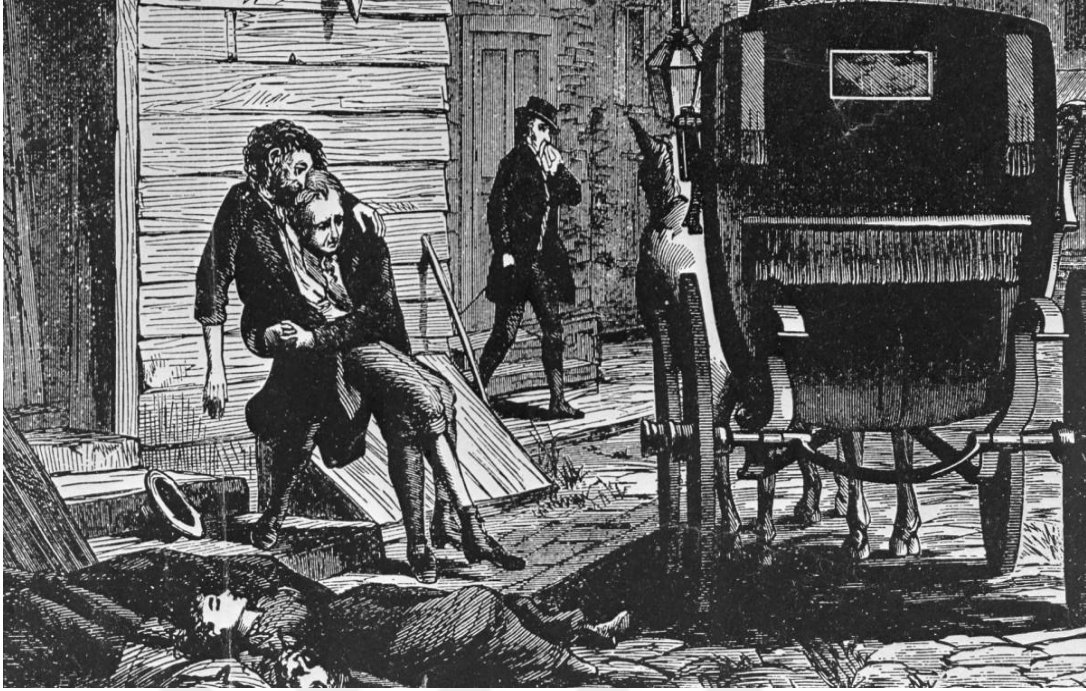

Görsel 16. Sarı Humma, (Kaynak: <https://www.haberaydin.com/haber>, Erişim Tarihi: 04.02.22).

Kolera'dan sonra 1800'lerin ortasına doğru ortaya çıkan yeni hastalık Sarı Humma, dişi sivrisinekler tarafından yayılarak insanların bedenlerinde sarı lekeler oluşturmaktadır. 1900'lü yıllara kadar devam eden bu viral enfeksiyon, Güney Amerika ile Afrika'da görülmüştür (Rosenwald, 2020). Meksika Körfezi'ne kıyısı olan ticaret kenti New Orleans'ta hastalık görülmüş ve 1850'de tüm ülkeye yayılmıştır. Ticaret limanları ve balıkçı kasabaları, enfekte olan bireylerin yoğun olduğu bölgeleri oluşturmuştur. Bununla birlikte iç savaşın çıkması ve kötü karantina koşulları hastalığın daha hızlı yayılmasına sebep olmuştur. Sarı Humma, “yabancı hastalığı” olarak da nitelendirilmektedir. Bunun sebebi ise o dönem ülkeye gelen İrlandalı turistlerdir. Hastalığa bu turistlerin sebep olduğu belirtilmiştir. 1846-1850 yılları arasında New Orleans'ta salgın hastalık sebebiyle ticari azalma başlamış, emek kaybı büyümüştür. Bu hastalık kentsel gelişmeyi ve ekonomik bağlamda büyüme sürecini oldukça olumsuz etkilemiştir (Patterson, 1992, s. 857-864). Tüm bunlar neticesinde sanat eserlerinde de sıkça yer almıştır.

Görsel 17. Anonim, “Sarı Humma Getiren Denizci”, (1900), New York, (Kaynak: <https://www.nature.com/articles>, Erişim Tarihi: 04.02.22).

Görsel 18. Anonim, “Philadelphia Kuşatma Altında: 1793’ün Sarı Humması”, (Kaynak: <https://www.history.com/news/yellow-fever-outbreak-philadelphia>, Erişim Tarihi: 05.02.22).

Eserde yaz aylarında, hastalığın daha hızlı yayıldığı dönemde, Philadelphia’dan kaçıp kendini kurtarmaya çalışan insanlar gösterilmektedir. “Philadelphia Kuşatma Altında” adı, şehri bir hastalığın kuşatmış olduğunu vurgulamaktadır. Bu sebeple salgından kaçmaya çalışan hasta bir adam ve ona yardımcı olan erkek figürü eserin ana kahramanı olarak yerleştirilmiştir. Birçok insan bu dönemde ülkesini terk etmek zorunda kalmıştır. Geride çok sayıda siyahi topluluk kalmış, onlar da hasta bakımına yardım etme amaçlı tutulmuşlardır. Dışişleri Bakanı Thomas Jefferson, bu hastalığı doktorların öğrenmediğini söyleyerek onları olumsuz eleştirse de ülkesinden kaçmayan kesimin büyük çoğunluğunu doktorlar oluşturmuştur.

Salgının devamında buna sebep olan etkeni bulmak epey zaman almıştır. Hastalık bir asırdan fazla sürmüş bu durum da insanların Sarı Humma sebebiyle ne kadar tehlikeli ve korkunç bir süreçten geçtiklerini kanıtlamaktadır⁷.

⁷ Sarı Humma Salgını ile ilgili diğer sanat eserlerinden örnekler EKLER kısmında Görsel 96-102 arasında yer almaktadır.

1.6. Difteri (Kuşpalazı)

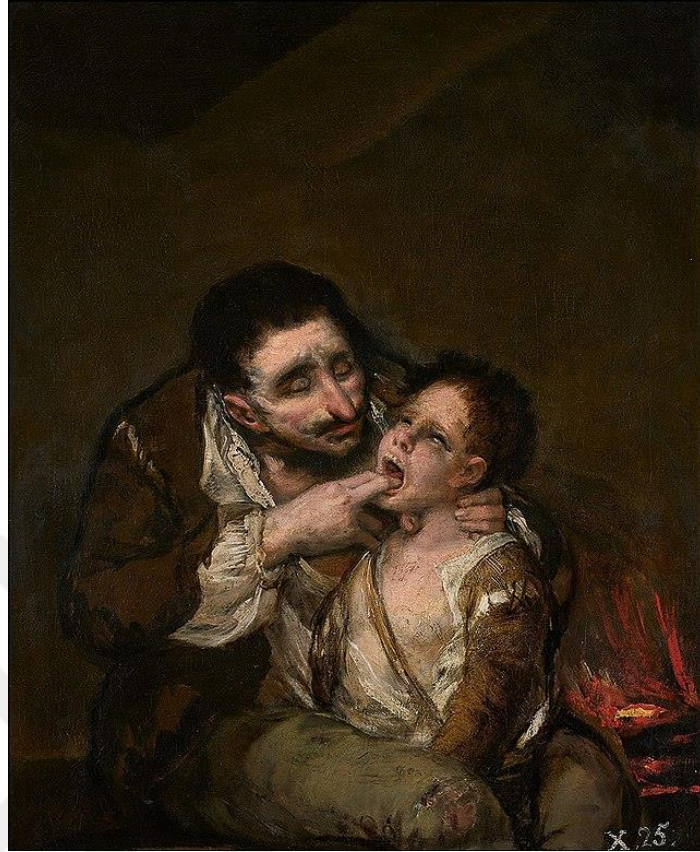
Görsel 19. Difteri, (Kaynak: <https://www.tariksapci.com/tr/article>, Erişim Tarihi: 08.02.22).

Sarı Humma’dan sonra ‘Kuşpalazı’ olarak da bilinen Difteri, 19. yüzyılın ilk yarısından sonra (1855) vaka sayılarının artmasıyla kendini göstermiştir. Akut bir bakteriyel enfeksiyondur. Solunum sistemi yoluyla insandan insana bulaşmaktadır. Hastalık boğaz şişliğine ve ağrıya sebep olmaktadır. Nefes almada zorluk çıkarmakta ve kalbe zarar vermektedir. Bu nedenle çocukları daha hızlı etkileyerek ölümlere sebep olmaktadır (Cliff, Haggett ve Smallman-Raynor, 2004).

1980’lerde Rusya’da ciddi boyutta bir artış yaşanmıştır. 1980 ve 1990 yılları arasında büyük şehirleri de kapsayacak şekilde çocukların bağışıklığında büyük bir düşüş söz konusu olmuştur. SSCB’nin parçalanmasından sonraki nüfus hareketleri de hastalığın ilerlemesinde önemli bir etken niteliğindedir. Difteri, Rusya ve Ukrayna’dan sonra diğer ülkelere de yayılmıştır. Rus ve Norveçli kadınlarda risk artmış, hastalığın sınır ötesine yayılım potansiyelinde bir yükselme gözlemlenmiştir. Aşının bulunması zaman almış ancak bulunduktan sonra sanat eserlerine konu olmuştur. Çalışmalarda çoğunlukla çocuk figürleri yer almıştır (Jenum vd., 1995).

Görsel 20. Anonim, “Difteri Aşısı”, (1894), (Kaynak: <https://www.sciencephoto.com>, Erişim Tarihi: 08.02.22).

Görsel 21. Francisco de Goya, “**Lazarillo de Tormes**”, (1808-10), 80 x 60 cm, tüyb, Madrid, (Kaynak: https://es.wikipedia.org/wiki/Lazarillo_de_Tormes, Erişim Tarihi: 08.02.22).

Difteri boyun bezlerinin şişmesine neden olduğu için “boğa boynu” olarak da nitelendirilmektedir. Bu hastalık tedavi edilmediği zaman solunum yollarının tıkanmasına neden olduğu için ölüme sebebiyet vermekte ve “küçük boğulma” olarak da adlandırılmaktadır. Goya’nın eserinde karanlık bir iç mekânda kucağındaki çocuk figürünü kontrol eden bir erkek imgesi yer almaktadır. Figür, bir eliyle çocuğu tutarken diğer eliyle de ağzının içini incelemekte ya zarı çıkarmaya çalışmakta ya da elinde olabilecek herhangi bir aletle bezeye müdahale etmektedir (Sırma, 2020). Çocuk figürünün bu hareketten ne kadar rahatsız olduğu ve midesinin bulandığı görülmektedir. O dönemde birçok insan çocuğunu boğulmaktan kurtarmak için bu yalancı zarı çıkararak hava yollarını temizlemeye çalışmıştır. Eser, yalnızca figürlerin hareketleriyle değil genel renk kullanımı ve koyu leke tercihiyle de bir hastalık ortamını betimlemektedir. Difteri’nin boğazdaki etkisine karşı müdahale “Lazarillo de Tormes” adlı eserde açıkça izleyiciye sunulmuştur⁸.

⁸ Difteri Salgını ile ilgili diğer sanat eserleri örneği EKLER kısmında Görsel 103’te yer almaktadır.

1.7. Tifüs

Difteri'nin hemen ardından ortaya çıkan Tifüs, Veba gibi büyük yankı uyandırmış ve kitlesel ölümlere yol açmıştır. Daha çok savaş zamanı sosyal yapının bozulmasıyla hızla yayılım sağlamıştır (Gören, 1949). Otuz Yıl Savaşları ve Baltık Savaşları da bu salgının yayılmasında büyük bir etkindir. Osmanlı'nın katıldığı savaşlardan Kırım Harbi (1853-1856) yaklaşık olarak doksan bin kişinin kaybıyla sonuçlanırken Kafkas Cephesi'nde hem Rus hem de Osmanlı ordusunun iki tarafından kırk bin kişi Tifüs'ten hayatını kaybetmiştir (Çalık, 2006). Pire veya kene gibi böcek yoluyla bulaşan Tifüs'ün, insan vücudu bitleri ile yayıldığı kanıtlanmıştır. Hastalığın coğrafi açıdan kökeni bilinmemektedir. 1489'a kadar uzanan bu hastalık İspanyol askerlerin ölmesiyle kendini belli etmeye başlamıştır (Karlen, 1995). Basit bir bulaşma sürecine sahip olan hastalık yüz dışındaki diğer bölgelerde gerçekleşerek yüksek ateş, döküntü, baş ve vücut ağrısı gibi semptomlarla ortaya çıkmaktadır. Bilim insanı Howard Ricketts, bu salgının araştırılmasında öncü isimlerden biri olmuştur (Raoult, Woodward ve Dumler, 2004).

Görsel 22. Tifüs, (Kaynak: <https://bilgihanem.com/tifus-hastaligi-nedir/>, Erişim Tarihi: 10.02.22).

I. Dünya Savaşı esnasında hastalık tekrar ortaya çıkmış, Rusya 20. yüzyılda salgından oldukça etkilenmiştir. Bu hastalığa ek olarak devrim ve o dönemin karmaşık toplumsal yapısı; yaklaşık üç milyon insanın can kaybına sebep olmuştur. Salgın daha çok merkezi bölgelerde, kitlesel insan hareketlerinin yoğun olduğu kesimlerde daha hızlı ve kolay yayılmıştır. Tüm bunların yanında salgından en çok etkilenen kesimi doktorlar oluşturmaktadır. 1919-1920 yılları arasında sağlık çalışanlarının yaklaşık yüzde yirmisi hayatını kaybetmiştir. İç savaş, kıtlık gibi küresel problemler salgın sürecinde azalmamış, bu durum da hastalığın devam etmesine sebep olmuştur. 20. yüzyıla kadar süren Tifüs, batılı antibiyotiklerin yaygınlaştığı 21. yüzyılda tehdit oluşturmamaktadır (Cromley, 2010). Hastalık, sanat eserlerinde de etken bir rol oynamıştır.

Görsel 23. Pepin, “Tıp Turu”, (1889), poster, (Kaynak: <https://commons.wikimedia.org>, Erişim Tarihi: 14.02.22).

Tifüs, resim sanatında da oldukça konu edilmiş, hastalıktan korunma ile ilgili eserler üretilmiştir. Pepin’in eserinde merkeze yerleştirilmiş olan iskeletler ölümü temsil etmekte ve bu müziği insanlara çalarak onları etkisi altına almaktadır. Davul çalan iskeletin hemen üstündeki büyük burunlu erkek figürü hastalığa yakalanmış ve bu sebeple çirkinleştirilmiş bir şekilde betimlenmiştir. Onun hemen yanında gözlüklü bir insan figürü yer almaktadır. Elindeki kâğıda çevredeki insanlar hayretle bakmakta, bazıları şaşırırken bazıları müziğin ezgisine kendini kaptırarak dans etmektedir. Eser, hastalıktan korunmak için hazırlanmış bir tozun reklam posteridir. Bunun en önemli kanıtı sağ alt köşede yer alan şırıngadır. Korunma yollarını anlatan eserde iskeletlerden uzak durarak birlik sağlayan figürlerin bir kısmı gözlüklü figürün elindeki “la faculté” yazılı kağıttaki emirlere yani tavsiyelere odaklanmışlardır. Buna rağmen birbirlerine olan yakınlıkları ve temasları hastalığın yayılmasına sebep olmaktadır (Demirbağ, 2018, s. 64)⁹.

⁹ Tifüs Salgını ile ilgili diğer sanat eserlerinden örnekler EKLER kısmında Görsel 104-105’te yer almaktadır.

1.8. Tüberküloz (Verem)

Tifüs'ten sonra daha çok “Verem” olarak bilinen hastalığın geçmişi çok eski yıllara hatta insanlık tarihine kadar dayanmaktadır. Mısır mumyalarına ait buluntular incelendiği zaman Tüberküloz'dan ölmüş kişilerin kanıtlarına ulaşılmıştır. Hipokrat, MÖ 5. yüzyılda o dönemde birçok insanın özellikle genç kesimin bu hastalıktan öldüğünü belirtmiştir. Aristoteles de bu hastalıkla ilgili görüşlerini ortaya atmış ancak insanlar Tüberküloz'un bulaşıcı olduğuna inanmayarak bunu genetik bir hastalık olarak adlandırmışlardır (Türk Toraks Derneği Merkez Yönetim Kurulu, 2022).

Görsel 24. Tüberküloz, (Kaynak: <https://www.cnnturk.com/saglik>, Erişim Tarihi: 16.02.22).

Hastalığın ilk ortaya çıktığı dönemlerde farklı isimlendirmeler yapılmıştır; insanları yavaş yavaş ölüme sürüklediği için “Tüketim Hastalığı” anlamına gelen “Consumption”, birçok insanın hayatını kaybetmesine sebep olduğu ve küresel bir soruna yol açtığı için “Ölüm Kapanı” ve insanların soluk benizli olmasına neden olduğu için “Beyaz Ölüm ya da Beyaz Veba” olarak nitelendirilmiştir (Barış, 2010, s. 1).

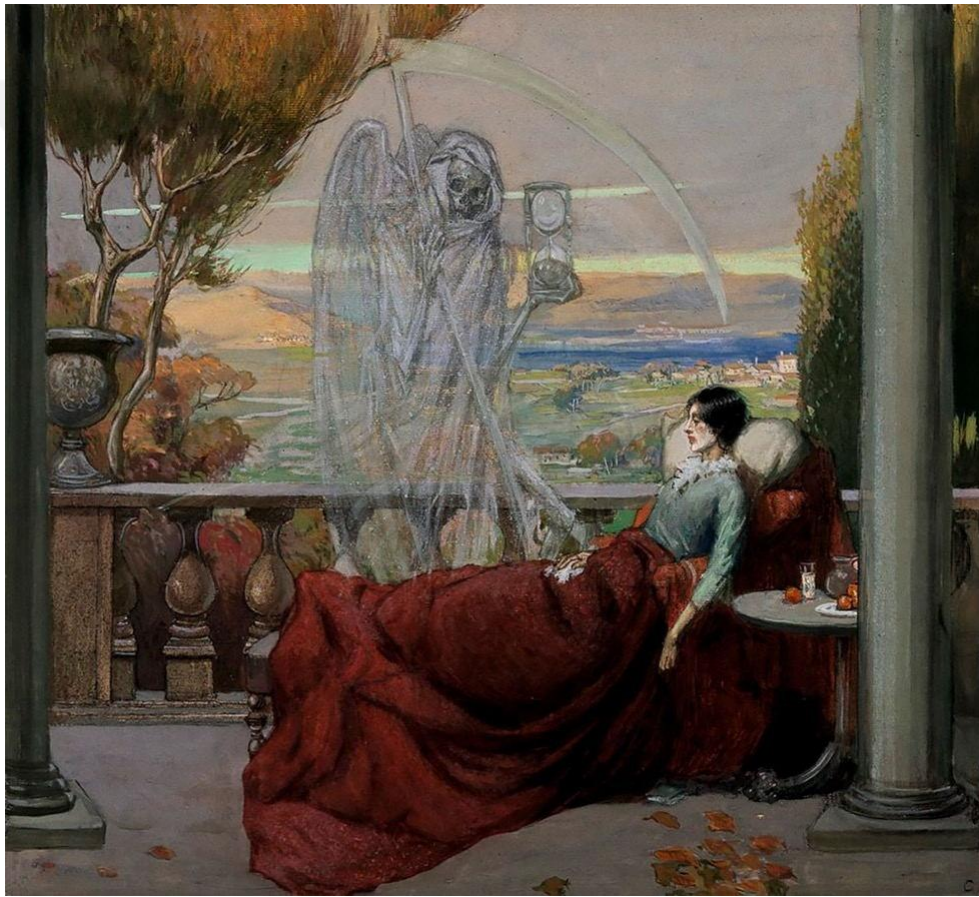
Tüberküloz, yerleşik hayata geçildikten sonra ortaya çıkmaya başlamıştır. Hayvan sütlerinin enfekte olmasıyla oluşmaya başlayan hastalık, hijyen koşullarının kötü olması sebebiyle vakaların ortaya çıkma sürecini hızlandırmıştır (Finer, 2003, s. 13). Ancak 19. yüzyıla gelindiğinde başlayan aşılama ve ilaç tedavisi insanların hastalıktan koruyuculuğunu arttırmıştır. Salgına yakalanan birçok enfekte birey, bu hastalıktan kurtulma amacıyla o dönem Tüberküloz için özellikle açılan sanatoryumlara kaldırılmıştır (Hays, 2005, s. 439).

Tüberküloz, öksürük ve hapsirık ile hava yoluyla insandan insana bulaşmaktadır. Yetersiz beslenme, kötü çalışma koşulları, nüfus fazlalığıyla birlikte kalabalık ortamlarda bulunma ve olumsuz çevre faktörleri hastalığın hızla yayılmasına neden olmuştur. Tüberküloz'un, dünya nüfusunun üçte birine bulaştığı tahmin edilmektedir (Keshavjee vd., 2008). Gizli Tüberküloz'a sahip olan bireylerde semptomlar görünmemekte ve hastalık yayılımı sağlanmamaktadır. Bağışıklık sistemi çökmüş kişilerde kısa bir süre içinde Verem aktif hale gelmektedir. Enfeksiyonun üzerinden haftalar veya yıllar geçse bile diyabet, madde bağımlılığı veya AIDS gibi bağışıklık sistemini çökerten durumlar sebebiyle Tüberküloz yeniden ortaya çıkabilmektedir. Bu salgından akciğerler etkilenmekte ve hastalık göğüs ağrısı, kanlı öksürük ile kendini belli etmektedir. Beyin, omurga ve böbreklerde ciddi hasarlara sebep olan Verem; kilo kaybı, halsizlik, yorgunluk, iştahsızlık gibi belirtilere de sahiptir (Cromley, 2010).

18. yüzyıl ve öncesinde doktorlar tarafından deniz gezisi, ata binmek gibi temiz havanın alınması yönünde tavsiyeler verilmiş, 19. yüzyıla kadar bu yöntemler kullanılmıştır. Tam bir çözüm geliştirilene kadar diyet, dağ havası, D Vitamini gibi önerilerde bulunulmuştur. Bu dönemde çeşitli ilaçlar da tedavi sürecine dahil edilmiştir. 19. yüzyıl sonlarına doğru Tüberküloz mikrobi bulunmuş ve iyileştirme süreci değişmiştir. Hastaların izolasyonu sağlanarak sanatoryuma yatırılmış, bol proteinli bir beslenme düzeni uygulanmış ve özellikle temiz hava alımı ile güneş, tedavinin önemli bir basamağını oluşturmuştur. Tedavi bulunduktan sonra ameliyata alınan hasta sayısında da artış gözlemlenmiştir. Günümüzde halen görünmekte olan Tüberkülozlu hastalar, ilaç tedavisi ile iyileştirilmektedir (Türk Toraks Derneği Merkez Yönetim Kurulu, 2018). Halk sağlığı sorunu olarak görülen Tüberküloz, özellikle Osmanlı Devleti saraylılarında yaygın görülmüştür. Osmanlı padişahı olan II. Mahmut ve Sultan Abdülmecit bu hastalıktan dolayı hayatını kaybetmiştir (Kılıç, 2004, s. 40). Hastalığın etkeni Robert Koch tarafından ortaya konulmuştur. Günümüzde Tüberküloz'dan ölen insan azalmış olsa da yılda bir milyon dört yüz bin kişi bu hastalıktan hayatını kaybetmektedir. Önlenebilir ölümler arasında yer alan Verem aynı zamanda ölüme en çok sebep olan hastalıklar arasında ilk on sıraya girmektedir (Parıldar ve Dikici, 2020).

Verem, sanat eserlerinde de yer almıştır. Hastalık; naiflik ve hassaslık ile özdeşleştirilmesi sebebiyle ve bu duruma melankoli kavramının eklenmesi ile "sanatçı hastalığı" olarak adlandırılmıştır. Resim, roman, opera gibi birçok sanat disiplininde yer alan hastalığın, yaratıcılık bağlamında bir sanatçıda olması gereken kasvetli ve duygusal bir etkiyi ortaya çıkardığına inanılmıştır. Dostoyevski, Çehov, Moliere ve Kafka gibi önemli yazarlar da Tüberküloz'dan hayatını kaybetmiştir. Salgın döneminde birçok sanatçı Verem'in trajik hikayesinden etkilenmiş, hastalık ile duygusal bir bağ kurulmuştur. Tüberküloz'a yakalanan sanatçılar veya onların yakınlarında bu semptomların gözlemlenmesi, üretim aşamasında eserlerin tinsel bütünlüğünü oldukça etkilemiştir (Demirbağ, 2018, s. 53).

Richard Tennant Cooper'ın eserinde sanatoryuma yatırıldığı tahmin edilen bir kadın figürü, kırsal bir manzarayı gören balkonda yanında ilaçları ile uzanır pozisyonda resmedilmiştir. Çelimsiz bedeni ve soluk ten rengi ile kadın figürünün Tüberküloz olduğu vurgulanmaktadır. Karşısındaki figürün bir elinde zamanının dolduğunu gösteren kum saati, diğer elinde ise Azrail olduğunu kanıtlayan tırpan bulunmaktadır. İskelet görünümündeki Azrail, ölümün bir tasviri olarak eserde yer almaktadır. Kadın figürü halsiz, yorgun ve bitkin bir ifadeyle kendini ölüme teslim eder şekilde tepkisiz bir tavır takınmıştır. O dönemin Verem'e bakış açısını anlatan duygusal, depresif ve melankolik bir eserdir.

Görsel 25. Richard Tennant Cooper, “**Hasta Bir Kadın Üstü Kapalı Balkonda Oturuyor**”, (1912), 41.7 x 45.5 cm, karışık teknik, Londra, (Kaynak: <https://eveharms.com/2021/05/28>, Erişim Tarihi: 16.02.22).

Görsel 26. Edvard Munch, “**Hasta Çocuk**”, (1907), 137 x 139 cm, tüyb, Tate Modern, Londra, (Kaynak: <https://www.tate.org.uk/art/artworks/munch>, Erişim Tarihi: 16.02.22).

İspanyol Gribi’ne yakalanmış ve hastalık sürecinin zorluklarını gözlemlemiş olan sanatçı Munch, eserde kız kardeşi Sophie’yi resmetmiştir. Kardeşinin on beş yaşında Tüberküloz’dan ölmesi sanatçıyı çok etkilemiş, o döneme ait anıları eserlerine yansıtmıştır. Yaklaşık bir yıl boyunca “Hasta Çocuk” adlı eser üzerinde çalışan Munch, bu travmatik olayı ve çökmüş ruh halini renk ve biçim gibi plastik öğelerle tuvale aktarmıştır (Tate Gallery, 2019). Eser yüzeyindeki fırça darbeleri karakterize edilmiştir. Sanatçı kendi üslubu çerçevesinde kazıma yöntemi oluşturmuş ve bunu yaparken bir palet bıçağı kullanmıştır. Munch, içinde bulunduğu ruhsal çöküntü ve depresif kargaşayı eserde dikey ve yatay çizgiler ile sanki bu kötü ölümü unutmak istercesine derin lekelerle oluşturmuştur. Sanatçı konuyu ve bu kompozisyonu farklı materyaller ve formlar ile birçok kez çalışmıştır. Eserin bütününe bakıldığı zaman ön plana çıkan figürlerden başka, göze hiçbir şey çarpmamaktadır. Resimde, gereksiz tüm imgelerden uzaklaştırılarak olaya odaklanılmıştır.

Yalnızca kız kardeşini değil bazı yakınlarını da Tüberküloz’dan kaybeden Munch, eserlerinde umutsuzluğu ve mutsuzluğu merkeze yerleştirmiştir. “Hasta Çocuk” serisi içinde defalarca ölüm döşegi resmetmiştir. Eserde solgun ve zayıf görünse de güçlü kıvılcıklarla hayatta olduğunu kanıtlayan Sophie ve bu hasta halinden oldukça mutsuz olan başka bir kadın figürünün hüznü hali, eseri karamsar bir çerçeveye sokmaktadır. Böylece izleyici de esere dahil edilmiştir (Demirbağ, 2018, s. 55)¹⁰. Veba’dan başlayarak Tüberküloz’a gelene kadar resim sanatına ait birçok çalışma mevcuttur. Tüberküloz’dan sonra 20. yüzyılda da yeni hastalıklar oluşmaya başlamış ve bu salgınlar büyük kayıpları meydana getirmiştir.

¹⁰ Tüberküloz Salgını ile ilgili diğer sanat eserlerinden örnekler EKLER kısmında Görsel 106-108’de yer almaktadır.

2. BÖLÜM: 20. YÜZYIL SONRASI SALGIN SÜRECİNİN RESİM SANATINA YANSIMASI

Hastalıklar yalnızca toplumu sosyo-ekonomik, toplumsal bağlamda değil sanat anlayışı çerçevesinde de etkilemiştir. Sanat, olduğu dönemin dinamiklerine göre şekillenmektedir. Sanatçılar ise imgelem dünyalarını genişleterek olaylara daha derin sezgilerle ve tinsel birikimleriyle yaklaşmaktadır. Bunun sonucunda sanatsal çözümleme ile eser ortaya koyan duyarlı sanatçı, dönemin toplumsal sorunlarına ışık tutmakla birlikte tarihi bağlamda bir kanıt sunmaktadır. Trajik olaylar arasında yer alan salgın hastalıklar ve beraberinde gelen yüksek ölüm oranları, bu epidemik krizden etkilenen sanatçının çalışmalarının bir teması haline gelmiştir.

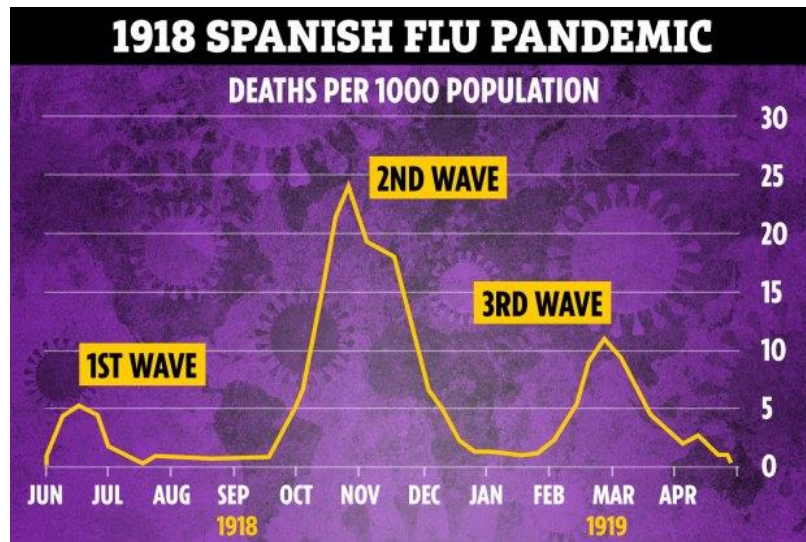
20. yüzyılın ilk salgını İspanyol gribi; akut solunum yolu hastalığı olan bulaşıcı bir griptir. 1918 yılında büyük can kayıplarına sebep olsa da hastalığın tanımı ilk MÖ 412 yılında Hipokrat tarafından ortaya atılmıştır (Monto ve Webster, 2013, s. 20). Hastalıklı memeli hayvanlardan, kuşlardan solunum esnasındaki tükürük damlacıkları veya kan yoluyla insanlara bulaşmaktadır. Sonucunda grip belirtilerinin ortaya çıkması sebebiyle herhangi bir soğuk algınlığı hastalığı ile karıştırılmaya müsaittir. Yüksek ateş, baş ve boyun ağrısı, yorgun hissetme hali gibi semptomları olan hastalık, çocuklarda ve yaşlı bireylerde “Pnömoni” denilen solunum yolu hastalığının oluşmasına neden olarak ölüme sebebiyet vermektedir (Emmeluth, 2003, s. 14).

Görsel 27. İspanyol Gribi, “Maskeni Tak”, (Kaynak: <https://www.matematiksel.org/dunya-savasina>, Erişim Tarihi: 24.02.22).

Dramatik bir etkiye sahip olan İspanyol gribi, ilk önce 1892’de Asya’dan Rusya’ya ve iki yıl sonra ABD’ye yayılmıştır. Elli milyondan fazla ölümün gerçekleştiği salgında yalnızca Amerika’da altı yüz yetmiş beş bin kişinin hayatını kaybettiği travmatik bir hastalıktır. İspanya’da ortaya çıkmamasına rağmen o dönemde basın açısından daha özgür olan İspanya ile manşetlere çıkması sebebiyle “İspanyol Gribi” olarak adlandırılmıştır (Demirbağ, 2018, s. 26-27). Çeşitli tedavi yöntemleri denenmiş (oksijen vermek, hastayı kanatmak, vs.) ancak hepsi yetersiz kalmış ve birçok önemli isim bu hastalığa yakalanmıştır (Knobler, Mahmoud ve Lemon, 2005). Bunlardan biri Mustafa Kemal ATATÜRK olmuştur. Ancak hastalığı hiçbir komplikasyon geçirmeden atlatmıştır (Yolun, 2020, s. 74-80).

Veba, Çiçek salgını gibi hastalıklardan sonra İspanyol gribi ile karşılaşan halk, bu salgını ciddiye almamış, sıradan bir soğuk algınlığı olarak nitelendirmişlerdir. Akciğer hastası çocukları, yaşlıları etkileyerek can kayıplarına sebebiyet verse de bunun nedeni İspanyol gribi olarak düşünülmemiştir. Çünkü bu salgın, Veba’da olduğu gibi ceset yığılını oluşturmamıştır. Bu nedenle İspanyol gribine “evcil hastalık” gözüyle bakılmıştır. Süreç ilerledikçe ve ölüm sayıları artmaya başladıkça salgının ciddiyeti anlaşılmaya başlamış ancak o zamana kadar (1918 baharına kadar) yaşlı ölümü artışa geçerek elli milyondan fazla insan hayatını kaybetmiştir (Philips ve Killingray, 2003). H1N1 İnfluenza kaynaklı olan İspanyol gribi, özellikle I. Dünya Savaşı’nın son dönemlerinde oldukça hızlı yayılmıştır. Savaşta ölen kişi sayısının yaklaşık iki katından fazlası salgın sebebiyle hayatını kaybetmiştir. Savaş gibi tüm insanlığı etkisi altına alan küresel problemler salgın hastalıkların taşınmasında büyük bir rol oynamaktadır. Bu dönemde hastalıkla ilgili veya ölen insan sayısı ile ilgili verilen asılsız bilgi ve yanlış yönlendirmeler İspanyol gribinin daha hızlı yayılmasına sebep olmuştur (AEGON, 2020).

Tablo 2. İspanyol Gribi, (Kaynak: The US Sun (the-sun.com), Erişim Tarihi: 24.02.22).

Salgın üç dalgadan oluşmuş, bundan etkilenen kesim ise bağışıklık sistemi düşük bireyler, çocuklar ve yaşlılar olmuştur. En etkilisi son iki dalga olarak nitelendirilmiştir. İlk dalga 1918'in martından başlayarak ağustosa kadar devam etmiş, ikinci dalga eylül'den aralığa kadar devam etmiş ve üçüncü dalga ocak-mayıs arasında gerçekleşmiştir (Honigsbaum, 2009). Her hastalık toplumu maddi ve manevi yönden farklı zorluklara sürüklemektedir. Ancak İspanyol gribinin en büyük manevi travması ve en önemli sonuçlarından biri yaşam süresini etkilemesi olmuştur. Salgından önce ortalama ömür altmış yaş iken, salgın sonrası bu sayı elliye düşmüştür (Roser, 2020, s. 2).

İspanyol gribi üç tipten oluşmaktadır:

A Tipi: İnsanları, memelileri ve kuşları etkilemektedir.

B Tipi: Yalnızca insanları etkilemektedir.

C Tipi: İnsanları ve domuzları etkilemektedir (Emmeluth, 2003, s. 14-15).

Birçok salgında olduğu gibi bu hastalıkta da etken bir antibiyotik bulunamamıştır. Bu noktada en etkili çözüm aşı olmuştur. Mutasyon sebebiyle her sene yeni aşı geliştirilmiş, influenza türleri birleştirilerek etkili tedavi yöntemleri bulunmuştur (Lacroix, 2012, s. 51).

Pandemi tüm dünyayı etkisi altına almaya başladığı zaman çeşitli mücadele yöntemleri geliştirilmeye çalışılmıştır. Kamusal alanların hijyenine dikkat edilmeye başlanmış, Amerika'da maske zorunluluğu getirilmiş, Fransa'da su buharı ile nefes temizleme yöntemi kullanılmaya başlanmıştır (Hays, 2005).

İnsanların tiyatro, sinema gibi kalabalık, kamusal mekanlardan kaçınmaları gerektiği belirtilmiştir. Birçok madde buharla dezenfekte edilmiş ancak bu çabalar yetersiz kalmıştır. Bunun sonucunda doktorlar vücut sıcaklığının düşürülmesi gerektiğini ileri sürerek aspirin kullanımı ve bolca dinlenmenin faydalı olacağını dile getirmiştir (Philips ve Killingray, 2003).

Dünya nüfusunun üçte birlik kısmını enfekte eden İspanyol gribi, birtakım toplumsal değişimlere de sebep olmuştur. Amerika'nın genç erkek nüfusunun büyük bir kısmının yok olması sebebiyle ortaya çıkan iş gücü sorunu, kadınların çalışma hayatına atılmasının ve kabul görmesinin yolunu açmıştır. Ekonomik özgürlük kazanan kadınlara iki yıl sonra değişen anayasayla birlikte oy verme hakkı tanınmıştır. Bununla birlikte işçi sıkıntısı nedeniyle sendikalar açılmış ve ücretleri arttırılmıştır. Tüm bu ekonomik değişimin en güçlü sonucu kadınların sosyal ve finansal bağlamda kendilerini kanıtlaması olmuştur (Blackburn, 2018). Olumlu veya olumsuz her sonuç toplumu derinden etkilemiş, sanatçının da ifade diline yansımıştır.

20. yüzyılın başlarında kendini gösteren İspanyol gribi, sanat eserlerinin merkezine yerleştirilen bir konu haline gelmiştir. Hastalığa yakalanan sanatçılar veya onların yakınları yahut bu salgını gözlemlemiş ve sonuçlarından etkilenmiş olan ressam, kendilerini en doğru şekilde sanat eserleri ile ifade etmişlerdir.

2.1. Edvard Munch (1863-1944)

Edvard Munch, birçok ölüme şahit olmuş ve en yakınlarını salgın hastalıklar sebebiyle kaybetmiştir. Annesi ve kız kardeşi Tüberküloz'dan hayatını yitirmiştir. Kendisi de İspanyol gribine yakalanmış ve bu zor zamanları deneyimleyerek eser üretmiştir. Bu sebeple Munch'ın ölüm ile arasındaki bağ hep var olmuş, bu travmatik tecrübeyi yaratım sürecine dahil etmiştir. Eserlerde ölümün anlamlandırılması, bireyin içinden çıkamadığı tinsel problemler, varoluş sorgulamaları, keder, yas ve ölenin ardından kalanın dramı betimlenmektedir. Çalışmalarda hem bir matem havası hissedilirken hem de ölüm düşüncesinin benimsendiği görülmektedir. Hüznün yer aldığı eserlerin büyük bir kısmı iç mekâna yerleştirilmiştir (Zengin, 2016).

Görsel 28. Edvard Munch, “İspanyol Gribi ile Otoportre”, (1919), 150 x 131 cm, tüy, Munch Müzesi, Oslo, (Kaynak: <https://www.pivada.com/edvard-munch>, Erişim Tarihi: 24.02.22).

İspanyol gribine yakalanan ve hastalığı yenen bir sanatçı olarak Edvard Munch, bu süreci psikolojik bir bakış açısıyla eserlerine yansıtmıştır. Çalışmalarının genelini kapsayan ölüm teması, Munch'ın ekspresif renk kullanımı ve figürlerin sergilediği korku dolu duygu aktarımı trajik durumun ifade biçimine dönüşmüştür. Hastalık sürecinde ürettiği “İspanyol Gribi ile Otoportre¹¹” adlı çalışmasında da görüleceği üzere dehşet içindeki mimikleri ve renk tercihi ile bitkin halde ölüm korkusu yaşayan bir figür betimlenmiştir.

¹¹ Salgına yakalandığında hasta olarak yapmış olduğu ilk eseridir.

“İspanyol Gribi’nden Sonra Otoportre” eserinde ise hastalığı atlatan erkek figürünün portresinde daha canlı renkler kullanılarak iyileşmiş olmanın mesajını verirken, birey üzerindeki ruhsal travmaların devam ettiği görülmektedir. İspanyol gribi gibi ölümlü sonuçlanan hastalıklar, özellikle bu salgınlara yakalanmış olan sanatçıların eserlerinin merkezinde yer almıştır.

Görsel 29. Edvard Munch, “İspanyol Gribi’nden Sonra Otoportre”, (1919), tüyb, Munch Müzesi, Oslo, (Kaynak: <https://www.theartblog.org>, Erişim Tarihi: 24.02.22).

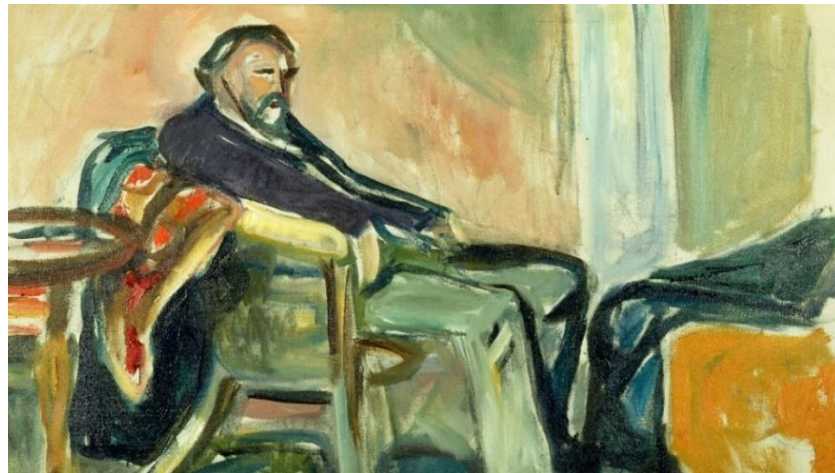
Sanatçı detaydan uzak, soğuk ve kasvetli renkleri tercih etmiştir. Tüm yaşamı boyunca salgınlarla mücadele eden Munch, eserlerinde renk ve fırça darbeleriyle bütünü yakalamıştır. Aynı zamanda kronik astım tedavisi gören sanatçı birçok hastalığı tecrübe etmiş ve bununla beraber uzun süre yas tutmaktan psikolojik bir sıkıntının içine sürüklenmiştir. Bu durum da tüm çalışmalarına yansımıştır (Köylü, 2004, s. 96).

İki eser arasında plastik öge ve mimik farkı bakımından gözle görülür bir değişim saptanmıştır. Munch, hastalığa yakalanma ve hayatta kalma arasındaki ince çizgiyi hüznü ve umutsuzluk ile resmetmiştir. Ekspresif bir üslupla çalışmalarını üreten sanatçı, salgın hastalıklar kapsamında ve alt metninde ölüm, hüznü olacak biçimde çeşitli, sayısız insan figürü resmetmiştir. Bir kısmı seri şekilde oluşturulmuştur. Kendini defalarca İspanyol gribine yakalanmış halde resim yüzeyine aktarmıştır.

Görsel 30. Edvard Munch, “İspanyol Gribi ile Otoportre”, (1918), 66.5 x 100.5 cm, tüyb, (Kaynak: <https://www.mutualart.com/Artwork>, Erişim Tarihi: 24.02.22).

Munch, birçok otoportreye imza atmıştır. Sanatçıyı derinden etkileyen ve bilinçaltının değişmez parçası olan hastalıklar çoğu eserinin merkezine yerleşmiştir. Hastalık anında ürettiği çalışmalarının neredeyse hepsinde yatak imgesi yer almaktadır. Hastalık sonrasını resmettiği çalışmalarda ise bir rahatlama söz konusu olmuş, sanatçı yatak yerine koltuk gibi daha sıradan bir iç mekân nesnesi kullanmıştır. Kullanılan renkler tüm eserlerde psikolojik bağlamda ele alınmıştır. Çalışmalardaki sarı renk tonları hastalığı simgelemektedir. Bu sebeple salgın hastalıklar ve sanat arasındaki ilişkinin kurulmasında Edvard Munch büyük bir rol oynamaktadır¹².

Görsel 31. Edvard Munch, “Hastalıktan Sonra Otoportre”, (1919), 66 x 90 cm, tüyb, Lübeck, (Kaynak: <https://www.stirworld.com/see-features>, Erişim Tarihi: 24.02.22).

¹² Edvard Munch’ın diğer bir sanat eseri EKLER kısmında Görsel 109’da yer almaktadır.

2.2. Egon Schiele (1890-1918)

Egon Schiele'nin hayatı da Edvard Munch gibi büyük bir trajediden oluşmaktadır. Yıllarca hastalıklarla savaşan sanatçı, ekspresif beden betimlemeleri ile ruh halini eserlerine yansıtmaktadır. Frengi hastalığına yakalanan babası ve ondan annesine bulaşması sebebiyle küçük yaşta psikolojik bir buhranın içine sürüklenmiştir. Schiele'nin kardeşleri ve eşi İspanyol gribi sebebiyle hayatlarını kaybetmiş, sanatçı da bu sebeple eserlerinde ölüm, cinsellik gibi konuları işlemeye başlamıştır (Yabalak, 2020b).

Sanatçı, eserlerinde deforme olmuş bedenlere yer vermektedir. Bedenler genellikle grotesk bir görüntüye, çarpık, kesik, tuhaf uzuvlara sahip ve hastalık derecesinde zayıf şekilde resmedilmiştir. İfadeler bazen donuk, soğuk ve korkunç bazen de tehlikeli ve vahşi bir şekilde yüzeye aktarılmıştır. Sanatçı, otoportrelerini yaparken parçalanmış bir görüntü elde etmiş, kendini çeşitli şekilde temsil ederken (cinsel yönelimi, hüzünlü kişiliği, dini vizyonu, vs.) içsel karmaşasını ve bilinçaltı çatışmalarını da ortaya koymuştur (Izenberg, 2006, s. 467-68). Sanatçının üslubu ve dramatik estetik anlayışı, otoportrelerini psikolojik problemini ortaya çıkarır nitelikte oluşturmasına sebebiyet vermiştir (Blackshaw, 2007, s. 377).

Görsel 32. Egon Schiele, “Aile”, (1918), 152 x 162 cm, tüyb, Avusturya Galerisi, (Kaynak: <https://time.com/5827561/1918-flu-art>, Erişim Tarihi: 24.02.22).

Sanatçının ölmeden önce ürettiği son eser olan “Aile” adlı yapıtı, bitmemiş, yarım kalmış bir çalışmadır. Arka plandaki nü bedeniyle resmedilmiş olan baba figürü Egon Schiele’nin kendisidir. Figürler hiyerarşik şekilde sıralanmıştır (Bozdemir, 2019, 66-67). Fondaki koyu leke mekânda soğuk ve korkunç bir algı oluşturarak erkek figürünü o karanlığa sürüklemektedir. Tekinsizlik içinde ön plandaki kadın ve çocuk figürünün koruyucusu olan baba imgesinin bedeninde hastalığın bir göstergesi olarak yeşil ve sarı lekeler kullanılmıştır. Salgına yakalanan bir işçinin betimlendiği eserde, toplumsal bir gönderme de yer almaktadır. Geçim sıkıntısı ve hastalıklarla boğuşan erkek figürü, bedenindeki yaraları kapatmaya çalışan bir tutum içinde kaygı dolu bir ifadeyle bakmaktadır. Kadın figürünün başını hafif eğişi ve umutsuz ifadesi toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında şiddet gören kadınlara göndermede bulunmaktadır. Schiele, çirkinin estetiğini ele almış ve bu bağlamda kendini resmetmiştir. Sanatçı genellikle çıplak ve göze hoş gelmeyen bedeniyle benliğini irrite edecek şekilde betimlemektedir (Curlis, 2015, s. 18).

Görsel 33. Egon Schiele, “Ölüm ve Bakire”, (1915), 150 x 180 cm, tüyü, Avusturya Galerisi, (Kaynak: <https://www.wnycstudios.org/podcasts>, Erişim Tarihi: 24.02.22).

“Ölüm ve Bakire” adlı eserde sanatçı kendini ve sevgilisi Wally’yi resmetmiştir. Açık kompozisyon ile tepeden bir açının hâkim olduğu yalnızca iki figürü kapsayan bir çalışmadır. Bakire olan sevgilisi Wally, ölüm karakteri ise Egon Schiele’dir (Bozdemir, 2019, s. 92). Bir ayrılık söz konusudur. Beyaz kumaşın eserde yer alması, kadın figürünün saf ve temiz oluşuna bir gönderme niteliğindedir. Figürlerin birbirlerine kenetlenmiş hali yukarı doğru meydana gelen bir tep

oluşturmuştur. Kadın figürünün elbisesinin bütününü oluşturan sıcak renkler ile aradan süzülen soğuk tonlar kontrast bir bütünlük oluşturmakta, kadın imgesini ön plana çıkarmaktadır. Sanatçı kendini ölüm ile özdeşleştirmiş ve bu bağlamda fiziki açıdan büyük bir biçim bozma gerçekleştirmiştir. Ten renginin kirlenmiş hali, kadın figürünün yanında tiksiniç bir görüntünün oluşmasına neden olmuştur. Fondaki karmaşa ve çamurlaşmış renk, merkezdeki iki figürün birbirine olan sıcak sarılma eyleminin etkisini azaltmamış aksine bu duygunun yoğunlaşmasını sağlamıştır.

Eserlerinde psikolojik sorunları olduğunu ortaya koyan sanatçı, yüz ifadeleriyle ve plastik öge kullanımı ile anlatımı daha güçlü kılmaktadır. “Münzeviler” adlı çalışmasında salgın hastalıkların Schiele’yi ne denli etkilediği görülmekte, ruhsal bağlamda çöküntü içinde olduğu ortaya çıkarılmaktadır. Kendisi dışında başka bir erkek figürünün yer aldığı eserde, kendi yansıması ya da babası olduğu düşünülen bu erkek imgesi korkunç bir görüntüye sahiptir. Birçok ölüme şahitlik eden sanatçı, eserlerinde sert konturlar ve koyu renkleri tercih etmektedir. Bu sebeple resimlerin geneline bir bunalım ve mutsuzluk hakimdir¹³.

Görsel 34. Egon Schiele, “Münzeviler”, (1912), 181 x 181 cm, tüy, Leopold Müzesi, Avusturya, (Kaynak: <https://www.topofart.com/artists/Schiele>, Erişim Tarihi: 25.02.22).

¹³ Egon Schiele’nin diğer bir sanat eseri EKLER kısmında Görsel 110’da yer almaktadır.

İspanyol gribinden sonra “H5N1 (Kuş Gribi)” olarak da bilinen “Asya Gribi”, Güneydoğu Asya’da 1957 yılında ortaya çıkmıştır. Kullanılan ilaçlarla 1918 salgınının atlatıldığı düşünülmüş ancak hastalık mutasyona uğradığı için Asya gribi oluşmuştur. Çin kaynaklı bu salgın, bir milyon insanın ölümüne sebep olmuştur (Clark, 2008, s. 78-81). Serbestçe dolaşan küçük kümes hayvanlarının, enfekte olmuş kuşların dışkılarında virüs olduğu ortaya çıkmıştır. Başlangıçta insanların kuşlara hastalık bulaştırdıklarını ve hayvanlara aşı yapılmasının virüsten daha zararlı olduğu düşünüldükten sonra ticari çiftliklerde güçleneceklerine inanılmıştır. Aynı yerde duran hastalıklı kuşlar, sağlıklı olanlara da virüsü bulaştırmış böylelikle salgın hızlı bir şekilde yayılmıştır. H1N1 Virüsü, küresel bir hastalık olarak nitelendirilmiştir (Kleinman vd., 2008).

Görsel 35. Asya Gribi (1957 Pandemisi), (Kaynak: <https://www.theguardian.com/world/2020/oct/01/flu-vaccine>, Erişim Tarihi: 01.03.22).

Virüs, ortaya çıktığı Çin’de 1957 yılında izole edilmiş ancak ilk fark edildiği dönemde Çin’e yakın ülkelerde hızla ilerlediği gözlemlenmiştir. Önce Avustralya ve Güneydoğu Asya’ya oradan da yaz aylarında ABD’ye taşınmıştır. Bu durumdan hamileler, yaşlılar ve çocuklar etkilenmiştir. 1957’nin son aylarına gelindiğinde her kıtada enfeksiyon kendini belli etmiştir. Hastalığın farklı semptomları bulunmaktadır. Bazı bireylerde öksürük ve hafif ateş gibi kolaylıkla atlatılabilecek belirtiler ortaya çıkarken bazılarında ise pnömoni görülmüştür. Antibiyotik gibi ilaç tedavisinin yanında aşının geliştirilmesi ile Asya gribi kontrol altına alınmıştır (Rogers, 1957). Bu hastalık da diğer salgınlarda olduğu gibi işgücünü sarsmış ve işsizlik oranı yükselmiştir. Bu durumdan en çok ülkenin genç nüfusu olumsuz etkilenmiş, ayrıca tarımsal ürünlerden verim alma yüzdesinde düşüş söz konusu olmuştur. 20. yüzyıl pandemilerinin en hafif atlatılanı olarak nitelendirilmiştir (UN, 1960, s. 26-27).

Asya gribinden sonra 1968 yılında Çin’de ortaya çıkan “Hong Kong Gribi”, “İnfluenza A (H3N2)” alt cinsinden oluşmuştur. İki hafta içerisinde hızla yayılan salgın hastalık beş yüz bin vakanın oluşmasına neden olmuştur. Temmuzda Çin’de başlayarak, ağustosta Singapur ve Vietnam, eylülde Hindistan, Filipinler ve Avustralya’ya kadar uzanan bir yol izlemiştir. Aynı ay içinde askerler sebebiyle ABD’ye taşınan salgın, virüsün Avrupa’ya yayılmasına neden olmuştur. 1969’un aralık ayında zirveye çıkmış, dünya genelinde bir milyon insanın ölümü ile sonuçlanmıştır. En fazla altı gün süren üşüme, ateş, halsizlik gibi belirtileri olan Hong Kong gribi, çocuklarda ve yaşlı bireylerde ölüme sebebiyet vermiştir (Temel, 2012, s. 18-19).

Görsel 36. Hong Kong Gribi (1968 Salgını), (Kaynak: <https://www.scmp.com/lifestyle/health-wellness/article>, Erişim Tarihi: 01.03.22).

1957 gribinin mutasyona uğramış hali olan Hong Kong gribi, Asya gribinden bağışıklık kazananlar için daha kolay atlatılabilir bir hastalığa dönüşmüştür. Salgın ortaya çıktıktan sonra iki hafta içinde yaklaşık beş yüz bin kişiyi etkisi altına almıştır. En çok vaka sayısının görüldüğü tarih 1969 yılı olmuştur. Toplam ölüm sayısının bir milyon civarında olduğu tahmin edilmektedir (Viboud vd., 2006). Ölen kesimin çoğu ise çocuklar ve yaşlılardan oluşmaktadır. Aşının geliştirilmesi ile salgın, kontrol altına alınsa da aşı yaptırma bilinci ancak hastalık zirveye ulaştığında, ölüm oranları yükseldiğinde gerçekleşmiştir. Asya gribi ve Hong Kong gribinin ortaya çıktığı Çin’de diğer ülkelerden çok grip sürveyansının takip edildiği yer olmuştur (Hsieh, Wu ve Liu, 2006).

Salgının ekonomik sonucu araştırıldığı zaman özellikle Amerika ve Kanada’nın hastalıktan etkilenmediği ortaya çıkmıştır. Çeşitli bazı toplumsal problemler oluşsa da bu durumdan en mustarip olan sağlık çalışanları ve öğrenciler olmuştur (Saunders Hasting ve Krewski, 2016, s. 8).

Hong Kong gribinden sonra 20. yüzyılın son salgın hastalığı olan AIDS, modern zamanların Veba'sı olarak nitelendirilmektedir. 1981 yılında ortaya çıkmış ancak 1984 yılında tespit edilmiş bir hastalıktır. Salgının sebebi araştırılana ve anlaşılana kadar AIDS, "eşcinsel kanseri" olarak adlandırılmıştır (Sutcliffe ve Duin, 1992, s. 205). AIDS, hayati riskleri yüksek olan klinik bir durumdur. Bağışıklık sistemini çökerterek organlara zarar veren salgın, kan ve meni aracılığı ile bulaşan bir hastalıktır. Ayrıca anne sütü ve korunmasız cinsel birliktelik yoluyla da gerçekleşmektedir. Virüs balgamda, tükürükte ve gözyaşında da bulunmaktadır. AIDS, başlangıçta bir eşcinsel hastalığı olarak düşünülse de kadınlara, bebeklere, uyuşturucu madde kullanan insanlara ve heteroseksüel bireylere bulaştığı kanıtlanmıştır. Ateş, lenf bezlerinde şişlik, vücutta döküntü ve terleme, ağız yaraları ile kendini gösteren hastalık yirmi milyondan fazla insanın ölmesine sebep olmuştur. Süreç ilerledikçe bir sağlık sorunu olarak ele alınmaktan çıkarak küresel bir kriz olarak nitelendirilmiştir (Yeşilyurt Gündüz, 2006).

Görsel 37. HIV (AIDS), (Kaynak: <https://www.labistanbul.com.tr/aids>, Erişim Tarihi: 01.03.22).

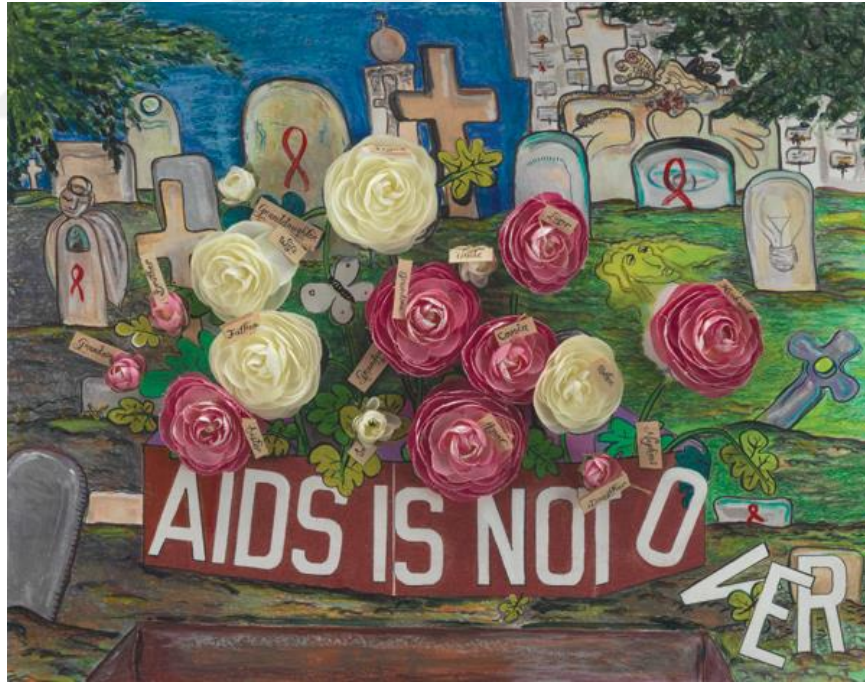
İki tip HIV mevcuttur: İlki tüm dünyaya yayılmış olan HIV-1, ikincisi ise Afrika ülkelerinde kendini gösteren HIV-2'dir (Akgül, Çalışkan ve Öner, 2018). Kübalı bir bilim insanı AIDS'in anne karnındaki bebeğe bulaşmasını engelleyen tedaviyi bularak devrim niteliğinde bir gelişmeye imza atmıştır (WHO, 2021). Hastalık uzun bir kuluçka süresine sahiptir ve özellikle Afrika'da ölüm oranı oldukça yüksektir (Tietze, 2006, s. 33). Yaklaşık olarak altmış beş milyon kişi bu hastalığa yakalanmış ve buna dahil yirmi beş milyon insan AIDS'ten hayatını kaybetmiştir (Cohen vd., 2008). Uluslararası bir salgın olan AIDS, günümüzde halen etkin bir hastalıktır. Aynı zamanda sosyal, politik birçok olaya etki etmiş küresel bir sorundur. Toplumsal bağlamda bireyin değerine bakıldığı zaman AIDS'in hastalık değil bir sağlık sorunu olarak nitelendirilmesi gerektiği savunulmuştur (Brian, 2004).

Afrika, yalnızca birçok insanın AIDS'ten öldüğü bölge değil aynı zamanda bu salgının ekonomik sonuçlarının olumsuzluklarını en çok yaşayan bölge olmuştur. Ciddi oranda iş gücü kaybı yaşanmıştır. Bununla birlikte etken olduğu ülkelere sağlık harcamaları da oldukça artmıştır (Dielman, 2018, s. 1799). Hastalığın psikolojik etkileri de diğer salgınlara kıyasla oldukça travmatik bir çerçevede şekillenmiştir. Korku ve önyargı ile enfekte bireylerin dışlanması başlıca sorunlar arasında yer almaktadır. Psikolojik strese ve şiddete yol açan bu damgalama eylemi, sosyal iletişim ve maddi-manevi yardım bağlamında insanları olumsuz etkilemektedir. HIV öncesi

toplumun kabul görmediği bireyler, bu salgınla hastalığı yayan ve tehlike arz eden kişiler olarak nitelendirilmişlerdir. Kronikleşmiş stres kaynağı haline gelen ve özgürlüğü kısıtlanmış olan insanlar için izolasyon, bir kaçış yolu olarak görülmüştür. Salgın öncesinde sosyal destek bağlamında negatif söylemlere maruz kalan insanlar salgın sonrasında da diğer kişilerin önyargılı damgalama eylemiyle karşılaşmışlardır. Bunun sonucunda toplumdan bir şekilde uzaklaştırılarak benlik saygısının kaybedilmesi söz konusu olmuştur (Akgül, Çalışkan, Öner, 2018).

Günümüz teknolojisi ve gelişmiş tedavi yöntemleri enfekte olmuş bireylerin hayatlarını normal seyrinde sürdürebilmelerini sağlamaktadır. Ancak en büyük sorunlardan biri psikolojik bağlamda kişinin kendini toplumdan soyutlaması olmuştur. Süreçle birlikte bu olumsuz sosyal travmalar azalmaya başlamış olsa da etkileri halen devam etmektedir. AIDS ile ilgili toplumsal bir bilinç oluşturulması gerektiği için salgının bulaşma yolları ile ilgili genel ve her bireyi kapsayan detaylı bilgilendirmeler yapılmaya çalışılmıştır. Bunun sonucunda hak ve özgürlükleri içeren, kişilerin benlik değerini korumaya yönelik yasal düzenlemeler organize edilmeye başlanmıştır (Köybaşı, 2015).

AIDS salgını konu alan ve eserlerinin merkezine yerleştirerek yeni bir anlatım dili oluşturan sanatçılar da bulunmaktadır.

Görsel 38. Edith Alvarez, “AIDS Bitmedi”, (2012), (Kaynak: <https://www.artranked.com/topic/Aids>, Erişim Tarihi: 03.03.22).

2.3. Keith Haring (1958-1990)

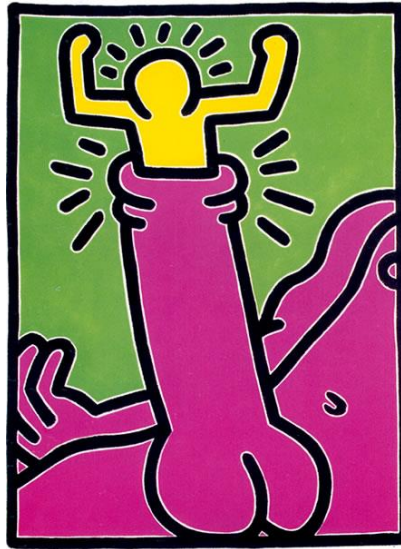
Sanatçılar bu salgını eserlerine yansıtırken hastalık hakkında bilgi veren bir üslup takınmışlardır. Amerikalı Graffiti sanatçısı aynı zamanda sosyal aktivisttir. Kendini kamu işlerine veren Haring, mesaj içeren çizimler yapmış ve eleştirel bir üslup kullanmıştır. Sanatçıya 1988 yılında AIDS teşhisi konmuş 1989’da AIDS toplulukları için çalışmaya başlamıştır. Onlara arka planlar hazırlayarak sergiler açmış, bu yolla izleyici kitlesini büyüterek bir süre sonra Keith Haring Vakfı’nı kurmuştur. Sanatçı hastalığa iyice yenik düştüğü zamanlarda içinde bulunduğu bu salgın hakkında yaşadıklarını paylaşmaya başlayarak bir farkındalık yaratmayı amaçlamıştır. 42 yaşında AIDS’ten hayatını kaybetmiştir (Keith Haring Vakfı/Biyografi). Haring, eşcinsellik kavramına da vurgu yapmış, eserlerinde bunu kullanmıştır.

Görsel 39. Keith Haring, “Güvenli Sex”, (1988), 305 x 305 cm, tüab, (Kaynak: <https://www.haring.com/!/art-work/604>, Erişim Tarihi: 04.03.22).

Sanatçı AIDS olduktan sonra çalışma stilinde değişiklik yapmadan konu bağlamında bir farklılaşmaya gitmiştir. Çözüm bulamadığı ve hayatına son vermeye çalışan bu hastalık ilerledikçe Haring, çizimlerinin merkezini de değiştirmeye başlamıştır. Başlangıçta yalnızca sağlıklı cinsel ilişki ve eşcinseller yoluyla hastalığın yayılmış olduğu düşünüldüğü için sanatçı bu konuya da vurgu yapmıştır (Demirbağ, 2018, s. 66-67).

“Güvenli Sex” adlı eserinde olduğu gibi hastalığın karşısındakine bulaşmadığı gösterilerek iki erkek figür betimlenmiştir. Burada da sanatçıların yaşadıkları zor durumların, tecrübe ettikleri salgınların resim sanatına yansımaları açıkça gözler önüne serilmektedir. Haring, 1988 yılında AIDS teşhisi konulduktan sonra eserlerinde sıkça cinsel organ ve korunma şekillerini resmetmeye başlamıştır.

Görsel 40. Keith Haring, (1988), 122 x 91.4 cm, tüab, (Kaynak: <https://www.haring.com/!/art-work/347>, Erişim Tarihi: 04.03.22).

Sanatçı, AIDS'in yayılma yollarına da vurgu yapmıştır. Eserde hastalığın meni yoluyla bulaşabileceğini anlatan sarı bir figür kullanılmıştır. Kaslarını sıkı şekilde poz veren bu figür, salgının ne kadar güçlü olduğunu gösterirken sarı renk kullanımı renk psikolojisi bağlamında hastalığı işaret etmektedir. Yalnızca belirli olgular ile değil, tinsel açıdan da AIDS'i ele almıştır.

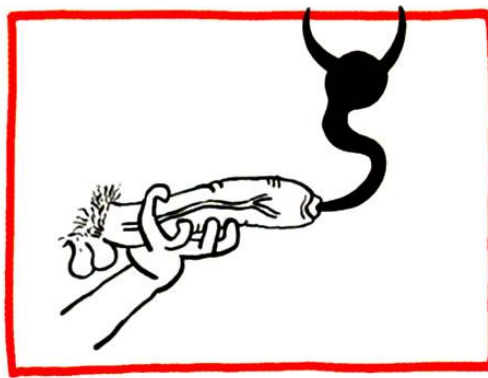
Görsel 41. Keith Haring, "Sessizlik=Ölüm", (1989), 61.1 x 109.4 cm, tüab, Whitney Amerikan Sanatı Müzesi, New York, (Kaynak: <https://echioninteractive.com/howkeith-harings>, Erişim Tarihi: 04.03.22).

Eserde üç maymunu canlandıran figürler duyu organlarını kapatarak içinde bulundukları hastalık durumundan kaçarcasına betimlenmişlerdir. Aynı zamanda din bağlamında ahlaksızca bir salgın olarak adlandırıldığı için gerçekleri göz ardı eden din adamlarına da göndermede bulunmaktadır.

Görsel 42. Keith Haring, (1989), 180 x 240 cm, tüab, (Kaynak: <https://www.haring.com/!/art-work/351>, Erişim Tarihi: 04.03.22).

Oldukça büyük tuvaler üzerine çalışan sanatçı, ırkların ayrıştırılması ve eşitsizlik kavramının ön plana çıkmasına, nükleer silahların tehlikeli şekilde çoğaltılmasına, kapitalist bir düzenin oturtulmasının hedeflenmesine, çevresel tüm negatif gelişmelere ve ruhsal problemlere değinmiştir. Eserde kesilmiş bir ayak ve o ayağın ortasında mevcut olan derin kesikten kanların fışkırdığı görülmektedir. Hastalığın kan yoluyla bulaşıyor olmasına değinen sanatçı ayağın ortasından dökülen onlarca insan figürünü, AIDS virüsü olarak resmetmiştir. Figürlerin AIDS olduğu, kullanılan yeşil rengin hastalığa işaret etmesinden anlaşılmaktadır. Resmin sağında mızrağa saplanan dünyadan da kanlar akmakta ve sanatçı üstü kapalı bir mesaj vermektedir. Dünyanın tehlike altında olduğu, sayısız birçok insana bulaşan bu salgının aynı zamanda çoğu kişinin canını aldığı söylenmek istenmiş ve bir tehlike anı resmedilmiştir. Bu tehlike anları ve hastalığın insan zihninde bıraktığı kara görüntü sanatçının eserlerinde yer almıştır¹⁴.

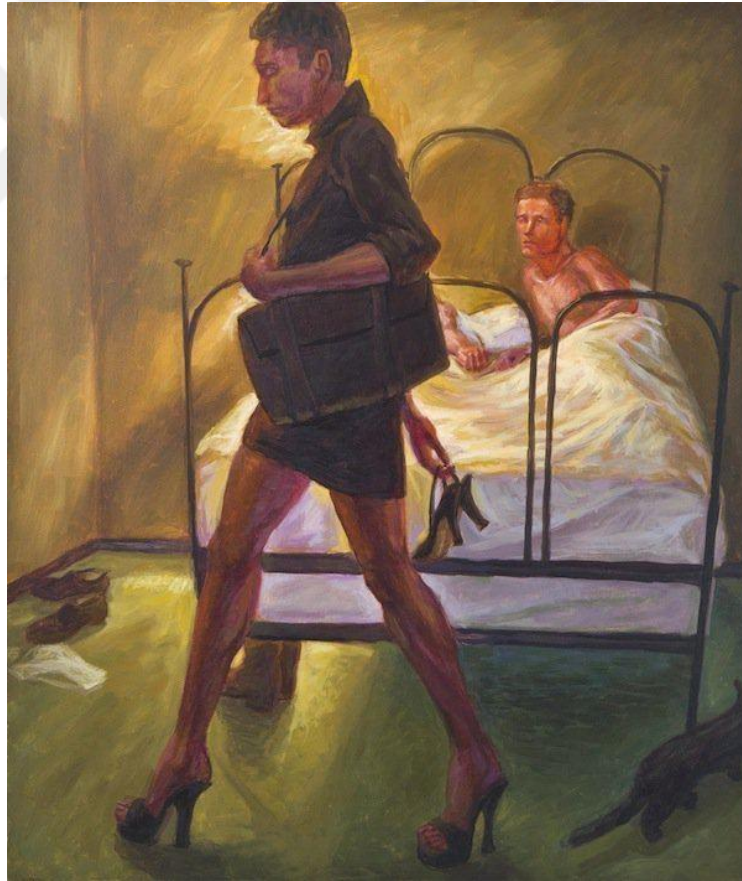

Görsel 43. Keith Haring, (1988), 57 x 76 cm, kümb, (Kaynak: <https://www.haring.com/!/art-work/608>, Erişim Tarihi: 04.03.22).

¹⁴ Keith Haring'in diğer sanat eserlerinden örnekler EKLER kısmında Görsel 111-112'de yer almaktadır.

2.4. Hugh Auchincloss Steers (1962-1995)

Figüratif eserler üreten sanatçı, genç yaşta AIDS'ten hayatını kaybetmiştir. Evinde ölü bulunan Steers, güçlü bir alegorik yeteneğe sahip ekspresif üslupla çalışmış bir sanatçıdır. Aynı zamanda sanat tarihine gönderme yapacak gerçekçi çalışmalara imza atmış, klasik dönem eserlerinden esinlenmiştir. Resimlerinin bütününe bakıldığında zaman gelenekselci bir yapısının olduğu da görülmektedir. Sanatçı hastalığa yakalandığı andan itibaren eserlerinin temasını da bu yönde değiştirmiş, son beş yılda ürettiği resimlerde AIDS'i konu almıştır. Bu yapıtların geneli karanlık bir iç mekânda yer alan izolasyon sürecindeki figürlerden oluşmaktadır. Figürler ya nü bedenleri ya da kadın kıyafetleri içindeki erkek bedenleriyle betimlenmişlerdir. Günlük hayat içinde sıradan bir ev hali tasvir edilmiş, giyinme anı, banyo anı gibi rutin olaylar içindeki eşcinseller eserlere yerleştirilmiştir. Sanatçı, çalışmalarında kadın imgesine gönderme yapan topuklu ayakkabıyı da sıkça kullanmıştır (The New York Times, 1995).

Görsel 44. Hugh Auchincloss Steers, “Siyah Çanta”, (1993), 114.3 x 96.52 cm, tüyb, New York, (Kaynak: <https://aumag.org/2016/04/19/hugh-steers-artist/>, Erişim Tarihi: 04.03.22).

“Siyah Çanta” adlı eserinde ulaşamadığı eski sevgilisi ya da AIDS’ten ölmüş herhangi birinin cenazesine yetişmeye çalışan erkek figürü merkeze yerleştirilmiştir. Yahut bunlardan uzak bir hayalin betimlemesi niteliğinde hastalığın ardından yeni hayata adımlarını atan bir figürün tasviri olduğu da söylentiler arasında yer almaktadır. Sanatçının eserleri; gaddarlık, şehvet, özgürlük, hassasiyet gibi farklı duyguları içeren dramatik bir anlatım gücüne dönüşmüştür. Kabullenilmiş ölümün mizahi diliyle eserlerini oluşturmuştur. Konuyu hem gerçek bağlamdaki sert tutumuyla hem de duygusal açıdan trajik bir üslupla ele almıştır. Sanatçının bir diğer çalışması “Hastane Yatağı” adlı eseridir.

Görsel 45. Hugh Auchincloss Steers, “**Hastane Yatağı**”, (1993), 155.7 x 165.35 cm, tüyb, New York, (Kaynak: <https://aumag.org/2021/03/15/hugh-steers-artist-2/>, Erişim Tarihi: 04.03.22).

Hijyenik olmayan koşullardaki hastane yatağında iki erkek figürü resmedilmiştir. Burnundaki tüp ve kolundaki serum iğnesi ile AIDS hastası olan nü bedeniyle bir erkek imgesi yatmaktadır. Onu teselli eden, başını önüne eğmiş acı çeken diğer bir figürle bütüne bakıldığında adeta Michelangelo’nun Pieta’sının post-produksiyon versiyonunu izleyiciye sunmaktadır. Sanatçı bu çaresiz sahneyi kendine uyarlamış, ölüm anına hazırlık aşamasındadır. Steers, doğru zamanda müdahale edilmeyen AIDS’in hızla ilerleyerek birçok insanın ölmesine sebep olduğu için devlet adamlarını ve ABD’yi eleştiren eserler de üretmiştir¹⁵. AIDS başlığı altında bu vahşeti naifleştirerek korku ve arzularını eserlerine aktarmaktadır. Sanatçı, bedeni çürümeye başladıktan sonra bile resim yapmayı asla bırakmamış son ana kadar çalışmalarına devam etmiştir.

¹⁵ EKLER kısmında Görsel 113’te yer almaktadır.

Sanatçının eserleri, dünya çapında bir kriz olduğuna yönelik izleyiciye ipucu vermektedir. Alt metinde yer alan AIDS, sanatçının kendini betimlediği ve acı içinde hastane ortamında yer aldığı eserlere dönüşmüştür. Bu trajik hastalık birçok gay ve biseksüel bireyin öldürülmesinden sonra oldukça travmatik sonuçlar doğurmuştur. Sanatçının çalışmalarında cinsel yönelim özgürlüğünün coşkusu yerine birbiriyle ilişkili iki erkeğin ruhsal durumuna işaret etmektedir. Bu figürler aynı acıyı çeken ve yolları kesişmiş kader ortaklarını temsil etmektedir. Resimlerin genelini kapsayan sessiz bir duyarlılık söz konusudur. Figürler arasındaki duygusal bağ birinin diğerine olan ilgisi ile gösterilmiştir. Steers, yaptığı eserler ile mağara resimlerine de göndermede bulunmaktadır. Sanatçı o dönemin zorluklarını yeni nesillere aktarmayı amaçlarken bir yandan da iki figür arasındaki duygusal yoğunluğa vurgu yaparak ilgiye muhtaç olduğunu dile getirmiştir. Bu bağlamda gerçekler ile olmasını arzuladığı hayalleri arasında bir bağ kurmuştur. Erkek figürleri genellikle AIDS etkisinde betimlenmiş olmalarına rağmen cinsel yönelimlerini de özgürce ortaya koymuşlardır. Bu hastalık ile ilgili açıkça ve cesurca işler üreten Steers, figürleri resmederken çekinmemiş aksine bunu güçlü bir ifade aracı olarak kullanmıştır. Çoğu eserinde yer alan kara kediler; uğursuzluğu, ölümü, ayrılığı sembolize etmektedir. İki figür arasına giren ve genellikle AIDS hastası olan figüre dönük konumdaki kedi imgesi, çalışmaya negatif anlamlar yüklemekte ve ölüme doğru uzanan kesitleri izleyiciye sunmaktadır (Cassell, 2018) ¹⁶.

Görsel 46. Hugh Auchincloss Steers, “Nefes”, (1987), 27.94 x 38.10 cm, küyb, New York, (Kaynak: <https://alchetron.com/Hugh-Auchincloss-Steers>, Erişim Tarihi: 04.03.22).

¹⁶ Hugh Auchincloss Steers’in diğer sanat eserlerinden örnekler EKLER kısmında Görsel 113-115’te yer almaktadır.

AIDS hastalığının ardından gelen SARS-CoV gribi, ilk olarak 2002 yılında Çin’de ortaya çıkmıştır. Şiddetli akut solunum yetmezliğine sebep olan hastalık, Koronavirüs cinsinin alt familyasında yer almaktadır. 2002 yılının ikinci yarısında kendini gösteren hastalık, başlangıçta normal gribal bir enfeksiyon olarak tanımlanmıştır. Daha sonra durumu ağırlaşan hastaların ölmeye başlaması ile salgın ciddiye alınmış ancak fark edilene kadar otuz yedi ülkeye yayılmıştır. Genellikle enfekte olmuş hayvanlardan insanlara bulaşan hastalık, yakın temas ile birçok kişiye yayılmıştır. Ateş, kuru öksürük, nefes darlığı, yorgunluk gibi belirtileri olan SARS virüsü, günümüzün COVID-19 salgınının temelini oluşmasına sebep olmuştur (Yücel ve Ala Görmez, 2019). Genellikle hayvanlar üzerinde etkili olan hastalığın kökeninin yarasalar olduğu düşünülmektedir. Dışkı, solunum veya vücut sıvılarıyla yayılan hastalık oldukça tehlikeli bir etkiye sahiptir. Enfekte bireylerin bir kısmı bebek ve yaşlılardan oluşsa da yüzde yirmilik kısmı doktorlardan oluşmaktadır (Madigan vd., 2016).

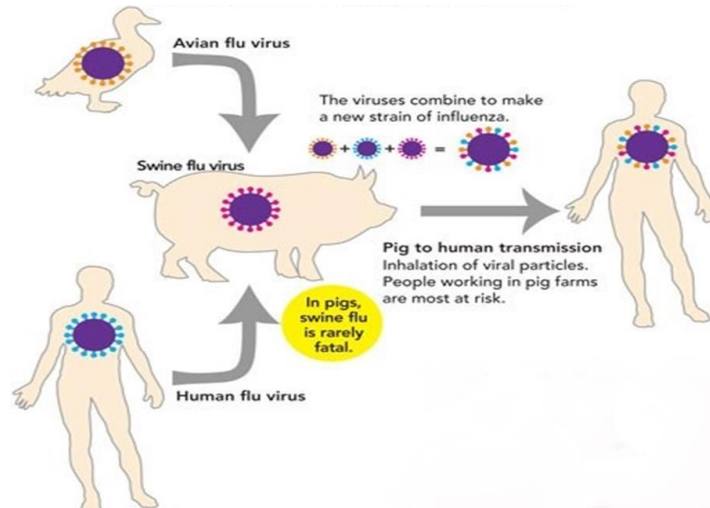
Görsel 47. SARS-CoV, (Kaynak: <https://abcnews.go.com/Health/17casesarsvirus>, Erişim Tarihi: 07.03.22).

21. yüzyılın ilk bulaşıcı hastalığı olan SARS-CoV, yeni bir salgın süreci başlangıcının habercisi olmuştur. Birçok insanın ölümünün yanı sıra ekonomik bağlamda da ülkeleri krize sürüklemiştir. Özellikle turizm sektörü bu durumdan en çok etkilenen kesim haline gelmiştir (Hai vd., 2004). Salgının etkisi çok büyük olmuş ve insanlar da bu durumdan korunmak için kalabalık ortamlardan uzak durmaya başlamışlardır (Duffin, 2008, s. 2).

Bireylerin bu hastalıktan korunmaları için etken bir ilaç tedavisi veya aşı bulunamamıştır. Bu sebeple hastalık istikrarlı bir düzeyde ilerlemiştir. Buna çözüm olarak karantina süreci başlatılmıştır. Havayolları ve karayollarında enfekte olmuş bireyleri tespit etmek ve halk sağlığını korumak amacıyla kontroller başlatılmıştır. WHO tarafından laboratuvar güvenliği en iyi seviyeye getirilerek, önlem almaya çalışılmıştır (Cheng vd., 2007).

SARS-CoV virüsünden sonra “Domuz Gribi (H1N1)” kendini belli etmeye başlamıştır. Ateş, öksürük, mide bulantısı (kusma), titreme, baş ve boğaz ağrısı gibi belirtileri olan Domuz gribi, kronik hastalığı olan bireyleri daha çok etkilemiştir. H1N1 virüsü; iki domuz, bir kuş ve bir insanın merkeze alınarak oluşturduğu hastalıktır. Bireylerde solunum yetmezliğine neden olarak ölüme sebebiyet vermektedir. Ani başlayan solunum yolu hastalığı olarak nitelendirilen H1N1, başlangıçta domuzlarda görülen “İnfluenza A” isimli virüsün, mutasyona uğrayarak önce hayvandan insana daha sonra insandan insana bulaşmasıyla kısa sürede yayılmıştır. Hava yoluyla alınan mikroplar ciğere çekilerek normal bir gribe göre daha çok direnç göstermektedir. Öksürük ve hapsirik ile damlacıklar yoluyla bulaşan hastalık, aşı ile tedavi edilmiştir (Balkan, 2013).

DSÖ tarafından Domuz gribinin bittiği ileri sürülmüş olsa da mevsimsel bağlamda kendini gösteren hastalık artık bir grip türü olarak nitelendirilmektedir. Diğer salgın hastalıkların ülkelerin ekonomisini etkilediği gibi bu salgında da aynı sonuç ortaya çıkmıştır (McKibbin, 2009). Güney Amerika salgından en çok etkilenen bölge olmuştur. Hastalık Meksika’da ortaya çıkmış, oradan ABD’ye ve daha sonra kıtalararası yayılım sağlayarak bütün ülkelerde görülmeye başlamıştır. İlk ortaya çıktığı zaman “Grip Pandemisi” adını almıştır. Daha sonra hastalığın Meksika’da meydana gelmesiyle adı “Meksika Gribi” olarak değiştirilmiştir. Sonrasında ise Domuz Gribi ve H1N1 olarak kesinleştirilmiştir. Otuz ile elli yaş arasındaki bireyler üzerinde ciddi ölümcül etkileri olan salgın, binlerce kişinin hayatını kaybetmesine sebep olmuştur. Dünya Sağlık Örgütü, 2010 yılında on sekiz binden fazla insanın bu hastalık nedeniyle öldüğünü doğrulayan bir açıklamada bulunmuştur. Bütün bunların yanı sıra eğitim, turizm, finans, teknoloji, vb. birçok sektörü olumsuz etkilemiştir (Ak Bingül, Türk ve Ak, 2020).

Görsel 48. Domuz Gribi, (Kaynak: <https://www.pashudhanpraharee.com>, Erişim Tarihi: 07.03.22).

H1N1 salgınının ardından Filovirüs¹⁷ olarak nitelendirilen “Ebola Virüsü”, ciddi ölüm oranlarının ortaya çıktığı ateşli salgınlara neden olmaktadır. Hem insanları hem de insan dışındaki primatları¹⁸ olumsuz yönde etkileyen bir zoonoz¹⁹ olarak nitelendirilmektedir. Afrika’da kendini gösteren salgın, Nil ve Kongo havzaları sebebiyle oluşmaya başlamıştır. Virüs, enfekte olmuş hayvanların işlenmiş etleriyle ve primatların teması ile yayılmıştır. Birden ortaya çıkan ateş, kas, baş ve boğaz ağrısı, aşırı halsizlik gibi belirtileri olan Ebola, kendini kusma, kanlı ishal, nefes darlığı, kızarıklık gibi durumlarla göstererek iç ve dış kanamaya doğru bir yol izlemektedir. Virüs; Sierra Leone, Liberya, Gine ve Nijerya’da etkili olmuş, “U ve 6” şeklinde ya da dairesel biçimlerle patogeneze²⁰ bir oluşum içindedir. İlk olarak enfekte olmuş maymunlar, goriller, şempanzeler ile doğrudan temas ile bulaşmaya başlamış, daha sonra enfekte olan insandan sağlıklı bireylere bulaşmasıyla yayılmaya devam etmiştir (Lakshman, Goya ve Shenoy, 2015).

Görsel 49. Ebola Virüsü, (Kaynak: <https://evrimagaci.org/ebola>, Erişim Tarihi: 07.03.22).

Salgın, yoksul insan sayısının artmasına neden olmuş, ekonomi de bu hastalıktan oldukça etkilenmiştir. Özel sektörün büyüyememesine, mikroekonomik istikrarsızlığın oluşmasına, gıdaların güvenilirliğinin sorgulanmasına ve beşerî sermayenin kötüye gitmesine yol açmıştır (CDC, 2014). Çok sayıda işçi kaybı yaşanmış; bu durumdan tarım ve madencilik gibi birçok sektör olumsuz etkilenmiştir. Vergi düşüşü meydana gelmeye başlamış, ekonomik faaliyetlerde önemli boyutta bir kayıp söz konusu olmuştur. Toplumsal bağlamda da halk ciddi boyutta bir mali kriz içine sürüklenmiştir (MercyCorps, 2019).

¹⁷ **Filovirüs**, marburgvirus ve Ebolavirüs olarak iki türü bulunan Afrika bölgelerinde ortaya çıkan ve kanamalı ateşe sebep olan ölümcül hastalıklara denmektedir (<https://www.britannica.com>).

¹⁸ **Primat**, memeli canlıları kapsayan ve daha çok maymun cinsini belirtmek ve sınıflandırmak için kullanılan takımdır (<https://languages.oup.com>).

¹⁹ **Zoonoz**, doğal koşullar sebebiyle insandan hayvana veya hayvandan insana bulaşan (kuduz, kuş gribi ve domuz gribi gibi) hastalık demektir (<https://covid19.saglik.gov.tr>).

²⁰ **Patogeneze**, bir hastalık meydana gelirken organizmada ortaya çıkan değişikliklerin tümüne verilen addır (<https://www.turkcerrahi.com>).

Hastalık; kan, salgı, enfekte bireylerin organları, vücut sıvıları veya kirli maddelere temas etme yoluyla bulaşmaktadır (Peters vd., 1994). Kuluçka süresi 5 ve 14 gün arasında değişiklik göstermektedir. Nöro-psikiyatrik belirtiler, deri döküntüleri, burun ve diş eti kanamaları gibi semptomlarla da kendini göstermektedir (Muyembe-Tamfum vd., 2012). Semptomlar diğer salgın hastalıklara kıyasla daha önce karşılaşılma, alışılmadık biçimde olduğu için başlangıçta sağlık çalışanları hastalığın tanımıyla ilgili kesin bir açıklamada bulunmamışlardır. Ebola kendini düşük beyaz kan hücresi, yüksek karaciğer enzimleri ve trombosit sayısı ile belli etmektedir. Durumu kötü olan hastalar yoğun bakım ünitesinde tedavi görmeye başlamıştır. Enfeksiyon kontrol edildikten sonra izolasyon başlatılarak hasta diğer insanlardan uzak tutulmuş ve bu şekilde tedavi sürecine girilmiştir. Enfekte olmuş ve ölmüş hastaların gömülmesinde de temas sonucu yayılma riski yükselmiştir. Ebola bağışıklık sistemini çökerterek hastalık ile savaşmayı zorlaştıran ve bu sebeple iç kanamalara sebep olan bir salgındır. Son elli yılın en önemli krizi arasında yerini almıştır. Vaka artışlarından sonra insanlar kendini korumak için DSÖ'nün uyarılarını dikkate alarak önlem almaya başlamış ve bazı direktifleri yerine getirmeye çalışmışlardır:

- İnsanlar, Ebola'ya yakalandığını düşündükleri kişileri doğru tedavi için sağlık kuruluşlarına yönlendirmeye başlamışlardır.
- Evde hasta bakacak bireyler, bu durumu sağlık görevlilerine bildirerek en doğru bakım için çeşitli eğitimlere tabii tutulmuşlardır.
- Enfekte olmuş bir hastaya dokunmamak ve Ebola hastası birinin temas ettiği herhangi bir eşyaya el sürmemek gerektiği, su ve sabunun önemi vurgulanmıştır.
- Salgından ölmüş hastaların, uygun ekipmanlar ile gömülmesi gerektiği belirtilmiştir.
- Hijyen konusuna özellikle vurgu yapılmış, hiçbir şeyin yıkanmadan, dezenfekte edilmeden kullanılmaması gerektiği ifade edilmiştir (WHO, 2014).

Hastalık, sanat eserlerinin de konusu haline gelmiştir. Özellikle Afrika sanatçıları bu salgını merkeze alan önemli çalışmalara imza atmışlardır. Hastalığı önlemek için duvar resimleri yapılmış, bunlar da bir tür katalog görseli haline dönüştürülmüştür; Ebola belirtileri, ne şekilde bulaşacağına dair işaretler ve bu hastalıktan korunmak için yapılması gerekenler küçük ipuçları şeklinde betimlenmiştir. Örneğin Stephen Doe, hem toplumu bilgilendirmek hem de kişilerde bireysel bir farkındalık yaratarak bilinçli olmaya davet etme amacıyla şekillenmiş olan bir duvar resmi yaparak “Ebola Gerçektir” sloganını çalışmasının teması haline getirmiştir²¹. Bunun gibi halkı eğitmeye yönelik eserler üretilmiştir. Salgın hastalıklar hem maddi hem de manevi bağlamda tüm insanlığı etkileyen kitlesel sorunlar olduğu için sanatçılar da üretim aşamasına bu küresel problemleri dahil etmişlerdir (Demirbağ, 2018, s. 30, 69).

²¹ EKLER kısmında Görsel 116'da yer almaktadır.

2.5. Leslie Lumeh (1970-)

Batı Afrika’da doğan ve mimar olan Lumeh, sanatla ilgilenmeye başlamış; illüstrasyon ve çizgi roman sanatı dalında kendini geliştirmiştir. 2008 yılında sürgünden dönen sanatçı iç savaş sonrası bir galeri açmış ve adını “Kalp Sanatı Galerisi” koymuştur. Bu sayede Liberya’da sanatın ilerlemesi ve gelişmesi için büyük bir adım atılmıştır. Lumeh, farklı teknikler ve farklı malzemeler de kullanmıştır. Sulu boya, yağlı boya, akrilik boya ve guaj boya kullanan sanatçı otodidaktik bir süreçte sahiptir. Figüratif eserler üretmiş, çalışmalarında kent ve manzara görüntülerini gerçekçi bir üslupla yansıtmıştır. Yenilikçi bir anlayış benimseyen sanatçı, 2010 yılında Liberya Görsel Sanatlar Akademisi’ni kurmuştur. Her yaş grubundan Liberyalı öğrencilerin ücretsiz bir şekilde eğitim aldığı bir kurum haline gelmiştir. Farklı renkleri bir arada kullanmış, fırça ve spatulayı ustalıkla eline almıştır. Sanatçı günlük hayattan ilham almış ve bu kesitleri eserlerinde kullanmıştır (Leslie Lumeh Web Sitesi). Günlük hayata etkisi olan ve insanların psikolojileri üzerinde olumsuz sonuçlar doğuran Ebola da sanatçının çalışmalarının teması haline gelmiştir.

Görsel 50. Leslie Lumeh, “Ebola”, (2016), (Kaynak: <https://edition.cnn.com/2016/09/20/africa>, Erişim Tarihi: 13.03.22).

Görsel 50. Leslie Lumeh, “Ebola”, (Detay), (Kaynak: <https://edition.cnn.com/2016/09/20/africa>, Erişim Tarihi: 13.03.22).

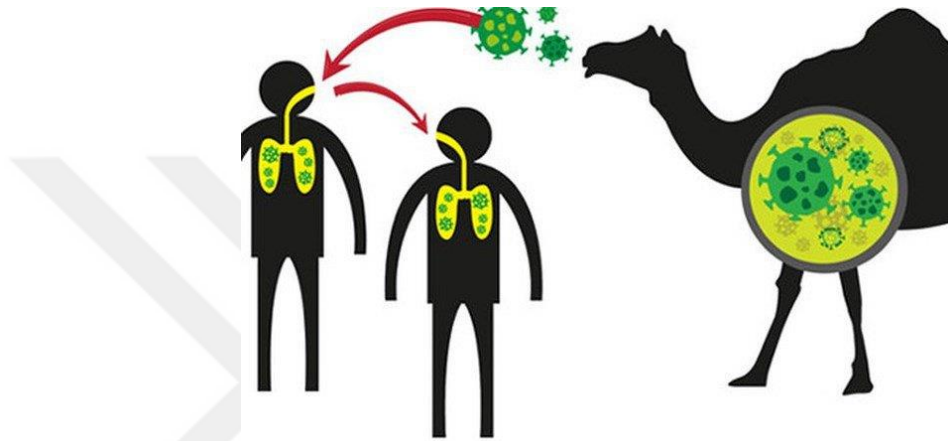
Görsel 50. Leslie Lumeh, “Ebola”, (Detay 2), (Kaynak: <https://edition.cnn.com/2016/09/20/africa>, Erişim Tarihi: 13.03.22).

Sanatçının birçok eseri politik bağlamda değerlendirilmiş ve suç ögesi olarak nitelendirilmiştir. Ebola salgını Liberya’da ortaya çıktıktan sonra halkın bilinçlenmesi için kendini seferber eden sanatçılar arasında yer almıştır. İnsanların kendilerini virüsten korumaları için yol gösterici birtakım ipuçları içeren çalışmalar üretmiştir. Farkındalık yaratacak posterler ile halkı aydınlatmayı amaçlayan sanatçı, virüsün büyük bir yıkıma sebep olduğunu insanlara aktarmayı amaçlamıştır. Lumeh’in çalışmaları, gençlik yıllarında başlayan zor hayatının, tecrübelerinin paylaşılması açısından önemli bir araç niteliğindedir.

Sanatçının Ebola’yı konu aldığı eserlerde tanık olduğu sahneler yansıtılmıştır. “Yemek hazır, restoran açık” yazılarının konumlandırıldığı çalışmanın sol alt tarafında “Ebola halen burada, burada ellerinizi yıkayın” yazısı da yer almaktadır. Bu cümleler arasındaki karşıt görüş dikkat çekmektedir. O dönemde DSÖ tarafından açıklama yapılmış ve Liberya’da Ebola’nın sona erdiği duyurulmuştur. Bu sebeple dışarıda gıda alışverişinin serbest olduğu ve sokak yemeklerinin zararlı olmadığı aktarılmış olsa da dikkat etmek gerektiği vurgulanmıştır. Böylece sanatçı yalnızca gündemde olan bir hastalığı yansıtmakla kalmamış aynı zamanda ufak uyarıcılar kullanarak halkı bilgilendirmeye çalışmıştır. Bu noktada sanat eseri insanları eğitime amacıyla kullanılmıştır²².

²² Leslie Lumeh’in diğer bir sanat eseri EKLER kısmında Görsel 117’de yer almaktadır.

Ebola salgını sonrasında Orta Doğu’da ortaya çıkan MERS-CoV, birçok ülkeyi etkisi altına almıştır. Hastalığın kökeninin yarasalar olduğu düşünülmektedir. Akut solunum yetmezliği olarak tanımlanan bu virüs sonucu DSÖ, altmış beş yaş üzeri yaşlıları, kronik rahatsızlığı olan bireyleri, gebe kadınları ve on iki yaş altı çocukları dikkat etmeleri ve önlem almaları hususunda uyarmıştır. Yarasalardan develere ve küçük baş hayvanlara bulaşan MERS, daha sonra o hayvanlardan insanlara bulaşmıştır. Turistlerin de bu hastalığı kendi ülkelerine taşımasıyla hızla yayılan salgın, yalnızca Orta Doğu’yu ilgilendiren bir sorun olmaktan çıkarak tüm dünyayı tehdit eden bir krize dönüşmüştür (Akbaba, Kurt ve Nazlıcan, 2014).

Görsel 51. MERS-CoV, (Kaynak: <https://www.vinmec.com>, Erişim Tarihi: 14.03.22).

Bu hastalık yakın temas aracılığı ile insandan insana yayılarak mesafesiz bir yol izlemektedir. Ateş, nefes darlığı ve öksürük gibi semptomları olan MERS-CoV tüm yaş gruplarında görülmektedir (Oysul, 2015). Koronavirüs’e hazırlık niteliğinde olan bu salgın, küresel bir krizin habercisi olmuştur (Al-Tawfiq, Zumla ve Ziad, 2014, s. 424). Bu sebeple turizm sektöründe ciddi bir kayıp meydana gelmiştir. Seyahat eden kişi sayısında azalma görülmüş, ulaşım sektörü de zarara uğramıştır (Joo vd., 2019, s. 1).

SARS’ın etkilerini taşıyarak enfeksiyonun 2015 yılında yeniden canlanmasına sebep olmuş bir başlangıç noktası niteliğindedir. SARS’a göre bulaşma hızı dört kat daha fazladır. Her hastalıkta olduğu gibi MERS’te de başlıca risk grubunu sağlık çalışanları oluşturmaktadır. Hastalığın hava yoluyla bulaşma oranının yüksek olması nedeniyle maske takma zorunluluğu getirilmiştir. Bu süreçte insanlar, develerin bulunduğu mekanlardan uzak tutulmuş, marketlere girerken veya etle ilgili herhangi bir şey yaparken daha dikkatli olmaları gerektiği belirtilmiştir. Tüm dünyayı tehdit altına alan ciddi bir toplumsal kriz niteliğindeki salgın hastalıklar ölümlere yol açtıkça insanlar da önlem alma mecburiyetinde kalmışlardır (Akbaba, Kurt ve Nazlıcan, 2014).

MERS-CoV'dan sonra 31 Aralık 2019 tarihinde Çin'in Wuhan kentinde ortaya çıkan COVID-19, kısa sürede hızlı şekilde yayılmıştır. Başlangıçta bu hastalığın daha önceki diğer salgınlardan farklı olduğu, etkeninin insanlar üzerinde tespit edilememesinden anlaşılmıştır. DSÖ salgının tanımını yapmış ve Çin'de sadece on gün içerisinde iki pandemi hastanesi kurulmuştur. Ancak tüm bu tedbirler ve tedavi çabalarına rağmen salgının kontrolü sağlanamamıştır. En yüksek ölüm oranı ABD ve Brezilya'da görülmüştür. Akut solunum yolu hastalığı olan Koronavirüs, nefes darlığı, öksürme ve ateş gibi belirtileri ile kendini göstermektedir. Kronik hastalığı olan bireylerin bağışıklık sistemini çökertmesi ile insanların ölümüne sebep olmaktadır (Şahin Akboğa, 2020).

Salgını acil tedavi ile atlatan bireyler de olmuştur. Ancak enfekte olmuş hastalardan bazıları ölüme sebep olan komplikasyonlar, organ yetmezlikleri, şiddetli solunum yolu problemleri ile karşılaşmışlardır (Sohrabia vd., 2020).

En fazla on dört gün süren kuluçka aşamasından sonra Koronavirüs testi pozitif çıkan bireyler kendini izole ederek karantina sürecine girmektedir. Hastalık en çok altmış beş yaş ve üzeri insanlarda, hamile kadınlarda, astım hastası bireyler gibi riskli gruba dahil olanlarda daha ağır bir etki göstermiştir. Tedavi; bol sıvı kullanımı, sağlıklı beslenme, ateş kontrolü ile gerekli ilaç kullanımlarının düzenli bir şekilde gerçekleştirilmesi kısa sürede iyileşmek için önem arz etmektedir (Russell vd., 2020). Yapılan araştırmalar sonucunda hastalığın genel semptomları üzerinde çalışılmış ve enfekte bireylerin birçoğunun hastalığı hafif şekilde atlattığı kanıtlanmıştır. Bu süreci ağır şekilde geçiren hastalarda ise organ rahatsızlıkları ortaya çıkmış, erken tedavi önem kazanmıştır. Salgının en çok yıprattığı kesim ise sağlık çalışanları olmuştur. Tüm dünyayı etkisi altına alan COVID-19, diğer hastalıklarda olduğu gibi bireyleri yalnızca ölüme sürüklemekle kalmamış; psikolojik, ekonomik ve sosyal ilişkilerin zarar görmesi bağlamında da toplumu zor koşullara sürüklemiştir (Ai vd., 2020).

Görsel 52. COVID-19 (Sağlık Çalışanları), (Kaynak: <https://tr.euronews.com/2021/10/22>, Erişim Tarihi: 26.03.22).

20. yüzyıldan sonra ortaya çıkan salgınlara bakıldığında geniş bir yayılma alanına sahip olan hastalıkların yavaş bir biçimde ilerlediği görülmüştür. Bu süreçte denizyolları ile savaşların etkileri bölgeden bölgeye virüsün taşınmasına yol açmıştır. Dünya genelinde görülen bu salgın, gelişmekte olan ülkelerde kendini belli ederken bir süre sonra gelişmiş ülkelerde de ölümlerin artmasına neden olmuştur. Küresel bir tehlike olarak adlandırılan COVID-19 pandemisi, 1918 İnfluenzası'nın ardından gelen en etkili hastalık olarak nitelendirilmiştir. Bununla birlikte yakın tarihin, maliyeti en yüksek salgını olmuş; ekonominin bozulmasına, sağlık sektöründe sistemsel krizlerin oluşmasına, finansal çerçevede ülkeleri büyük bir zarara sürüklenmeye sebebiyet vermiştir. Salgınla ilgili:

- Toplumsal, ekonomik, sosyal olayların salgın ile arasında birbirini tetikleyen bir bağ kurduğu,
- Ülkelerin bu küresel problem sonucu toparlanma sürecinin uzayacağı, belirsiz ve karmaşık bir gidişatın olduğu,
- Sınır tanımayan hız ve kuvvette seyrettiği söylenmiştir (Ak Bingül, Türk ve Ak, 2020).

Kamusal alanlarda daha çok kişiye kısa sürede yayıldığı öngörülen hastalığın tedbiri için maske takma zorunluluğu getirilmiştir. Bu süreçte dezenfektasyon önemli bir yere sahip olmuştur. Ellerin sık sık yıkanması, gıdaların sterilizasyonu gibi temizliği vurgulayan haberler yapılmaya başlanarak hijyenin önemi aktarılmaya çalışılmıştır. Hastalığın herhangi bir belirtisi sonucu bireyin topluma karışmaması gerektiği öne sürülerek okul, iş, sinema salonları gibi kalabalık mekanlara girilmemesinin doğru olacağı da uyarılar arasında yer almıştır (Jin vd., 2020).

COVID-19; yaş, ırk, cinsiyet fark etmeksizin yayılım göstermiştir. Bu sebeple her ülke belli kurallar oluşturmuş, kendi içinde tedbir almaya başlamıştır. Çeşitli şemalar, karantina uygulamaları, uyarı tabloları gündemde yer alan konular haline gelmiştir. Türkiye'de mart ayında ilk vaka ortaya çıkmış, haberlerde bir süre sonra vaka ve ölüm sayılarının bulunduğu şemalar yayınlanmaya başlamıştır (Ali ve Alharbi, 2020).

Tablo 3. COVID-19 (Koronavirüs Tablosu), (Kaynak: <https://www.bbc.com/>, Erişim Tarihi: 26.03.22).

Salgın, insan yaşamına farklı bir yön vermeye başlamış; uzaktan eğitim, dışarı çıkma saatlerinde kısıtlama, evden iş yürütme gibi yeni birtakım tedbir düzenlemeleri getirilmiştir. Bunun sonucunda teknoloji hayatın bir parçası haline gelmiş, dijital ortam önem kazanmıştır. Bu durumun en olumsuz sonuçlarından biri bireyi yalnızlaşmaya iten fiziksel ve duygusal açıdan yeni ihtiyaçların ortaya çıkması olmuştur. Karantina süreci, asosyal bir dönüşümün başlangıç noktasını oluşturmuştur (Oktay, 2020). Bu süreçle birlikte hijyen takıntılığı, yasaklara uyma zorunluluğu, aksi takdirde uygulanacak olan cezalandırma politikası, mikroplardan uzak durmak için her şeyi dezenfekte etme titizliği, aynı evin içinde bulunan tüm aile bireylerinin birbirine tahammül etme süresi, kolektif bir bilinç sağlayamamanın bunalımı gibi yeni psikolojik problemler meydana gelmiştir. Stres, panik, anksiyete, güvensizlik gibi birçok zihinsel gerilim ortaya çıkmıştır. Tüm bunların yanı sıra toplumsal olaylardan esinlenerek eser üreten sanatçılar da epidemik krizleri çalışmalarının merkezine yerleştirmişlerdir (Karakaş, 2020).

20. yüzyıldan 21. yüzyıla kadarki süreçte devam eden salgın hastalıkların gelindiği bu noktada 2019 yılında başlayan COVID-19 ile farklı sanat disiplinleri ön plana çıkmıştır. Sanatçılar, karantina sürecinde özellikle malzeme tedarik etme bağlamında zorlanmışlardır. Hastalığın sembolü haline gelen maskeler eserlerde yer alırken, sanatçılar salgının olumsuz sonuçlarından etkilenerek eserlerinin temalarını değiştirmişlerdir. Bu süreçte dijital sanatta olduğu gibi sokak sanatında da kendini gösteren Koronavirüs konulu çalışmalar, genellikle sağlık çalışanlarının kahramanlaştırıldığı eserlere dönüşmüştür (Campbell, 2020)²³.

Pandemi süreci, bireylerin hareket özgürlüğünü kısıtlarken yeni sanatsal üretimlerin oluşmasını sağlamıştır. Dijital ürünlerin hâkim olduğu popüler kültür, yeni dinamiklerin oluşmasına katkıda bulunurken, sanatın paylaşımını ve yayılma hızını da arttırmıştır. Bu süreçte insanlar sanata teşvik edilmiş, birçok müze arşivleri ve galeri koleksiyonları ücretsiz erişimin sağlandığı internet yoluyla görülebilen platformlara dönüştürülmüştür. Metropolitan Müzesi, Rijksmuseum, Sakıp Sabancı Müzesi, Pera Müzesi SALT, İstanbul Modern ve daha fazlası ücretsiz erişilebilir konuma getirilmiştir. Sanal sergiler düzenlenmeye ve dijital ortamda sanatçılarla söyleşiler yapılmaya başlanmıştır. Eserlerin sergilenmesi, izleyiciyle buluşturulması konusunda da dijital sanata bir yönelim söz konusudur. Bu süreçte yeni hobi edinmeye çalışan insanların da sanata ilgi duymaya başlaması ve post-produksiyon eserler üretmeleri de bu karantina sürecinin olumlu sonuçlarındandır. “Çılgılık²⁴, Mona Lisa²⁵, İnci Küpeli Kız, V. Van Gogh’un Otoportresi” gibi bilinen, önemli eserlerin yeniden üretimi yapılmaya başlanmış, virüsü simgeleyen imgeler kullanılmıştır.

²³ EKLER kısmında Görsel 118-119’da yer almaktadır.

²⁴ EKLER kısmında Görsel 120’de yer almaktadır.

²⁵ EKLER kısmında Görsel 121’de yer almaktadır.

Dijital erişimin COVID-19 sonrası daha da önem kazanması, kültür-sanat ortamının farklı bir yöne evrildiğini işaret etmektedir. Bazı sanat disiplinleri (müzik ve sinema) bu dijital ortama uyum sağlarken heykel, geleneksel resim gibi dalların bu süreçte adaptasyonu daha zor olmuştur. Dijitalde var olma eylemi kurumlar arası eşitsizlikleri doğurmuştur. Bunun haricinde internet yoluyla görülen eserlerin koleksiyonerler tarafından çevrimiçi şekilde satın alınması hususunda tereddütler yaşanmaya başlamıştır. Fiziksel olarak eserin yakından görülüp analizinin yapılamaması ile plastik bağlamda inceleyememek, sergi mekânı içindeki konumunu değerlendirememek, sahte olanın ayırt edilememesi gibi sorunlar ortaya çıkmıştır. Tüm bu problemlere rağmen koleksiyonerler ve sanatseverler eser satın almaya devam etmiş, dijital platformlarda ciddi bir yükseliş meydana gelmiştir. Sanat piyasası da bir hayli değişime uğramıştır (Alkan, 2021, s. 33-35).

İnsan, yaşadığı hayata uyum sağlayan, çözüm odaklı, fikirleriyle var olma eylemi gösteren, zor koşullara ayak uyduran ve yeni oluşan her sisteme göre kendini şekillendiren bir varlıktır. Salgın sonrasında gelişen yeni dinamiklerle farklı üretim ve sergileme biçimleri doğmuştur. Dijitalleşmenin olumlu sonuçlarından biri de eserlerin kolayca saklanabilmesi, arşivlenebilmesi ve paylaşılabilmesi olmuştur. Ayrıca daha hızlı yayılarak, birçok insanın onlarca esere erişimi kolaylaşmıştır. Farklı ülkelerden veya şehirlerden her yaştaki sayısız sanatçıya ulaşma imkânı oluşmuştur. Sanat varlığını her şekilde sürdürmeye devam etmiş, yalnızca farklı yöntemler kullanılmıştır (Tanyel Başar, 2021).

Sanatçı Peter Saul, pandemi sürecini şu sözlerle açıklamıştır:

“Çok fazla sanatçı var. Çok fazla sanatçı, dönem. Gerçekten de sanatın yapıldığı ortam değişiyor. Şimdilik büyük stüdyolar, bir sanatçının eseri üzerinde çalışan onlarca sanatçı asistanı ve hepsini takip eden personel yok. Şimdi sanat daha küçük alanlarda, mutfak masalarında, eldeki şeylerden yakınlardaki çocuklarla, arkada pişen yemekle, yıkanan çamaşırlarla birlikte hayatın her yerinde oluyor. Türümüz son 50.000 yılda böyle şeyler yaptı. Yaratıcılık mağaralarda, vücudumuzdaki her bir kemikte bizimleydi. Virüsler sanatı öldürmez. Ancak çok başarılı sanatçılar bile sınırlarını zorlayacaklar.” (Saltz, 2020).

Saul’un bu sözleri de sanatçıların salgının etkileri ile zorlandıklarını ancak her şeye rağmen üretimin devam ettiğini kanıtlar nitelikte olmuştur. İnsanların içinde bulundukları depresyon hali, sanatla ilgilenmeyen, eline fırça dahi almamış olanların bile sanatın iyi gelen enerjisine yönelmelerini sağlamıştır. Üretim yapılan mekân, kullanılan malzeme, eserin yapılacağı yüzey ve izleyiciyle buluşma alanı değişmiş olsa da yaratıcı dürtüler var olmaya devam etmiştir. Bu sebeple salgının etkileri eserlerde de yer almış, tarihe kanıt olacak nitelikte çalışmalar ortaya çıkarılmıştır. Sanatın ve toplumun ayrılmaz bir bütün oluşu, binlerce insanın ölümüne neden olmuş Koronavirüs’ün merkeze yerleştirilmesine sebebiyet vermiştir. Birçok sanatçı bu çerçevede üretime devam etmiştir (Akın ve Gözel, 2020, s. 515).

2.6. Neşe Erdok (1940-)

1940 yılında doğan Neşe Erdok, toplumsal gerçekçi bir üsluba sahip, figürlerini stilize eden bir tarzla eserlerini üretmektedir. Yaşadığı bölgenin coğrafi koşullarını, oranın insanlarını, hayat tecrübelerini çalışmalarına yansıtarak bir hikayeleştirme ürünü ortaya çıkarmaktadır. Sanatçı aynı zamanda ötekileştirilmiş bireyleri de sık sık eserlerine dahil etmektedir. Doğuda yaşayan insanların çaresizliklerinden, savaş sonrası ülkenin tahribata uğramış halinden oldukça etkilenmiş ve bu durum da onu gerçekçi resimler ortaya çıkarmaya itmiştir. Neşet Günal'ın öğrencisi olmuş, yurtdışında eğitim görmüş ve İspanya sanatçısı olan Goya, Velazquez gibi önemli ressamı idol almıştır. Bu süreçten sonra kendini daha özgür şekilde ifade etmeye başlamıştır. Akademiden profesör olarak emekliye ayrıldıktan sonra da resim yapmayı asla bırakmayan Erdok, halen üretime devam etmektedir (Coşgun Kocaman, 2021, s. 52-57).

Figüratif çalışmalarında toplumun sorunlarına değinmiş, portrelere hüznün ve çaresizlik yerleştirmiştir. Alt metninde psikolojik bir problemin yer aldığı eserlerde çirkinleştirilmiş, mutsuz ifadeler orantısız ölçülerle yer almaktadır. Sosyal sorunların yer aldığı resimlerinde toplumsal travmaların gelecek nesiller tarafından bilinmesi amacı güdülmüştür. Estetik güzellik ikinci plana atılmış, gerçeküstü anlatımla izleyicide tinsel bir dürtü geliştirmeye çalışmıştır. Mekânın yok oluşu ve figürler arası boyutun belirsizliği bu gerçeküstü üslubun önemli noktalarından biridir. Kalabalık içindeki yalnızlık hali ise sanatçının eserlerinin genelini kapsayan ifade biçimi haline gelmiştir.

Görsel 53. Neşe Erdok, “Sınırlar Açıldı”, (2020), (Kaynak: <https://www.hurriyet.com.tr/kitap-sanat>, Erişim Tarihi: 28.03.22).

Toplum sorunlarını eserlerine yansıtan Erdok, sanatçının içinde bulunduğu krizlere kayıtsız kalmaması gerektiğini savunarak Koronavirüs temalı eserler üretmiştir. Toplumsal olayları çalışmalarına taşıyan sanatçı, “Sınırlar Açıldı” adlı çalışmasında hastalıklı bedenleri zayıf ve soluk ten rengi ile betimlemiştir. Soğuk ve solgun renkleri kullanmış, diğer figürlerden farklı olarak çaresiz kadın figürünü maskeli resmetmiştir. Mekânın belirsizliği sadece figürlerin birbirine olan yakınlık ve uzaklıklarının perspektifiyle tamamlanmaktadır. Çalışmalarının büyük bir kısmında kedi imgesini kullanan Erdok, bunun imzası olduğunu belirtmiştir. Kedi imgesi, sanatçının kendini resme dahil etme biçimidir.

Hastalık konusunu sıkça ele alan sanatçı, Koronavirüs’ü ten rengi gibi fiziksel özelliklerle betimlemenin dışında psikolojik çerçevede de ele almıştır. Yalnızca maske takan figür görülmekte, etrafındaki diğer imgeler bir hayal sonucu orada var olma eylemi taşımaktadır. Bu durum da hastalığın insanları gitgide yalnızlaştırdığını, içine kapanmalarına sebep olduğunu göstermektedir. Kadın figürünün mutsuz bir ifadeyle oturması, kolunu sandalyeye dayayarak ondan güç alıyor olması da beden diliyle bile ne kadar hüznü olduğunu kanıtlamaktadır.

Genel olarak kalabalık kompozisyon yerine figürleri yalnız resmeden Erdok, virüsün çiçek gibi bir yapısı olduğunu söyleyerek maskeden çıkan dallar eklemiştir. “Korona Virüs” adlı çalışmada kadın imgesini tam anlamıyla virüs olarak resmetmiştir. Ruhsal bir krizin meydana getirdiği psikolojik mesaj içeren çalışmalar üretmektedir. Ötekileştirilmiş insan figürleri, Erdok’un COVID-19 salgınından sonra resimlerinde yer alan imgelere dönüşmüştür.

Görsel 54. Neşe Erdok, “Korona Virüs”, (2020), (Kaynak: <https://www.milliyet.com.tr>, Erişim Tarihi: 28.03.22).

2.7. Juan Lucena

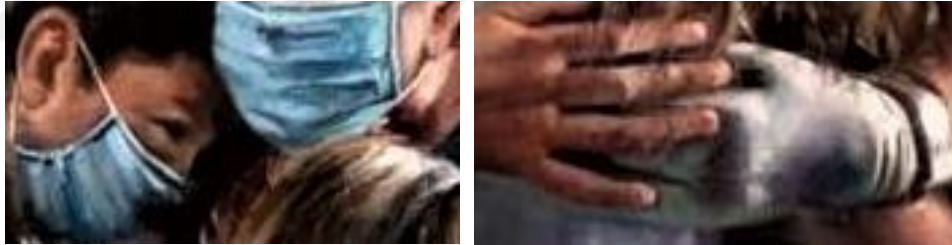
Neşe Erdok gibi Lucena da Koronavirüs temalı eserler üretmektedir. Salgın sebebiyle birçok insan hayatını kaybetmiş ve ölenlerin çoğu yaşlı bireylerden oluşmaktadır. Bu sebeple İspanyol sanatçı Lucena, “Onlar Olmadan Ne Yapacağız?” adlı çalışmasında ailesine veda bile edemeden hastalığa yenik düşen yaşlı insanların ölüme gidişini resmetmiştir. Eseri ikiye bölen şerit iki farklı jenerasyonu da birbirinden ayırmıştır. COVID-19 sebebiyle ölenlerin cenaze töreninin düzenlenmemesi, tek başlarına gömülmesi çocuk figürleri ile anlatılmış araya engel koyulmuş ve diğer tarafa geçmeleri yasaklanmıştır. Ölen insanları anmak ve onlara olan saygıyı göstermek için yapılmış bir eserdir. Kompozisyonun üst kısmında yer alan figürlerden yalnızca biri arkasına dönüp çocuklara bakmaktadır. Onun hemen solunda yer alan akbaba imgesi ise ölümü temsil etmektedir. Hayvan figürünün diğer insanların hepsinden daha büyük ve görkemli resmedilmiş olması hastalığın kuvvetini vurgulamaktadır (The Silver Voice, 2020).

Görsel 55. Juan Lucena, “Onlar Olmadan Ne Yapacağız?”, (2020), 120 x 150 cm, tükt, (Kaynak: <https://twitter.com/gelecekegitimde/status>, Erişim Tarihi: 30.03.22).

Görsel 56. Juan Lucena, “Birleşme”, (2020), 120 x 100 cm, tükt, (Kaynak: <https://www.65ymas.com/sociedad/cultura>, Erişim Tarihi: 30.03.22).

Görsel 56. Juan Lucena, “Birleşme”, (Detay), (Kaynak: <https://www.65ymas.com/sociedad/cultura>, Erişim Tarihi: 30.03.22).

Sosyal ağlarda salgınla mücadele kapsamında sık sık paylaşım yapan ve yardım toplayan sanatçı, COVID-19 ile ilgili ikinci çalışmasını ortaya koymuştur. “Birleşme” adlı eser yaşlı bir kadın figürüne sarılmış iki çocuk figürünün betimlemesini izleyiciye sunmaktadır. Salgını simgeleyen maskeler çalışmada yer alırken, bu dönemin hijyen kuralına da vurgu yapılmıştır. Kadın figürünün taktığı eldiven dikkat çekmektedir. Salgının başlarında daha titiz ve sosyal mesafe kurallarına dikkat ederek maske kullanan insanların birbirine özlemi aktarılmıştır. Karantina sürecini atlatan büyükannenın torunlarına kavuşma sahnesi, sanat eserinin teması haline gelmiştir.

3. BÖLÜM: UYGULAMA ÇALIŞMALARI

Görsel 57. Eylem Çağla, “Vebalı Ruhlar”, (2022), 130 x 150 cm, tüab.

Görsel 57. Eylem Çağla, “Vebalı Ruhlar”, (Detay).

Görsel 57. Eylem Çağla, “Vebalı Ruhlar”, (Detay 2).

“Vebalı Ruhlar” adlı eserde milyonlarca ölüme neden olan Veba salgınına gönderme yapılmaktadır. Gri lekelerden oluşan insan figürleri mekânsız, düz bir arka plana yerleştirilmiştir. Ölümü temsil eden bu renksiz figürler, dünya ile bağlantısı kesilmiş başka bir evrene ait varlıklar haline gelmişlerdir. Bu sebeple portresiz betimlenmiş ve yaratılıştaki olduğu gibi nü bedenleriyle dünyaya veda etmektedirler. Çalışmada figürler, kutsal olarak nitelendirilen yedi rakamı ile bütünleştirilerek din temelli mesajlar da vermektedir.

Bedenlerdeki kara benekler, hastalığın en güçlü sembolü olarak izleyiciye sunulmaktadır. Çerçevelerin içinin kırmızı renkle boyanmış olması, renk psikolojisine dayalı bir tercihtir. Kırmızının vahşet, ateş, agresif tutum gibi tinsel ifadeyi kuvvetlendirecek anlamları konuya dikkat çekecek en önemli unsurlardandır. Birbirinden bağımsız bu figürlerin hepsi Veba salgını sebebiyle hayatını kaybetmiştir.

Görsel 58. Eylem Çağla, “Maske”, (2022), 100 x 100 cm, tüab.

Günümüzde içinde bulunulan salgın hastalık COVID-19 sebebiyle maske kullanımının önemi vurgulanmış, bununla ilgili belirli kısıtlamalara gidilmiş ve hastalıktan korunmak için önemli bir unsur olduğu sık sık dile getirilmiştir. Bu sebeple bir maske serisi oluşturulmuş, çeşitli maskeler kullanan insan figürleri betimlenmiştir. Eserde hüznü ve korku dolu bakışlarıyla maskesini takan figür, ölüm ile yüz yüze olmanın dehşeti içinde ele alınmıştır.

Görsel 59. Eylem Çağla, “Enfekte”, (2022), 130 x 100 cm, tüab.

“Enfekte” adlı eserde Koronavirüs nedeniyle hastalığa yakalanmış olan genç bireyi hastaneye yetiştirmeye çalışan bir erkek figürü betimlenmiştir. Figürün maske takıyor olması diğer figüre olan mesafesi sebebiyle korunma olasılığını bir hayli düşürmektedir. Fonda kullanılan kırmızı lekenin tehlikeli bir duruma işaret ettiği görülmekte ve bunun akabinde ölümle olan yakınlığın şiddeti vurgulanmaktadır.

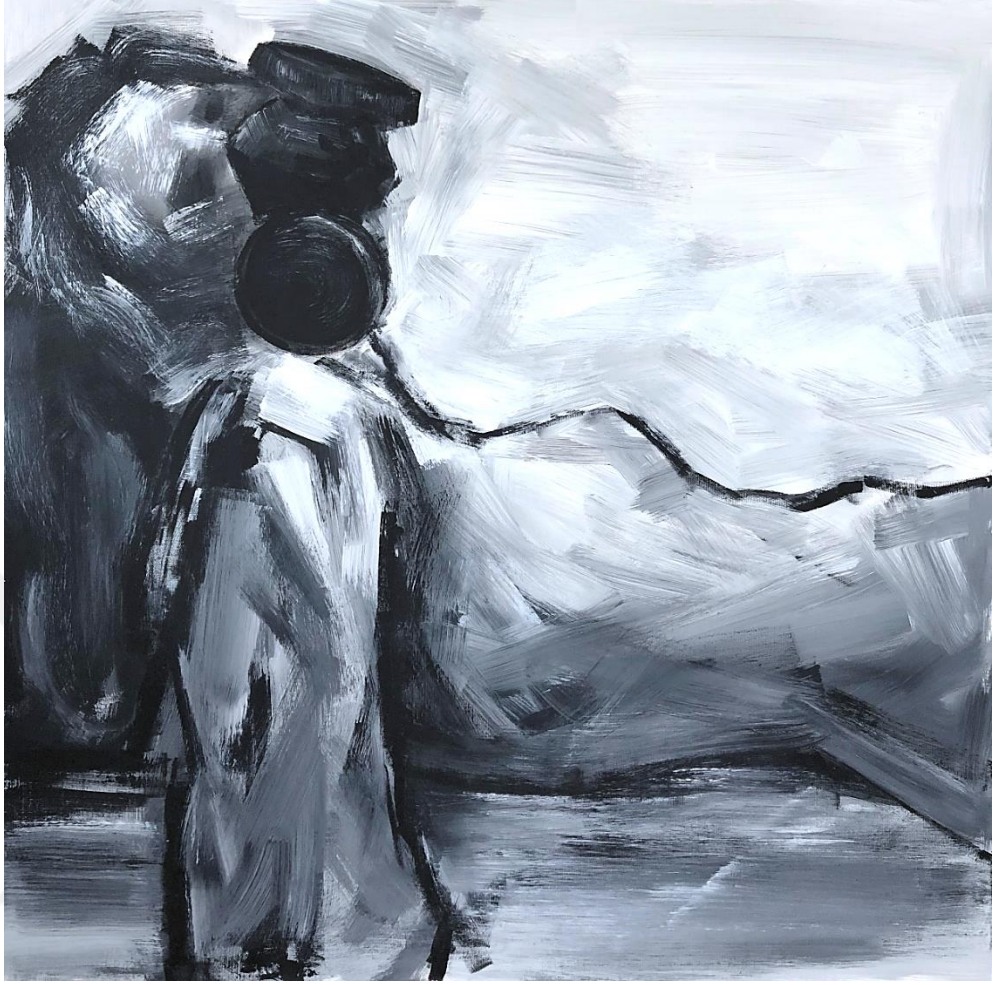

Görsel 59. Eylem Çağla, “Enfekte”, (Detay).

Görsel 60. Eylem Çağla, “**Kara Ölüm**”, (2022), 140 x 110 cm, tüab.

Eserde kırmızı lekeler bakıldığı zaman kara benekler görülmektedir. Veba salgını belirtileri olan bu benekler salgın sebebiyle hayatını kaybetmiş insanları işaret etmektedir. Gri bedenler ruhları, kırmızı lekeler ile ifade edilen bölgeler ise hastalığı betimlemektedir. Birbirine bağlı, temas halinde olan ve tedirgin hareketler sergileyen figürler hastalık nedeniyle hayatlarını kaybetmişlerdir.

Görsel 61. Eylem Çağla, “Maske II”, (2022), 100 x 100 cm, tüab.

Maske serisinin ikincisi olan eserde farklı bir maske türü kullanılmıştır. Yine gri lekelerle renksiz ifade edilen figür, ölümü temsil etmektedir. Sert kontur çizgileriyle kolun düşmüş olması, gözlerin kapanmış ve karanlığa bürünmüş olması hayatla ilgili belirtileri ortadan kaldıran unsurlar olmuştur. Cansız bedeniyle yatar pozisyonda tasvir edilmiş ve salgına yenik düşmüştür.

Görsel 62. Eylem Çağla, “**Maske III**”, (2022), 100 x 100 cm, tüab.

“Maske III” adlı eser, maske serisinin son parçasıdır. Huni şeklindeki cam maskeler Veba salgını sebebiyle betimlenmiştir. Hastalığın başka bir tasviri olan kargalardan yola çıkılmıştır. Karganın, Veba hastalığı belirtisi olan kara benekler gibi simsiyah oluşunun yanı sıra mitolojik bağlamda uğursuz olarak nitelendirilmesi sebebiyle hastalık ile bütünleştirilmiştir. Bu sebeple karga gagasına benzetilen maskeler ortaya çıkmış, Veba hastalığından korunmaya çalışan figürler eserde yerini almıştır. Kullanılan gri renk, ne kadar maske takılırsa takılsın hastalığın gücüne yenik düşmüş iki ruhu simgelemektedir.

Görsel 63. Eylem Çağla, “COVID-19”, (2021), 140 x 100 cm, tüab.

2019 yılında ortaya çıkmış ve halen atlatılamamış olan Koronavirüs sebebiyle yapılmış olan eser, sağlık çalışanlarına ithafen üretilmiştir. Her salgında olduğu gibi dönemsel olaylar eserin merkezine yerleşmiş ve hastalıklar birçok sanatçının çalışmalarının temasını değiştirmiştir. Bu eserde psikolojik ve sosyolojik bağlamda negatif etkilenen toplumla birlikte sağlık çalışanlarının da zorlu bir sürecin içine sürüklendiği gösterilmiştir. Acilde çalışanların, doktorların, hemşirelerin kahramanlaştırıldığı eserler ile izleyici karşı karşıya getirilmiştir. Bu eserler onların güçlü ve dimdik ayakta kaldığı eserlere dönüşmüşken “COVID-19” adlı eserde ise bu durumun aksi ifade edilmiştir. Yorgun düşmüş, mutsuz, işinden dinlenmeye, uyumaya fırsat bulamamış bir sağlık çalışanının çaresizliği betimlenmiştir. Gerçeği yansıtan bu çalışma sağlık çalışanının değerinden bir şey götürmemiş aksine toplum sağlığı için verdiği emek ve özveri tinsel bir ifade gücüyle aktarılmak istenmiştir.

Görsel 64. Eylem Çağla, “AIDS”, (2021), 140 x 110 cm, tüab.

Çalışmada AIDS’in psikolojik etkileri üzerinde durulmuştur. Hastalığın kan ve meni yoluyla bir başkasına bulaşması aktarılmış, bu da kişinin kendini soyutlamasına neden olan en trajik faktörlerden biri olmuştur. Bu sebeple kırmızının tinsel etkilerinden yararlanılmıştır. Figürün portresiz oluşu; kimliksiz hissederek varoluşsal bir krizin içinde bulunmasından kaynaklanmaktadır. Hastalığın fiziksel sorunlarından çok bireyin sosyal yaşamını etkilemesi ve halkın AIDS hastalarını dışlaması bireylerin içine kapanmasına, yalnızlaşmasına ve hatta toplumdan soyutlanmasına sebep olmuştur. Bu nedenle figür, tek başına bir odaya kapalı ve başını eğerek hüznü şeklinde betimlenmiştir.

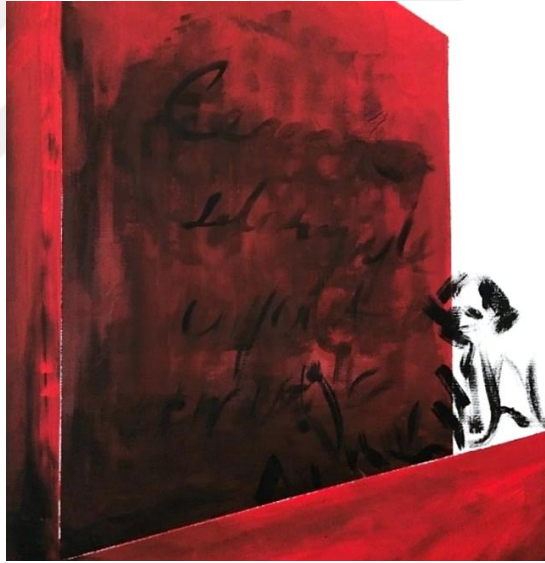

Görsel 65. Eylem Çağla, “Pandemide Çocuk”, (2022), 140 x 100 cm, tüab.

Salgınlardan psikolojik olarak etkilenen kitlenin ciddi bir kısmını çocuklar oluşturmaktadır. Bazı çocuklar maskesiz dışarı çıkmanın ne demek olduğunu kavrayamayacak yaşta hastalıkla yüzleşmek zorunda kalmıştır. Toplum düzeninin değiştiği, özgürlüklere kısıtlama getirildiği bir döneme denk gelen ve henüz hayatla yeni tanışan çocukların farklı bir yaşam şekline ayak uydurması, gelecekte ortaya çıkabilecek sıkıntıların ilk adımlarını oluşturmaktadır. Bu sebeple eser; karanlık, renksiz bir dünyaya gözlerini maskelerle açan çocuklar için üretilmiştir. Burada kullanılan maske türünün çocuk imgesinden büyük oluşu, hastalığın büyük sorumluluğunun küçücük omuzlara yüklenmesi sebebiyle tercih edilmiştir.

Görsel 66. Eylem Çağla, “Gömü”, (2022), 150 x 120 cm, tüab.

Görsel 66. Eylem Çağla, “Gömü”, (Detay).

“Gömü” adlı eser bir mezarlığın betimlemesidir. Altında yer alan gri renkli insan figürleri toprağın içindeki ölülerin ruhlarını tasvir etmektedir. Salgın nedeniyle birçok insan ölmüş, gömülecek yer bulunmayacak kadar ciddi bir ölü yığını oluşmuştur. Sonucunda insanlar üst üste gömülmeye başlamıştır. O nedenle eserde bir mezar altında birden çok figür yer almaktadır. Mezar taşının üstünde “Corona sebebiyle vefat etmiştir” yazmakta ve COVID-19’un yüzlerce insanın hayatına son verdiği aktarılacak istenmiştir. Figür bedenlerinin diri duruşu ve elleri yukarda yardım ister biçimde betimlenmiş olmaları, salgının yaş gözetmeksizin herkese bulacağına işaret etmektedir.

SONUÇ

Toplumsal olaylar, kaoslar ve küresel krizler; kötü ekonomiyi ve siyasi sorunları doğurmaktadır. Sanatçılar da doğanın yansıması olarak esinlendikleri imgeleri eserlerine yansıtmakta, sanat tarihi bağlamında kanıt niteliği taşıyan eserler üretmektedirler. Özellikle ekspresif üslupla çalışma üreten toplumsal gerçekçi sanatçıların çoğu, eleştirel bir dil kullanarak halkın sorunlarına parmak basan konuları ele almaktadır. Arka plana atılan gerçeklerin çoğu zaman gün yüzüne çıkması, ileri görüşlü bir tutum içerisinde olayların doğurabileceği sonuçların eserlere yansıtıldığı görülmektedir. Yaratım sürecinde esin kaynağı olan toplumsal olumsuzlukların içerisinde salgın hastalıklar da önemli bir yere sahiptir.

Salgın hastalıkların eserlerde yerini almasıyla ilk olarak tanrısal anlatım biçimi kullanılmıştır. İlahi bir yolculuk olarak görülüp kutsal bir nitelik kazanan salgınlar, insanların ölümüyle beraber büyük can kayıplarının oluşması ile “Tanrının Laneti” olarak nitelendirilmiştir. Hastalıklar; insan figürleri üzerindeki fiziksel bozukluklar, deforme edilmiş bedenler, lekeler ve yaralar ile betimlenmiştir. Cüzzamın bedeni çirkinleştiren ve tiksiniç görünmesine sebep olan izleri, vebanın Kara Ölüm olarak nitelendirilmesiyle ten renginde siyah beneklerin oluşması ve bununla birlikte hastalıkları işaret eden fare, kuş, domuz gibi hayvan figürlerinin çalışmalarda yer alması, dönemin çok sık işlenen konuları arasına salgınların girmesine neden olmuştur. Ayrıca iskeletler ve gerçeküstü varlıklar da çalışmaların bir parçası haline gelmiştir. Figürlerin hastalıklı bedenleri, kemikleri görünecek şekilde zayıf ve çelimsiz biçimde betimlenmiştir. Hasta insanların toplum tarafından dışlandığı, ötekileştirildiği ve yalnızlaştığı gözlemlenmiştir.

I. Dünya Savaşı’nın ardından hızla yayılan İspanyol Gribi ile devamında gelen hastalıklar, bazı sanatçıların da ölümüne sebep olurken sanatsal üretimin merkezine yerleşmiştir. Salgın sürecini atlatan sanatçı, o dönemdeki kaosu deneyimleyip içselleştirerek üretim aşamasına dahil etmiştir. İfade biçimindeki dönüşüm, salgın hastalık öncesinde oluşturulan yapıtlara göre üslup, malzeme ve konu bağlamında farklılık göstermektedir. İspanyol Gribi ile başlayan 20. yüzyıl salgınları devamında hep bir öncekinden kaynaklanan mutasyonların gelişmesiyle yeni hastalıkları getirmiştir. Asya Gribi, Hong Kong Gribi, AIDS, SARS-CoV, Ebola, MERS-CoV ve günümüze gelindiğinde son olarak COVID-19 salgını varlığını sürdürmektedir. Bu salgınların elbette ki sanat üzerindeki etkisi oldukça büyüktür.

“20. Yüzyıl Sonrası Salgın Sürecinin Resim Sanatına Yansıması” adlı çalışmada küresel bir kriz olan hastalıkların resim sanatındaki duygu aktarımına değinilmiştir. Psikolojik ve sosyolojik bağlamda negatif etkilenen toplum ve kötü şartlar altındaki sanatçı, pandemi öncesi ve sonrası dönem olmak üzere ikiye bölünmüştür. Üretilen eserlerin sergilenmesi, malzeme tedarik etme konusundaki zorluklar yeni bir piyasa algısı oluştururken eserlerin merkezine sosyal mesafeli, maskeli figürler yerleştirilmiştir. Yeni bir salgın olan COVID-19 ile insanların hayatına giren karantina, farklı bir yaşam şekli sunmuştur.

Çalışmalarda kullanılan renklerin psikolojik etkilerinden, formların deformasyon sürecine kadar sanatçının hastalıklarla ilgili bilinçaltındaki duygu değişimi etkili olmuştur. Bunun en iyi örneklerinden biri Edvard Munch’ın İspanyol Gribi ile ilgili yaptığı eserde kullanılan sarı rengin hastalığa işaret etmesidir. Egon Schiele’nin biçim bozmaları da buna örnek oluşturmaktadır. Yalnızca yaralar, izler veya kan gibi fiziksel belirtilerin ön plana çıkarılması ile değil psikolojik olarak yıpratıcı bir sürecin duygusal bağlamda da ele alındığı görülmektedir. AIDS salgınında olduğu gibi Neşe Erdok’un “Sınırlar Açıldı” adlı eserinde de kalabalık içindeki yalnızlık gibi bireyleri toplumdan soyutlayan figürler kullanılmıştır.

Veba salgınından günümüze gelindiğinde çalışmaların genelinde yer alan imgeler kahramanlaştırılmış sağlık çalışanları ile maske kullanımının önemini vurgulayan işaretlerin ön plana çıkarılması olmuştur. Toplumu etkileyen olaylara sanatçının kayıtsız kalmadığı, hastalıklardan ve ölümlerden etkilenerek eser üretmeleri hastalıkların resim sanatına olan büyük etkisini gözler önüne sermektedir. Bu çalışma kapsamında resim sanatındaki değişimin üretim bağlamında farklı bir boyuta taşınması araştırılmış, temaların değişimiyle 20. yüzyıl sonrasında ortaya çıkan hastalıkların sanatın dönüşüm sürecinde büyük bir etkisinin olduğu kanıtlanmıştır.

KAYNAKLAR

- Aegon, (2020). The Economic Impact of the Coronavirus Crisis: Related to Pandemics From The Past What We Can Learn?.
- Ai, J.W., Zhang, Y., Zhang, H.C., Xu, T., Zhang, W.H. (2020). Era of Molecular Diagnosis for Pathogen Identification of Unexplained Pneumonia, Lessons to be Learned. *Emerging Microbes and Infections*, 9 (1), 597-600.
- Akbaba, M., Kurt. B., Nazlıcan, E. (2014). Yeni Coronavirus Salgını: MERS-CoV. *Turkish Journal of Public Health*, 12 (3), 217-227.
- Ak Bingül, B., Türk, A., Ak, R. (2020). COVID-19 Bağlamında Tarihteki Büyük Salgınlar ve Ekonomik Sonuçları. *Turkish Studies*, 15 (4), 189-200.
- Akgül, Ö., Çalışkan, R., Öner, Y. A. (2018). HIV/AIDS: Güncel Yaklaşımlar. *Tıp Fakültesi Klinikleri Dergisi*, C. 1, Sayı 1, 19-31.
- Akın, L., Gözel, M. G. (2020). Understanding Dynamics of Pandemics. *Turkish Journal of Medical Sciences*, 50, 515-551.
- Alfani, G. (2016). Plague and Long-Term Development: The Lasting Effects of the 1629-30 Epidemic on The Italian Cities. *EHES Working Paper*, No. 106, November, 1-37.
- Ali, I., Alharbi, O.M. (2020). COVID-19: Disease, Management, Treatment and Social Impact. *Science of The Total Environment*, 138861.
- Alkan, A. (2021). COVID-19 Salgınının Çevrimiçi Sanat Platformları Üzerinden Sanat Satın Alma Niyeti Üzerine Etkisi. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Dış Ticaret Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul*.
- Al- Tawfiq, J. A., Zumla, A., Ziad, A. M. (2014). Travel Implications of Emerging Coronaviruses: SARS and MERS-CoV. *Travel Medicine and Infectious Disease*, 12, 422-428.
- Arık, F. Ş. (1991). Selçuklular Zamanında Anadolu'da Veba Salgınları. *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 15 (26), 27-57.
- Ayar, M. (2005). Osmanlı Devleti'nde Kolera Salgını: İstanbul Örneği (1892-1895). *Marmara Üniversitesi Tıbbiyat Araştırmaları Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul*.
- Bakır, A., Ülgen, P. (2009). Geç Orta Çağlarda Avrupa'da Kent ve Kentsel Yaşam Hakkında Bir Değerlendirme. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, VII/2.
- Balkan, İ. (2013). Pandemik Grip. *Journal of Experimental and Clinical Medicine*, 29 (3s), 193-200.
- Barış, Y.İ. (2010). Dünyada Tüberkülozun Tarihçesi. *Konuralp Tıp Dergisi*, 3 (2): s.

1-4.

- Başbuğ, Z. (2020). Salgınların Resim Sanatına Yansıması ve Nedim Günsür'ün "Kızamık" İsimli Eseri Üzerine. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9 (4), 2286-2299.
- Birsel, H., Malazizi, N. (2021). Dr. Jean Lauminier'e Göre: Tarih Boyunca Veba ve Yarattığı Felaketlere Bakış. *Bellek Uluslararası Tarih ve Kültür Araştırmaları Dergisi*, 3 (Salgın Hastalıklar Özel Serisi), 65-82.
- Blackburn, C. (2018). How The Devastating 1918 Flu Pandemic Helped Advance US Women's Rights.
- Blackshaw, G. (2007). The Pathological Body: Modernist Strategising in Egon Schiele's Self-Portraiture. *Oxford Art Journal*, 30 (3), 379-40.
- Bozdemir, İ. (2019). Avusturyalı İki Dışavurumcu Sanatçı Egon Schiele ve Oskar Kokoschka'nın Yapıtlarının Karşılaştırmalı İncelenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İzmir*.
- Brian, K. (2004). Africa in Perspective: The Political Economy of AIDS.
- Campbell, P. (2020). This Made Me Smile: Our Readers Favourite Coronavirus Street Art. *Theguardian*.
- Cassell, J. (2018). Belirli Bir Muhteşem Kasvet. Erişim adresi: <https://glreview.org/article>, 06.03.22.
- CDC. (2014). Cost of Ebola Epidemic.
- Cheng, V.C.C., Lau, S.K.P., Woo, P.C.Y., Yuen, K.Y. (2007). Severe Acute Respiratory Syndrome Coronavirus as an Agent of Emerging and Reemerging Infection. *Clinical Microbiology Reviews*, 20 (4), 660-694.
- Clark, W. R. (2008). Bracing For Armageddon?. Oxford University Press, 1-211.
- Cliff, A., Haggett, P., and Smallman-Raynor M. (2004). *World Atlas of Epidemic Diseases*. London, UK: Arnold Publishers.
- Cohen, M. S., Hellmann, N., Jay, A., DeCock, K., Lange, J. (2008). The Spread, Treatment and Prevention of HIV-1: Evolution of A Global Pandemic. *The Journal of Clinical Investigation*, 118 (4 April), 1244-1254.
- Coşgun Kocaman, A. (2021). 1960 Sonrası Çağdaş Türk Resim Sanatı'nda Yabancılaşma Olgusu Bağlamında Neşe Erdok Eserlerinin Resimsel Çözümlemeleri. *Akdeniz Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Antalya*.
- Cromley, E. K. (2010). Pandemic Disease in Russia: From Black Death to AIDS. *Eurasian Geography and Economics*, 51: 2, 184-202.
- Curlis, H. (2015). The Portraiture of Egon Schiele. Uploaded by Flavius Paraschiv.
- Çalık, R., Tepekaya, M. (2006). Birinci Dünya Savaşı Etnasında Anadolu'daki Salgın Hastalıklar ve Ermeniler. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*

- Dergisi, 16, 205-28.
- Demirbağ, M. (2018). Pandemics Throughout History and Their Reflection in Art. Yaşar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İzmir.
- Dielman, J. L. (2018). Spending on Health and HIV/AIDS: Domestic Health Spending and Development Assistance in 188 Countries, 1995-2015. Vol 391 May 5, 1799-1829.
- Duffin, J. (2008). Severe Acute Respiratory Syndrome (SARS). In J. P. Byrne (Ed.), Encyclopedia of Pestilence, Pandemics and Plagues. Westport: Greenwood Press (p. 284-290).
- Emmeluth, D. (2003). Deadly Diseases and Epidemics: Influenza. New York: Infobase Publishing.
- Farris, W. W. (2009). Japan to 1600 A Social and Economic History. University of Hawai'i Press Honolulu, 1-227.
- Finer, K. (2003). Tuberculosis, Deadly Diseases and Epidemics, Chelsea House Publishers, New York, 8-23.
- Forrest, R. D. (1982). Early History of Wound Treatment. Journal of the Royal Society of Medicine, 75, 198-205.
- Gökhan, İ. (1988). XIII. ve XIV. Yüzyıllarda Mısır ve Suriye'de Krizler, Kıtılıklar ve Vebalar. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Elazığ.
- Gökhan, İ. (2008). El-Eşref Barsbay Döneminde Memlûk Devleti'nde Salgın Hastalıklar ve İktisadî Buhranlar (1422-1438). Tarih İncelemeleri Dergisi XXIII/1, Temmuz.
- Gören, S. (1949). Ordumuzda Sağlık Problemi ile İlgili İşler. Askeri Veteriner Dergisi, 169, 146-1.
- Hai, W., Zhao, Z., Wang, J., Hou, Z. (2004). The Short-Term Impact of SARS on The Chinese Economy, Asian Economic Papers. Vol 3, No 1.
- Hays, J. N. (2005). Epidemics and Pandemics. California: ABC-CLIO.
- Honigsbaum, M. (2009). Living with Enza: The Forgotten Story of Britain and The Great Flu Pandemic of 1918. Palgrave Macmillan, 5, 70.
- Hsieh, Y. C., Wu, T. Z., Liu, D. P. (2006). Influenza Pandemics: Past, Present and Future. 105 (1): 1-6.
- İstek, E. (2017). Avrupa'da Veba Salgını ve Salgında Din Faktörü (Viyana Örneği). Tarih Araştırmaları Dergisi, 36 (62), 173-204.
- Izenberg, N. G. (2006). Egon Schiele: Expressionist Art and Masculine Crisis. Psychoanalytic Inquiry, 26 (3), 462-483, Washington University in St. Louis, Psychoanalyst and Faculty, St. Louis Psychoanalytic Institute.
- Jenum, P. A., Skogen, V., Danilova, E., Eskild, A. and Sjørnsen, H., (1995). Immunity to Diphtheria in Northern Norway and Northwestern Russia. European Journal

- of Clinical Microbiology and Infectious Diseases, 14, 9: 794-798.
- Jin, Y.H., Cai, L., Cheng, Z.S., Cheng, H., Deng, T., Fan, Y.P. (2020). A Rapid Advice Guideline for The Diagnosis and Treatment of 2019 Novel Coronavirus (2019-nCoV) Infected Pneumonia (Standard Version). Military Medical Research, 7, 4, 1-23.
- Joo, H., Maskery, B. A., Berro, A. D., Rotz, L. D., Yeon-Kyeng, L., Brown, C. M. (2019). Economic Impact of The 2015 MERS Outbreak on The Republic of Korea's Tourism Related Industries. Health Secur, 17 (2), 100-108.
- Karakaş, M. (2020). COVID-19 Salgınının Çok Boyutlu Sosyolojisi ve Yeni Normal Meselesi. İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi, 40, 541-573.
- Karakuş, O. S. (2018). Doğu'dan Gelen Ölüm: Antoninus Vebası. Toplumsal Tarih, 296, Ağustos, 38-41.
- Karlen, A. (1995). Man and Microbes: Disease and Plagues in History and Modern Times. New York, NY: G. P. Putnam's.
- Keshavjee, S., Gelmanova, I. Y., Pasechnikov, A. D., Mishustin, S. P., Andreev, Y. G., Yedilrayev, A., Furin, J. J., Mukherjee, J. S., Rich, M. L., Nardell, E. A., Farmer, P. E., Kim, J. Y. and Shin, S. S. (2008). Treating Multidrug-Resistant Tuberculosis in Tomsk, Russia. Annals of the New York Academy of Science, 1136, 1-11.
- Kılıç, O. (2004). Eskiçağdan Yakınçağa Genel Hatlarıyla Dünyada ve Osmanlı Devleti'nde Salgın Hastalıklar. Fırat Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Merkezi Yayınları.
- Kılıç, O. (2017). Orta ve Yeni Çağlarda Salgın Hastalıklar, Göç ve İskân. Geçmişten Günümüze Göç-II, Ed., Osman Köse, Canik Belediyesi Kültür Yayınları, Samsun.
- Kleinman, A. M., Bloom, B. R., Saich, A., Mason, K. A. ve Aulino, F. (2008). Asian Flus in Ethnographic and Political Context: A Biosocial Approach. Anthropology and Medicine, 15 (1), 1-5.
- Knobler, S., Mahmoud, A. ve Lemon, S. (2005). The Thread of Pandemic Influenza: Are We Ready?. Washington: The National Academic Press, 62-4.
- Köybaşı, S. (2015). Malawi'de HIV Testi Yaptırmaya Zorlanan Hayat Kadınları Tazminat Alacak. Anayasa Gündemi, Erişim adresi: <https://anayasagundemi.com/2015/06/12/malawidehivtestiyaptirmayazorlanan-hayat-kadnlari-tazminat-alacak/>, 03.03.22.
- Köylü, M. (2004). Ölüm Olayının Çocuklar Üzerine Etkisi ve Ölüm Eğitimi. On Dokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi. 17, 95-120.
- Lacroix, V. (2012). All About Pandemics; Epidemics of Infectious Diseases. Delhi: University Publications.

- Lakshman, A., Goya, V., Shenoy, H. (2015). Ebola Virus. Arşiv Kaynak Tarama Dergisi, 24 (3), 296-305.
- Lee, K., Dodgson, R. (2000). Globalization and Cholera: Implications for Global Governance, Vol. 6, No. 2 (April-June), 213-236.
- Madigan, M., Martinko, J., Bender, K., Buckley, D., Stahly, D. (2016). Brock Mikroorganizmaların Biyolojisi. Ed: Prof. Dr. Cumhuri Çökmüş, Epidemiyoloji, Palme Yayınları, Ankara.
- McKibbin, W. J. (2009). The Swine Flu Outbreak and Its Global Economic Impact.
- Meier, M. (2016). The Justinianic Plague: The Economic Consequences of the Pandemic in the Eastern Roman Empire and Its Cultural and Religious Effects. Early Medieval Europe, 24 (3), 267-292.
- MercyCorps. (2019). Chapter 4: How Does Ebola Affect The Economy?.
- Monto, A. S., Webster, R. G. (2013). Influenza Pandemics: History and Lessons Learned. Textbook of Influenza, s. 20-33.
- Muyembe-Tamfum, J. J., Mulangu, S., Masumu, J., Kayembe, J. M., Kemp, A., Paweska, J. T. (2012). Ebola Virus Outbreaks in Africa: Past and Present. Onderstepoort Journal of Veterinary Research, 79, 451-9.
- Nikiforuk, A. (2018). Mahşerin Dördüncü Atlısı, Salgın ve Bulaşıcı Hastalıklar Tarihi. Erkanlı S, çev. ed: İletişim Yayınları; Tarih Dizisi 12, İstanbul, 7. Baskı.
- Nişancı, D. (2020). Salgın Hastalıklar ve Salgın Hastalıklar Özelinde Sağlık Hakkına Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin Bakış Açısı ile Ulusal Mevzuatın COVID-19 Özelinde Değerlendirilmesi. Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 85-122.
- Oktay, N. (2020). Koronavirüs Sonrası Ülkemiz ve Dünyamız. Çocuk ve Medeniyet, 5 (9), 193-201.
- Oysul, F. G. (2015). MERS (Ortadoğu Solunum Yolu Sendromu. Türkiye Klinikleri J Public Health-Special Topics). 1 (3), 46-52.
- Özden, K., Özmat, M. (2014). Salgın ve Kent: 1347 Veba Salgınının Avrupa'da Sosyal, Politik ve Ekonomik Sonuçları. İdealkent, 5 (12), 60-87.
- Özdoğan, M. D. (2009). The Contribution of Translation Activity on The Development of Medicine Through a Historical Perspective from Hippocrates (460BC) Until the Fifteenth Century. Hacettepe University Graduate School of Social Sciences, Master's Thesis, Ankara.
- Parıldar, H., Dikici, M. F. (2020). Pandemiler Tarihi. Klinik Tıp Aile Hekimliği Dergisi, 12 (1), 1-8.
- Parıldar, H. (2020). Tarihte Bulaşıcı Hastalık Salgınları. Tepecik Eğitim ve Araştırma Dergisi, 30 (ek sayı), 19-26.

- Patterson, D. K. (1992). Yellow Fever Epidemics and Mortality in The United States, 1693-1905, *Social Science and Medical*, Vol. 34, No. 8, 855-865.
- Peters, C. J., Sanchez, A., Feldmann, H., Rollin, P. E., Nichol, S., Ksaizek, T. G. (1994). Filoviruses as Emerging Pathogens. *Seminars in Virology*, 147-54.
- Phillips, H., Killingray, D. (2003). 1918-19 İspanyol Grip Salgını: Yeni Perspektifler. Abingdon on Thames, BK: Routledge; 4-9, 30.
- Raoult, D., Woodward, T. and Dumler, J. S. (2004). The History of Epidemic Typhus. *Infectious Disease Clinics of North America*, 18 (1), 127-140.
- Riedel, S. (2005). Edward Jenner and The History of Smallpox and Vaccination. *BUMC Proceeding*, 18, 21-25.
- Rogers, K. (1957). Asian flu of. *Encyclopaedia Britannica Online*. Erişim adresi: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/1663331/Asian-flu-of-1957>, 01.03. 2022
- Rosenwald, M. S. (2020). History's Deadliest Pandemics, From Ancient Rome to Modern Amerika.
- Roser, M. (2020), The Spanish Flu (1918-20): The Global Impact of The Largest Influenza Pandemic in History.
- Russell, C.D., Millar, J.E., Baillie, J.K. (2020). Clinical Evidence Does Not Support Corticosteroid Treatment for 2019-nCoV Lung Injury. *Lancet*, 395, 473-5.
- Saltz, J. (2020). The Last Days of The Art World and Perhaps The First Days of a New One Life After The Coronavirus Will Be Very Different. New York.
- Sanburn, J. (2010). The Third Plague Pandemic, *TIME*, Tuesday, Oct. 26.
- Saunders Hastings, P. R., Krewski. D. (2016). Reviewing the History of Pandemic Influenza: Understanding Patterns of Emergence and Transmission. *Pathogens*, 5, 66, 1-19.
- Shmaefsky, B. (2003). *Deadly Diseases and Epidemics: Syphilis*. New York: Chelsea House.
- Sırma, G. (2020). Bulaşıcı Çocuk Hastalıklarının ve Aşının Tuvallerdeki Temsili. Erişim adresi: <https://www.mukavemet.org/bulasici-cocuk-hastaliklari>, 08.02.22.
- Sohrabia, C., Alsafib, Z., O'Neill, N., Khanb, M., Kerwanc, A., Al-Jabir, A. (2020). World Health Organization Declares Global Emergency: A Review of The 2019 Novel Coronavirus (COVID-19). *International Journal of Surgery*, 76, 71-76.
- Sutcliffe, J., Duin, N. (1992). *A History of Medicine From Prehistory to the Year 2020*. New York: Barnes and Noble Book.
- Şahin Akboğa, Ö. (2020). Yeni Tip Koronavirüs (COVID-19) Salgını. *Ordu Üniversitesi Hemşirelik Çalışmaları Dergisi*, 3 (2), 153-162.

- Tanyel Başar, Ç. (2021). Pandeminin Gölgesinde Sanat- Sanatçı- İzleyici. Yedi: Sanat, Tasarım ve Bilim Dergisi, 25, 51-67.
- Tate Gallery. (January 2019). Biography. Erişim adresi: <https://www.tate.org.uk/art/artworks/munch-the-sick-child>, 16.02.22.
- Temel, M. K. (2012). 1918 Grip Pandemisi. İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Tietze, S. (2006). Die Aids-Pandemie in Sub-Sahara-Afrika, Aus Politik und Zeitgeschichte. 32-33.
- Tognotti, E. (2010). The Eradication of Smallpox, a Success Story for Modern Medicine and Public Health: What Lessons for the Future?. Infect Dev Ctries, 4 (5), 264-266.
- Topaloğlu, H. (2010). Gölgedeki Bedenin İnşa Sürecinde Toplumsalın Etkileri. Alternatif Politika, 2 (3), 251-276.
- Türk, A., Ak Bingül, B., Ak, R. (2020). Tarihsel Süreçte Yaşanan Pandemilerin Ekonomik ve Sosyal Etkileri. Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 612-632.
- Türk Toraks Derneği Tüberküloz Çalışma Grubu. (Kasım 2018). Verem Tedavisinin Tarihi. Erişim adresi: <https://toraks.org.tr/site/news/2377>, 16.02.22.
- Türk Toraks Derneği Tüberküloz Çalışma Grubu. (Mart 2022). Savaşlar ve Verem, Göç ve Verem. Erişim adresi: <https://www.toraks.org.tr/halk/News>, 16.02.22.
- UN. (1960). World Economic Survey 1959, United Nations Department Of Economic and Social Affairs, New York, 1-250.
- Viboud, C., Tam, T., Fleming, D., Handel, A., Miller, M. A. ve Simonsen, L. (2006). Transmissibility and Mortality Impact of Epidemic and Pandemic Influenza with Emphasis on The Unusually Deadly 1951 Pandemic. 24 (44-46), 6701-7.
- Yabalak, H. (2020a). Sanatçının Esin Kaynağı Olarak Salgın Hastalık ve Hastalığın Resim Sanatına Yansıması. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Salgın Hastalıklar Özel Sayısı, 493-538.
- Yabalak, H. (2020b). Sanatta Hastalığın Çirkinlik İmgisine Dönüşmesi. İletişim ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi, 10, 365-385.
- Yeşilyurt Gündüz, Z. (2006). The HIV/AIDS Epidemic-What's Security Got To Do With It?. PERCEPTIONS: Journal of International Affairs, Cilt 11, Sayı 2, 49-84.
- Yolun, M. (2020). Tarihin En Ölümcül Virüsü'nün Yeniden Hatırlanması: İspanyol Gribinin Kısa Bir Öyküsü. Toplumsal Tarih Dergisi, Nisan 316, Tarih Vakfı Yayınları.
- Yücel, B., Ala Görmez, A. (2019). SARS-Corona Virüsüne Genel Bakış. Türkiye Teknoloji ve Uygulamalı Bilimler Dergisi, 2 (1), 32-39.

- Yüksel, E. (2020). Konstantinapol'un Fethi ve Veba. USBAD Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi 2 (3), 441-459.
- Zengin, M. (2016). Edvard Munch'un Sanatında Yas Olgusu. Görünüm, 1 (1), 50-55.

İNTERNET KAYNAKLARI

- <https://www.e-skop.com>, Erişim Tarihi: 13.04.21.
- <https://www.sde.org.tr/sinan-tavukcu>, Erişim Tarihi: 14.04.21.
- <https://www.medicalpark.com.tr/cicek-hastaligi>, Erişim Tarihi: 14.04.21.
- <https://anfaengerwriter.blogspot.com>, Erişim Tarihi: 14.04.21.
- <https://www.sanatabasla.com/2013/05/carmiha-gerilis>, Erişim Tarihi: 14.04.21.
- <https://tr.euronews.com>, Erişim Tarihi: 05.05.21.
- <https://www.acibadem.com.tr>, Erişim Tarihi: 05.05.21.
- <https://www.medicana.com.tr>, Erişim Tarihi: 05.05.21.
- <https://www.memorial.com.tr>, Erişim Tarihi: 05.05.21.
- <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov>, Erişim Tarihi: 01.02.22.
- <https://www.bbc.com/>, Erişim Tarihi: 02.02.22.
- <https://cdn.istanbul.edu.tr/>, Erişim Tarihi: 03.02.22.
- Bodleian Kütüphanesi, (1866), <https://www.bodleian.ox.ac.uk/libraries/old-library>, Erişim Tarihi: 04.02.22.
- WHO, (2021), <https://www.who.int/news-room/feature-stories/detail/botswana-award-feature>, Erişim Tarihi: 01.03.22.
- Keith Haring Vakfı/Biyografi, <https://www.haring.com/!/about-haring/bio>, Erişim Tarihi: 04.03.22.
- The New York Times, (1995), <https://www.nytimes.com/1995/03/04/obituaries/hugh-steers-32-figurative-painter.html>, Erişim Tarihi: 04.03.22.
- WHO. (2014) Frequently Asked Questions on Ebolavirus Diseases, <https://www.who.int>, Erişim Tarihi: 07.03.22.
- <https://www.britannica.com>, Erişim Tarihi: 07.03.22.
- <https://languages.oup.com>, Erişim Tarihi: 07.03.22.
- <https://covid19.saglik.gov.tr>, Erişim Tarihi: 07.03.22.
- <https://www.turkcerrahi.com>, Erişim Tarihi: 07.03.22.
- <https://www.tdktr.com/otodidakt>, Erişim Tarihi: 13.03.22.
- Leslie Lumeh Web Sitesi, <https://leslielumeh.com/>, Erişim Tarihi: 13.03.22.
- The Silver Voice, (2020), <https://thesilvervoice.wordpress.com/tag/juan-lucena-artist/>, Erişim Tarihi: 30.03.22.

EKLER

EK-1 GÖRSEL DİZİNİ

Görsel 67. Marcantonio Raimondi, “**Morbetto**”, (1513-18), Almanya Devlet Galerisi, (Kaynak: <https://collections.vam.ac.uk/item>, Erişim Tarihi: 02.02.22).

Görsel 68. Nicolas Poussin, “**Aşdod'daki Veba**”, (1630-31), Louvre Müzesi, Paris, (Kaynak: <https://www.bbc.com/culture/article>, Erişim Tarihi: 02.02.22).

Görsel 69. Alfred Rethel, “**Bir Arkadaş Olarak Ölüm**”, (1851), Rosenwald Koleksiyonu, (Kaynak: <https://artsandculture.google.com>, Erişim Tarihi: 02.02.22).

Görsel 70. Anonim, “**Ölümün Zaferi**”, (1440-46), fresk, İtalya, (Kaynak: <https://lens.google.com>, Erişim Tarihi: 02.02.22).

Görsel 71. Anonim, “Ürkütücü Dans”, fresk, İtalya, (Kaynak: <https://www.atlasobscura.com>, Erişim Tarihi: 02.02.22).

Görsel 72. Jacopo Tintoretto, “Saint Roch Hastanesinde Vebalılar”, (1549), 307 x 673 cm, tüyb, (Kaynak: <https://commons.wikimedia.org>, Erişim Tarihi: 03.02.22).

Görsel 73. Salvator Rosa, “İnsan Kırılğanlığı”, (1656), 197 x 131 cm, tüyb, Fitzwilliam Müzesi, Cambridge Koleksiyonu, (Kaynak: <https://fitzmuseum.cam.ac.uk>, Erişim Tarihi: 02.02.22).

Görsel 74. Anonim, “**Kara Veba**”, (Kaynak: <https://www.worldhistory.org>, Erişim Tarihi: 02.02.22).

Görsel 75. Anonim, “**Tournai Vatandaşları Ölülerini Gömüyor**”, (1353), (Kaynak: <https://www.worldhistory.org>, Erişim Tarihi: 03.02.22).

Görsel 76. Anonim, “İlahi Ceza Olarak Veba”, (1424), Almanya Eyalet Müzesi, (Kaynak: <https://www.wga.hu>, Erişim Tarihi: 03.02.22).

Görsel 77. Guido Reni, “Veba Sunağı”, (1630), Bologna, (Kaynak: <https://commons.wikimedia.org/wiki>, Erişim Tarihi: 02.02.22).

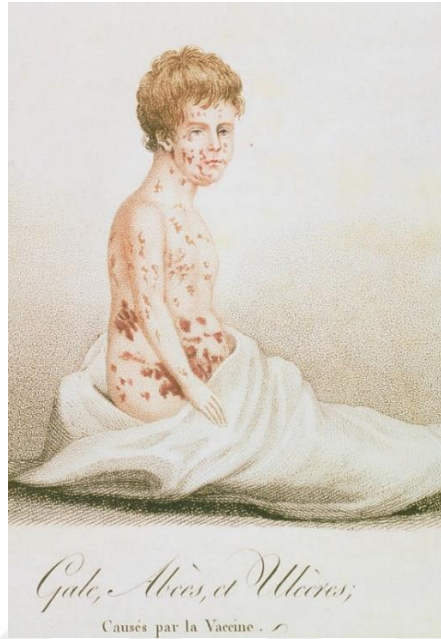
Görsel 78. Jacopo Bassano, “Veba Kurbanları Arasında Roch ve Glory Madonna”, (1575), 350 x 210 cm, tüyb, Brera Resim Galerisi, İtalya (Kaynak: https://www.paintinghere.com/painting/jacopo_bassano, Erişim Tarihi: 03.02.22).

Görsel 79. Antoine Jean Gros, “Bonapart Ziyaretçisi Les Pestiférés de Jaffa”, (1799), 523 x 715 cm, tüyb, Louvre Müzesi, Fransa, (Kaynak: <https://tr.wikipedia.org>, Erişim Tarihi: 03.02.22).

Görsel 80. Anonim, “Tametomo Adayı Çiçek Hastalığına Karşı Koruyor”, Londra, (Kaynak: <https://www.toshidama-japanese-prints.com>, Erişim Tarihi: 03.02.22).

Görsel 81. Anonim, “Çiçek Aşısı”, (1807), (Kaynak: <https://fineartamerica.com>, Erişim Tarihi: 03.02.22).

Görsel 82. Constant Joseph Desbordes, “Çiçek Aşısı Yapan Doktor Jean Louis Alibert”, (1820), 139 x 111 cm, tüy, Louvre Müzesi, Fransa, (Kaynak: <https://www.mukavemet.org/bulasici-cocuk-hastaliklari>, Erişim Tarihi: 03.02.22).

Görsel 83. Edvard Munch, “**Miras**”, (1899), 141 x 120 cm, tüyb, Munch Müzesi, Oslo, (Kaynak: <https://commons.wikimedia.org>, Erişim Tarihi: 08.02.22).

Görsel 84. Theodor de Bry, “**Sifiliz**”, (16. yy), 13.5 x 13.6 cm, Metropolitan Sanat Müzesi, New York, (Kaynak: <https://www.tipacilar.com/frengi/>, Erişim Tarihi: 08.02.22).

Görsel 85. William Hogarth, “Bir Hovardanın İlerlemesi: Taverna Sahnesi”, (1735), 75 x 62 cm, (Kaynak: <https://commons.wikimedia.org>, Erişim Tarihi: 08.02.22).

Görsel 86. Leopold Bucher, “Avusturya ve Kolera”, (1835), 158 x 190 cm, (Kaynak: <https://sammlung.belvedere.at/objects>, Erişim Tarihi: 03.02.22).

Görsel 87. Anonim, “Bu Uyku Zamanı Mı?”, (1883), (Kaynak: <https://www.historytoday.com/historymatters>, Erişim Tarihi: 03.02.22).

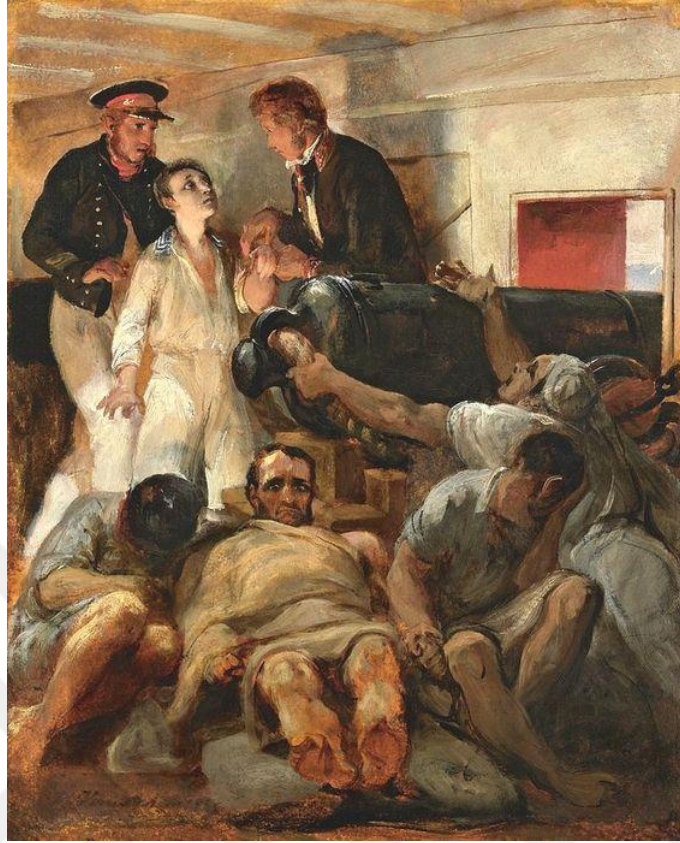
Görsel 88. John Leech, “Sessiz Yol Adamı”, (1858), (Kaynak: <https://allthatsinteresting.com/greatstinklondon>, Erişim Tarihi: 03.02.22).

Görsel 89. John Leech, “Kolera”, (1857), (Kaynak: <https://www.researchgate.net/figure/JohnLeechs>, Erişim Tarihi: 03.02.22).

Görsel 90. Jean-Pierre Moynet, “Ceset Arabası”, (Kaynak: <https://www.sciencealert.com>, Erişim Tarihi: 03.02.22).

Görsel 91. Horace Vernet, “Koleralı Melpomene”, (1833-34), (Kaynak: <https://docplayer.biz.tr>, Erişim Tarihi: 03.02.22).

Görsel 92. Anonim, “Kolera, Her İkisini Eziyor Victor’u ve Vanquish’i”, İngiliz Müzesi, (Kaynak: <https://www.reddit.com>, Erişim Tarihi: 03.02.22).

Görsel 93. Pavel Fedotov, “**Kolera Suçlaması**”, (1848), (Kaynak: <https://tr.wikipedia.org>, Erişim Tarihi: 03.02.22).

Görsel 94. Alfred Johannot, “**Orleans Dükü Kolera Salgını Sırasında Hotel-Dieu’da Hasta Ziyaretinde**”, (1832), (Kaynak: <https://docplayer.biz.tr>, Erişim Tarihi: 03.02.22).

Görsel 95. Anonim, “İtalya’da Kolera”, (1884), Paris, (Kaynak: <https://photos.com/featured/cholera>, Erişim Tarihi: 03.02.22).

Görsel 96. Anonim, “Sarı Humma”, (1867), (Kaynak: <https://fineartamerica.com/featured/yellowfever1867>, Erişim Tarihi: 04.02.22).

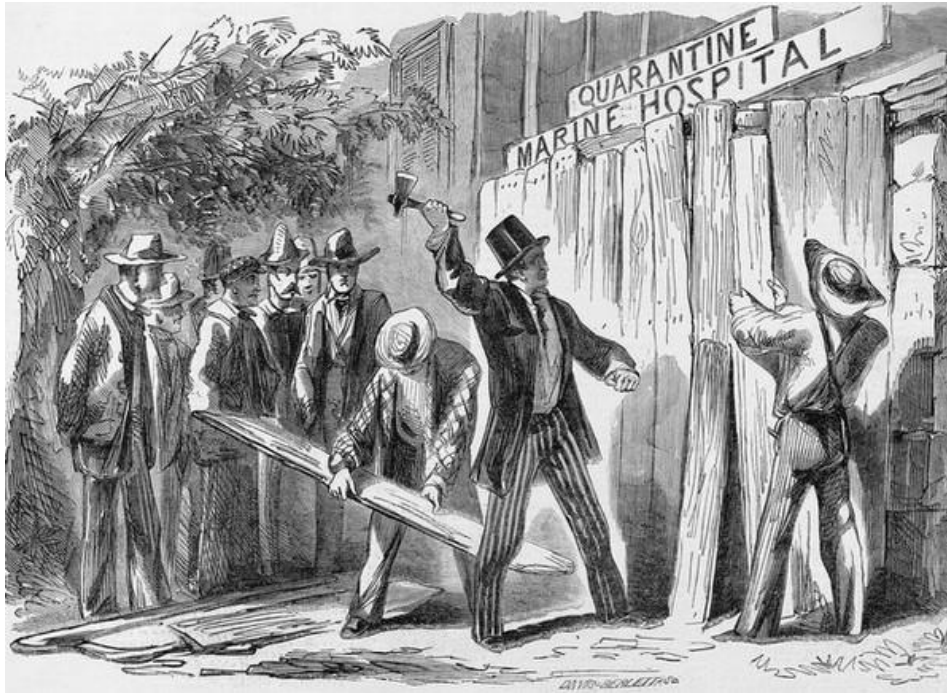
Görsel 97. Anonim, “**Sarı Humma**”, (Kaynak: <https://www.wbez.org/stories/yellow-fever>, Erişim Tarihi: 05.02.22).

Görsel 98. Jose Guadalupe Posada, “**Veracruz’da Sarı Humma Nedeniyle Aurelio Caballero’nun Ölümü**”, (1892), Metropolitan Sanat Müzesi, (Kaynak: <https://nowandpast.com/howwalterreed-cured-yellow-fever>, Erişim Tarihi: 05.02.22).

Görsel 99. Anonim, “Sarı Humma”, (1878), (Kaynak: <https://fineartamerica.com/featured/1yellow-fever-1878>, Erişim Tarihi: 05.02.22).

Görsel 100. Anonim, “Sarı Humma”, (1856), (Kaynak: <https://pixels.com/featured/yellowfever1856>, Erişim Tarihi: 05.02.22).

Görsel 101. José Aparicio, “**Valencia’da Sarı Humma**”, (1805), (Kaynak: <https://www.alamy.com/naenglish-the-yellow-fever>, Erişim Tarihi: 05.02.22).

Görsel 102. Juan Manuel Blanes, “**Buenos Aires’te Sarı Humma Vakası**”, (1871), 230 x 180 cm, tüyb, Uruguay Ulusal Görsel Sanatlar Müzesi, (Kaynak: <https://commons.wikimedia.org>, Erişim Tarihi: 05.02.22).

Görsel 103. Georges Chicotot, “Difteri Tedavisi”, (1904), Fransa, (Kaynak: <https://www.artprintsondemand.com/a/chicotot-georges>, Erişim Tarihi: 08.02.22).

Görsel 104. Denis Auguste Marie Raffet, “Mainz Tifüsü”, (19. yy), 15.5 x 21.5 cm, litografi, (Kaynak: <https://commons.wikimedia.org>, Erişim Tarihi: 14.02.22).

Görsel 105. Anonim, “Tifüse Yakalanan Adam”, (1872), (Kaynak: <https://www.irishtimes.com/news>, Erişim Tarihi: 14.02.22).

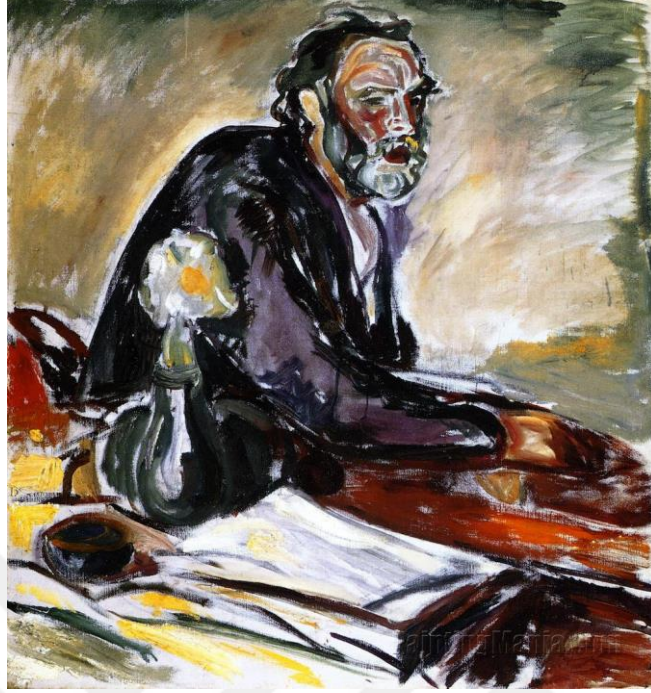
Görsel 106. Michael Peter Ancher, “Hasta Kız”, (1882), 80.5 x 85.5 cm, tüyb, Danimarka, (Kaynak: https://en.m.wikipedia.org/wiki/File:Michael_Ancher, Erişim Tarihi: 16.02.22).

Görsel 107. Christian Krohg, “**Hasta Kız**”, (1881), 102 x 58 cm, (Kaynak: <https://www.nasjonalmuseet.no/samlingen>, Erişim Tarihi: 16.02.22).

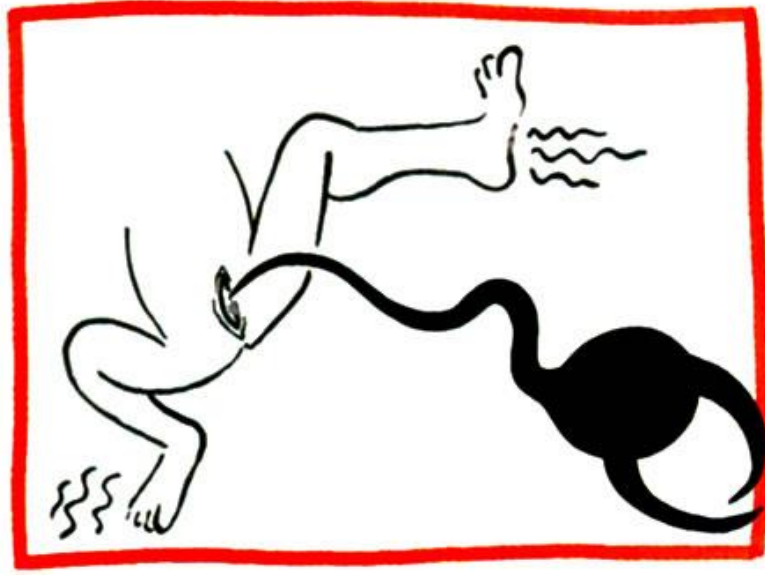
Görsel 108. Félix Vallotton, “**Hasta Kız**”, (1892), 74 x 100 cm, tüyb, (Kaynak: <https://www.metmuseum.org/art/collection>, Erişim Tarihi: 16.02.22).

Görsel 109. Edvard Munch, “İspanyol Gribi ile Otoportre”, (1916), 83 x 73 cm, tüyb, Munch Müzesi, Oslo, (Kaynak: <https://www.paintingmania.com/self-portraitspanishflu1916>, Erişim Tarihi: 24.02.22).

Görsel 110. Egon Schiele, “Edith Schiele Ölüm Yatağında”, (1918), Leopold Müzesi, Viyana, (Kaynak: <https://www.theartblog.org/2020/06/during-the-spanish-flu>, Erişim Tarihi: 25.02.22).

Görsel 111. Keith Haring, (1988), 57 x 76 cm, kümb, (Kaynak: <https://www.haring.com/!/artwork/610>, Erişim Tarihi: 04.03.22).

Görsel 112. Keith Haring, (1988), 57 x 76 cm, kümb, (Kaynak: <https://www.haring.com/!/artwork/617>, Erişim Tarihi: 04.03.22).

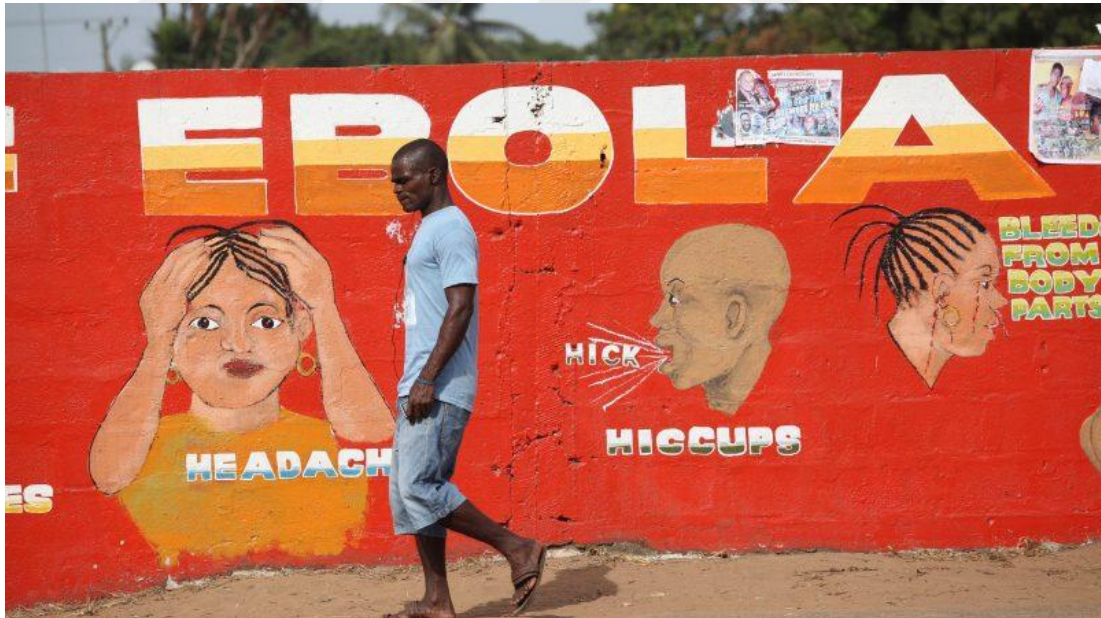
Görsel 113. Hugh Auchincloss Steers, “**Gaz Maskesi**”, (1992), 31.75 x 28.57 cm, küyb, New York, (Kaynak: <https://aumag.org/2021/03/15/hugh-steers-artist-2/>, Erişim Tarihi: 04.03.22).

Görsel 114. Hugh Auchincloss Steers, “**Reçete**”, (1990), (Kaynak: https://www.askart.com/auction_records/Hugh_Auchincloss_Steers/11176901/Hugh_Aucht, Erişim Tarihi: 06.03.22).

Görsel 115. Hugh Auchincloss Steers, “**Kateter Öpücüğü**”, (1994), (Kaynak: <https://www.invaluable.com/artist/steers-hugh>, Erişim Tarihi: 06.03.22).

Görsel 116. Stephen Doe, “**Ebola Gerçektir**”, (2015), Liberya, (Kaynak: <https://www.euractiv.com/section/global-europe/news/ebola>, Erişim Tarihi: 07.03.22).

Görsel 117. Leslie Lumeh, “Oyun Tekrar Burada”, (2016), Liberya, (Kaynak: <https://edition.cnn.com/2016/09/20/africa/african-artist>, Erişim Tarihi: 13.03.22).

Görsel 118. Fake, duvar resmi, Amsterdam, (Kaynak: <https://theconversation.com/coronavirus>, Erişim Tarihi: 26.03.22).

Görsel 119. Yağız Kocabıyık, “Koronavirüs”, dijital sanat, (Kaynak: <https://www.artpal.com/yagizkocabiyikk>, Erişim Tarihi: 26.03.22).

Görsel 120. Edvard Munch’ın “Çılgılık” Adlı Eserinin Post Prodüksiyon Versiyonu, (Kaynak: <https://www.redbubble.com>, Erişim Tarihi: 26.03.22).

Görsel 121. Leonardo da Vinci'nin "Mona Lisa" Adlı Eserinin Post Prodüksiyon Versiyonu, (Kaynak: <https://galeri.uludagsozluk.com>, Erişim Tarihi: 26.03.22).

EK-2: ETİK BEYANI

Akdeniz Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Tez Yazım Kılavuzu'na uygun olarak hazırladığım bu Tezde

- Tez içindeki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Görsel, işitsel ve yazılı bütün bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda ilgili eserlere bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu,
- Atıfta bulunduğum eserlerin bütününe kaynak olarak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı,
- Bu Tezin herhangi bir bölümünü bu üniversitede veya başka bir üniversitede başka bir tez çalışması olarak sunmadığımı,

beyan ederim.

...../...../.....

Eylem ÇAĞLA

EK-3: TEZ ORJİNALLİK RAPORU**AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ****Güzel Sanatlar Enstitüsü**

Tez Başlığı: 20. Yüzyıl Sonrası Salgın Sürecinin Resim Sanatına Yansıması

Yukarıda başlığı verilen Tezimin tamamı Turnitin adlı intihal programı aracılığı ile Tez Danışmanım tarafından kontrol edilmiştir. (Tez 106, Tez 206, Tez 010 Formları) Kontrol sonucunda (kaynakça hariç) aşağıdaki veriler elde edilmiştir:

Raporlama Tarihi	Sayfa Sayısı	Karakter Sayısı	Savunma Tarihi	Benzerlik Oranı (%)	Gönderim Numarası

Akdeniz Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Tez Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim. (.../.../...)

Eylem ÇAĞLA

Öğrenci No: 202053002005

Anasanat Dalı: Resim

Program (İşaretleyiniz)

Yüksek Lİsans	Sanatta Yeterlik	Doktora	Bütünleşik Doktora

DANIŞMAN ONAYI

UYGUNDUR.

Prof. Dr. Fatih BAŞBUĞ

EK-4: MASTER'S ORIGINALITY REPORT
AKDENİZ UNIVERSITY
Institute of FineArts

Title: Reflection of the Post- 20th Century Epidemic Process on Painting Art

The whole thesis/art work report is checked by my supervisor, using Turnitin plagiarism detection software taking into consideration the below mentioned filtering options. (Tez 106, Tez 206, Tez 010 Forms) According to the originality report, obtained data are as follows.(Bibliography excluded)

Date Submitted	Page Count	Character Count	Date of Thesis Defence	Similarity Index (%)	Submission ID

I declare that I have carefully read the Akdeniz University Institute of Fine Arts Guidelines for Obtaining and Using Thesis Originality Reports; that my thesis does not include any form of plagiarism; that in any future detection of possible infringement of the regulations, I accept all legal responsibility; and that all the information I have provided is correct to the best of my knowledge. I respectfully submit this for approval.
 (.../.../...)

Eylem ÇAĞLA

Student No: 202053002005

Department: Painting

Program/Degree (please mark):

Master's	Proficiency in Art	PhD	Integrated Phd

SUPERVISOR APPROVAL

APPROVED.

Prof. Dr. Fatih BAŞBUĞ

EK-5: YAYIMLAMA VE FİKRÎ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kâğıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Akdeniz Üniversitesi'ne verdiğimi bildiririm. Bu izinle üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikrî mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalara (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan, telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinleri yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayımlanan **Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge*** kapsamında tezim aşağıda belirtilen haricinde YÖK Ulusal Tez Merkezi Erişim Sisteminde erişime açılır.

☐ Enstitü Yönetim Kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 2 yıl ertelenmiştir. (1)

☐ Enstitü Yönetim Kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 1 ay ertelenmiştir. (2)

☐ Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. (3)

...../...../.....

Eylem ÇAĞLA

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
Güzel Sanatlar Enstitüsü

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Eylem ÇAĞLA
Doğum Yeri	
Doğum Tarihi	
İletişim Bilgileri	
Telefon	
e-posta	
Adres:	
Eğitim Bilgileri	
Lise	
Lisans	
Yüksek Lisans	
Kariyer Bilgileri*	
İş Deneyimi	
Kurs-Sertifika	
Aldığı Ödüller	
Üyelikler	
İlgi Alanları	
Referanslar	

İmza

* Doldurulması zorunlu değildir.

